ספר

מנחת סופר

על התורה

מאתי הצעיר והדל באלפי ישראל

מנחם הכהן שענברון

רב פה קליוולאנד יע״א

ספר בראשית

בשנת תרס״ש לפ״ק.

בדפוס א. ח. ראזענבערג 131 הענרי סט. נויארק.

נאכדרוק פערבאטען.

ספר

מנחת סופר

על התורה

מאתי הצעיר והדל באלפי ישראל

מנחם הכהן שענברון

רב פה קליוולאנד יע״א

ספר בראשית

בשנת תרס״ט לפ״ק.

ברפוס א. ה. ראזענבערג 129 הענרי סט. נויארק.

אות זכרון

ספרי הנוכחי מכיל בקרבו י"ג דרשות מכונים בשם י"ג קולות, על סדר בראשית, ויש אתנו עוד „קול" אבל אין כסף, ע"כ דפסת מרובה לא דפסתי וברצות ה' דרכי להוציא לאור על כל ה' חומשי תורה אז אדפיס גם הסכמות הגאונים אי"ת.

המיבה ה' לטובים קהל עדת „כנסת ישראל" פה עירנו אשר עזרו חיל בכל תוקף ועוז להחזיקני ולהסתופף בצל קורתם יותר משמנה שנים כלם שווין לטובה. אנא ה' שלם להם פעלם ומשכורתם תהיה עומדת להם לעד ויזכו לראות בנים ובני בנים יראים ושלמים עוסקים בתורה ומצות עד יבא מבשר לגאלנו ב"ב אמן:

ועל הטוב יזכר שם האשה החשובה מרת פעסל נייטאן אשת ר' אברהם נייטאן שהזילה מכספה בנדבת לבה להדפסת הספר הלזה ותזכה לראות בו"ב עובדי ה' ויהי לה זאת לזכר עולם.

ומנשים בא"ת זוגתי הרבנית החשובה והצנועה מ' פיגלה תחי' ובתי הגדולה חבתולה מי הענטשה, ובני הבחור המופלא וירא ה' שרגא המ' פייבל. ובתי לאה. בני הבחור המשכיל אברהם, ובתי שרה, ובתי פערל שיהיו כלם אהובים וברורים בעהי"ת. ויזכני ה' לראות מהם בנים ובני בנים יראי ה' ולא ימיש התורה והיראה מפיהם ומפי זרעם וזרע זרעם אמן.

כוס ישועות אשא ובשם ה' אקרא לכבוד אחי ואחותי, ה"ה אחי הרבני המופלג בתורה מוה' ראובן נ"י ואחי כה' ישעי' ואחי הרבני המופלג בתורה ויראה מו"ה יעקב הקטן ואחותי מרת פיגה רבקה עם גיסי כה' יצחק פ"מ נ"י וצאצאיהם וצאצאי צאצאיהם עם כל משפחתם יזכו כלם להיות יראי ה' וחושבי שמו ולא ימיש התורה והיראה מפיהם מעתה ועד עולם. אמן.

הודעה!

אסור לכל איש להשיג גבולי ולהדפיס הספר הזה בלתי רשותי הן במדינה זו או חוצה לה. כל המבקש ספרי יפנה אלי על האדרעססע:

Rabbi Schoenbrun, 3514 Woodland Ave.
CLEVELAND, OHIO

הקדמה

יוצר הָעוֹלמות, וְבורא הַנשמות. יודע הַתעלומות, וְצופה הַנסתרות. בוחן עשתונות וחדרי לבבות, מעורר הנרדמים ומקיץ הישנים ריחם עלי רחם רחמתים. והקיץ אותי משינת הלעטרגים, ויעף אלי אחד מן השרפים, ויקרא אלי בקול מלחשים, מנחם צא לעבודת המלך מלכו של עולם, לחפור ולעדר על שדי התלמוד והמדרש, ביז הורים ומורים, לזרוע ולקצור וללקט עמרים. ולאסוף כעמיר גרנה דברים הנחוצים למגיד משרים. במחנה העברים. ומה לך בתוך הנרדמים קום קרא לאלקי העולמים. ועשה נחת רוח ליוצרך אדני האדונים. במאכלי ערבות במיני מטעמים, חגר חרבך על ירך ה"ה עטך וקן קלמוסך, הצעירים לימים, וטרם נשמע מהם עודנה לעולמים וכותב וחותם וסופר חדושים רבים. למשמרת לזכרון לדור דורים:

ע"כ קמתי בע"ה וכתבתי הספר הזה. קטן הכמות ומעט האיכות ברפי ידים. וקראתיו בשם מנחת סופר זה שמו וזה זכרו לעד ולנצח נצחים, כי מ"נ"ח"ת המה אותיות שמי חוץ מן המ"ם. וגם כי מנחת עולה במספר קטן מנחם, ותיבות „ספר מנחת סופר" עה"כ עולה כמספר שמי ושם אבי ואמי ע"ה מנחם מענדל כ"ץ ז' אברהם והענטשה. וע"ש ולקחתם מנחתי מידי אשר הבאתי לכם בתחנונים. מנחת כהן ומנחת עני מן העניים ועני וכהן לחד שיעור הם נחשבים.

ואם באו חשבון יאמרו לי המושלים, הגם שאול בנביאים? ושאלתם יפרד לג' ראשים. הא' מי אתה? חאם אתה ממשפחת חכמים וסופרים כי הרהבת בנפשך עוז לעמוד על ספינות היהודים בין גדולי המלחים. ולצלול בעט ברזל ועופרת במים אדירים, ולסלול בים דרך ונתיבה במים עזים, האם גם אתה גבור באלים? הב' ואנה תלך, מי נתן לך בין העומדים האלה מהלכים. ולאיזה מטרה אתה מורה החצים. האם אץ להעשיר אתה בקרב הימים מפרי עטך התנובים, או באת בזה לזכות את הרבים? הג' ולמי אלה לפניך. ומי בקש זאת מידך לחבר חיבורים. לעמוד בפרץ ולגדור נדרים ולהכנים את ראשך בין סלעים גבוהים לפרק הויות ולתרץ שברים. וחצבי לנהרא כגני לייא לעמתי אומרים.

על ג' שאלות האלה אשיבם, הא' מי אתה? יודע אני מך ערכי, קטן שבקטנים אני. גם חכמתי לא עמדה לי, כי נבער מדעת אני, בעיר קטנה נאדי קאפוש בארץ הגר נולדתי, ומר אבי ע"ה היה יודע ספר חסיד במעשיו ואיש אמתי, ואמי הצנועה ע"ה שלחה ידיה לאביון וכפה פרשה לעני. והגם שהדלות היה שורר מאד בבתינו. מ"מ עזרו חיל בכל עוז. על ברכי התורה והיראה להחזיקני וכבן עשר שנים הייתי. ולישיבת אמו"ר הגאון מו"ה ליבש יאלעס זי"ע בק"ק שעבעש סמוך ונראה לעפעריעס נסעתי ולשיעור הראשון איזה נשך וגם איזה תרבות למדתי. ואחר כך בישיבת הגאון מו"ה נפתלי סופר בק"ק פ"ת הייתי, וכשבר מצוה נעשיתי. הישיבה הרמה והנישאה של הגאון מו"ה אליעזר לעוו שיחי' בק"ק אוהל בחרתי ואח"כ למדתי אצל הגאון החסיד מו"ה יהושע העשל שיחי' בק"ק קאפוש עיר מולדתי, ומשם בארה, היא הבאר היהדות, הוא אשר הוציא לישראל מים מצור החלמיש. ומים הזידונים משדי היהדות הוביש וזרק על ראשן של הרעפארעם אבני אלגביש. ה"ה רבינו משה רבן של ישראל זי"ע בעהמ"ח שו"ת מהר"ם שי"ק אב"ד ור"מ בק"ק. הוסט מהוז מארמאריש, ואל שדי היה בעזרי, כי

בעהי"ת ראיתי סימן טוב במשנתי ולערך ד' שנים כלן שוון לטובה מזיו אור תורתו וצדקתו נהנתי, ומאכלי שלחן המלך בשוי"ט הייתי, ולאחר שמשה עלה אל אלקים לק"ק באנהארד פעמי לדרך שמתי ורק זמן אחד אצל הגאון והקדוש מו"ה משה הלוי פאלאק זי"ע למדתי. ובאהרונה לרגלי נסעתי לישיבה הגדולה לאלקים דק"ק מאטערסדארף אצל הגאון החסיד מו"ה שמואל עהרנפעלד זי"ע בעהמ"ח חתן סופר. ועוד ספרים יקרים. המאירים כספירים. והצקתי על ידיו מים טהורים לערך ד' שנים, עדי הלקח ארון אלקים.

ואח"כ נשאתי לי אשה מק"ק א"ש בחדש אייר בשנת תגמר לפ"ק ה"ה זוגתי הרבנית והצנועה מרת פיגלה מנב"ת בת כ"ה ר' דוד נייםאן רבנן מוקיר ורחום. לאחר קץ ימים, הבשילו אשכלותי ענבים, ונתנו מהודם עלי רבנים גאונים וצדיקים ועמדו לימיני לתמכוני בסמיכת התרה, לקחתי חבל בין הורים ומורים, ושמשתי בתור מורה הוראה בכמה ק"ק בין אנשים יראים ושלימים, עדי באתי הלום ארצה אמעריקא לפני שמנה שנה. וק"ק סקרענטאן פא. שמוני לרב עליהם. ואחר איזה חדשים ק"ק „כנסת ישראל" פה עירנו בכבוד גדול קבלוני ובעהי"ת זה לי כמו שמנה שנים ותוך עמי אנכי יושב עה"ת ועבודה יזכרם אלקים כלם לטובה.

וברכני ה' הטוב בשני בנים ה"ה בני היקר הבחור המופלא וירא ה' שרגא פייבל. ואחיו הבחור המשכיל וירא ה' אברהם שיחיה וד' בנות ה"ה בתי הבתולה יראת ה' מרת הענטשה ואחותה לאה, ואחותה שרה, ואחותה הילדה פערל תחי' כלם אהובים וברורים בעהי"ת.

על השאלה הב' ואנה תלך ומי בקש מידך לחבר חיבורים? הלא הוא כתוב בספר חסידים ועוד בכמה ספרים יקרים. שחייב כל אדם לכתוב חידושיו אשר עלו ברעיוניו כי לא לחנם נטעם ה' בלבבו רק להעלותם על הספר ולפרסמם לזולתו.

על השאלה הג' למי אלה לפניך אשיבנו כתבתי רק לקטנים כמוני לעיין בהם בשוי"ט עת שהם פנוים ממלאכתם ותחת שיתחברו יחד להיות מושב לצים ולדבר לשון הרע. לצנות. ורכילות. וכדומה ולבער אש בלשונם בחצר ביהכ"נ או בית המדרש בהבערה אשר לחלק יצאת מוטב שיעיינו בספרי וימצאו בו דברים נכחים למבין וישרים למוצא דעת על כל סדרה וכדרה מדי שבת בשבתו. ויתענגו בהם. וגם הדרשנים ימצאו בהם דרושים לכל חפציהם.

ואני תפלה אל ה' כשם שעזרני להתחיל ולסיים ספרי מנחת סופר על ספר בראשית כן יעזרני לברך על המוגמר על שאר ד' חלקים אשר המה אתי בכתובים ולא יצאו עוד מאהלי.

ויהר"צ שיבא המבשר במהרה לגאלנו ויזכנו לראות בנים ובני בנים עוסקים בתורה ומצות אמן ואמן:

מנחת סופר

דרוש א׳ לסדר בראשית

קול דמי אחינו צועקים.

מה שדרשתי בדבר אחינו בני ישראל הנתונים בצרה ובשביה, תחת הצר הצורר אותם במדינת רוסיא, בכלל, ועה״ד שחיטת הצאן קדשים אחינו בני ישראל בפסח שני יום מועד הנוצרים, בקישינעוו בפרט.

אחי ורבותי! לא יום בשורה הוא היום אבל קול השמועה באה אלינו ממרחקים, קול תצילנה כל אזן קול אחזתנו רעדה ופלצות קול ימס כל לב למים, קול תשבר רוחינו בקרבינו על שבר בני עמינו, קול תזל עפעפינו דמעות, קול נאסף אורנו והחשך גבר עלינו, קול בוקע ועולה עד הרקיע והולך ויורד עד התהום. קול מרעיש ארבע פינות העולם, קול הולך מסוף העולם ועד סופו, ה״ה קול דמי אחינו הצעקים אלינו מן אדמת רוסיא הארורה קול דמי אחינו מעיר החשכה והאבלה עיר הדמים קישענעוו, קול דמי אחינו ואחיותנו, קול דמי זקנינו וזקנותינו. קול דמי בחורים ובתולות, קול דמי יתומים ואלמנות, אשר נשפך דמם ורוחם ונפשם, בראש כל חוצות הלא לשמוע אזן דאבה נפשינו. בלע האויב ולא חמל, בלע ארמנותיה, וגדע בחרי אפו קרן ישראל, הוי ואבוי! אהה! אדוני אלקים למה עשית כה לעבדיך! למה קראת כיום מועד מגורי מסביב! רבותי הורידו כנחל דמעה, ושפכו כמים לבכם על שבר בת עמינו נכח פני ה׳. ונבא לבאר הפסוקים. ויהי מקץ ימים ויבא קין מפרי האדמה מנחה לד׳ והבל הביא גם הוא מבכרות צאנו ומחלביהן וישע ה׳ אל הבל ואל מנחתו ואל קין ואל מנחתו לא שעה, ויחר לקין מאד ויפלו פניו, ולבאר כל הדקדוקים נלע״ד כי ימי חיי הבל האדם רצים ושבים כדמות מראה הבזק עד הגיע הימים שאין בהם חפץ. דהיינו ימי הזקנה. והגיע העת שצריך האדם לחשב עם קונהו מה פעל בימי הבלו ואמרו

חכז"ל בני ארבעים שנה היו קין והבל באותו העת דהיינו רוב ימי חיי האדם כי ימי שנותינו בהם שבעים שנה, ויהי מקץ ימים שהימים קרובים לקצם, והגיע העת לעשות לה' ויבא קין מפרי האדמה מנחה לה' ממותר מאכלו כפי דברי חכז"ל.

ולפענ"ד הוא כך, כי יש לנו ד' מעלות דומם, צומח, חי, מדבר והאדם שהוא המדבר צריך להיות על המעלה העליונה מן הד'. אבל קין שהיה מגושם מאד ואפי' בעת שעלה בדעתו לגשת אל הקודש ולשוב אל ה' לא עלה רק על המעלה הב' וחשב כי כל מגמת האדם רק להעלות הדומם והצומח ולא החי, ועי"כ ויבא קין מפרי האדמה, הרצון, לתקן הפרי והאדמה היינו הדומם והצומח ולא החי כי חשב שכל בעלי חיים שוים במדרגתם ואין יתרון לאחד על חבירו וגם מותר האדם מן הבהמה אין, ותכליתם רק לאכול ולשתות ולשמוח בעולם ולדגים שהים נמשלו והגדול מחבירו יבלע את חבירו ועי"כ לא הביא רק ממותר מאכלו ולא המאכל אשר אכל כנ"ל לא כן עשה הבל הצדיק הוא ידע מעלת נפש האדם הישראלי בחיר היצורים וכתר הנבראים, ומטרתו להיות עומד על המדרגה העליונה ולתקן את כל אשר מלפניו ולרדות בהם ולכבשם ועי"כ כאשר הגיע קץ הימים, ר"ל הגיע עת לעשות גם לביתו. הביא מבכורות צאנו ומחלבהן. הכונה בזה. מבכורות ע"ש בני בכורי ישראל-צאנו-שה פזורה ישראל וגם מחלביהן. כענין כל חלב תירוש ודגן, ראשיתם אשר יתנו לד', וגם כיון בזה מבכורות כי היא מעלה גם בבעלי חיים כידוע, ועם כל זאת הוא המדבר ורודה על כל אלה לתקנם ולהביאם לקרבן אשה לד', ועי"כ וישע ד' אל הבל, אל הבל בעצמו, אל כונתו הטובה, וגם אל מנחתו כי הי' כונתו ומעשיו רצוים, ואל קין, ר"ל אל קין בעצמו. אל כונתו הרעה וגם אל מנחתו דהיינו מעשיו לא שעה, ויחר לקין מאד ויפלו פניו ועי"כ אמר לו ה' למה חרה לך ולמה נפלו פניך, ופי' הדמו"ר הגאון בעל חתן סופר זי"ע כי רמז בו ב' הפכים בנושא אחד כי יש ב' סוגי אנשים סוג הא' אשר מזגם חם ואדום והמה בטבעם קל לכעוס וכשנתפתים לעשות דבר עבירה ח"ו עושים בתבערה ובגברות התאוה ובאש זרה הבוער בקרבם, אמנם כששבים לד' שבים בלב ונפש חפיצה ובהתלהבות הקדושה, כי כן טבעם. והסוג הב' טבעם קר וכשבא לידם איזה עבירה עושים רק בהכרח וכמו שכפאם שד, ולעת תשובתם לד' ג"כ שבים בלא לב ובפנים זועפות, ונמצא בכל סוג מעלה וחסרון כידוע, וקין כנראה ממעשיו הי' מן הסוג הא' כנ"ל כאשר מעיד עליו הכתוב ויחר לקין מאד, ויקם קין אל הבל אחיו ר"ל לעת חרון אפו לא הי' עוד אחיו והי' מכחיש האחוה, ויהרגהו, ומן הטבע כשישוב קין ויתחרט על מעשיו יהי' ג"כ בהתלהבות

הקדושה אכן לא כן. הי' כי תשובתו בפנים זועפות ובמזג הקר ועי"ז שאל אותו הקב"ה למה חרה לך לעת שאלת ידך באחיך כמזג החום ועתה לעת תשובתך למה נפלו פניך כמזג הקר, ודפח"ח וש"י.

וזה יצא לנו ראשונה בקנאת ושנאת הדת ע"י קין שהי' מתקנא באחיו, בעוה"ר זה כמה אלפים שנה חלפו ועברו מעת הנ"ל על עם ישראל בצער ולחץ ודחק ע"י קנאת ושנאת הדת וכמה אלפים מעם ישראל שנהרגו ונשחטו ונטבעו ונשרפו על קדוש השם המיוחד ע"י קנאת הדת, רבש"ע אהה עלי! אויה על נפשי! ושמעתי דבר נחמד מהגאון ר' שמואל שמעלקא זי"ע מסעלעש כי היינו לעג וקלס בגוים נחשבנו כצאן לטבח יובל להרוג ולאבד ולמכה ולחרפה, כי מקודם הי' מיצר לנו האויב בגלות המר הזה ע"י שגזרו עלינו לילך ערטילאי ערום ויחף, ואחר הזמן כי נחשבנו מעט בין העמים, לא השכה השנאה מעלינו, אלא אדרבה עי"ז גברה השנאה מאד וז"פ כי היינו מקודם לעג וקלס בגוים, דהיינו אעפ"י שהיינו ללעג ולקלס בהתלוכותינו, מ"מ בגוים, הי' לנו מעט שארית בין הגוים, אמנם נחשבנו, עתה לעת התחלת המאה העשרים לגליותינו כי נחשבנו מעט, וקמה אלומתינו וגם נצבה ויש לנו חרות ביניהם, כצאן לטבח יובל להרוג ולאבד, כאשר יעיד הנסיון, וגברה השנאה, ואין זה כ"א שנאת הדת, וכפי ששמעתי פי' הפסוק, גלתה יהודה מעוני ומרוב עבודה היא ישבה בגוים לא מצאה מנוח לכף רגלה, כל רודפיה השיגוה בין המצרים. כי מתחלה, על נהרות בבל שם ישבנו וגם בכינו. עלי ציון וארמנותיה עלי כהניה ומשרתיה וישראל הולכים ודוים עלי פני תבל והשליכו תפארתם מעל ראשיהם, והרימו המצנפת והרסו העטרה ורק ירושלים עלה על ראש שמחתם. ועי"ז הרעו לנו עד מאד, גלתה יהודה ר"ל מקודם בעת התחלת הגלות, גלתה יהודה מעם לעם ומעיר לעיר רק מעוני ומרב עבודה, ע"י שהתנהגותם. מלבושם מאכלם ותהלוכתם הי' הכל בסוג העוני, אמנם לאחר זמן היא ישבה בגוים, ר"ל שאמרו עם ישראל אולי ע"י שישבו ביניהם יותר באהבה ואחדות יהי' להם מנוחה, אבל לא כן עם העמים, כי היא ישבה בגוים. ג"כ לא מצאו מנוח לכף רגלם, ועי"ז חשבו עם ישראל שיקחו הבריח התיכון, ולברוח מן ב' הקצוות, ר"ל לישב בן העמים קצת כדרך עני נכרים וקצת כדרך תושבים אכן גם בזה תוחלתם הי' נכזבה, כי כל רודפיה השיגוה, ר"ל הרודפים אשר הי' שונאים דרך העוני, והרודפים אשר היו שונאים רגשי חירות, השיגוה בין המצרים, כשהיו עם ישראל בתוך, ועזבו ב' הקצות, ואין זה כ"א משנאת הדת, וד' ירחם על שארית עמו, במהרה ויה"ר שיהי' קץ ותכלית לכל צרותינו ויפקוד ברחמיו העצמים הרוגי קישענעוו היקרים והתמימים, שמסרו נפשם על

קדושת השם, ארץ אל תכסי דמם, עדי ישמע במרומים קול זעקתם, ויתקע בשופר גדול לחירותינו, ויקבץ נדחינו מארבע כנפות הארץ ובל״ג ב״ב אמן.

דרוש ב׳ לסדר בראשית

קול האמונה

בראשית ברא אלהים את השמים ואת הארץ וכו׳ במדרש׳ בראשית בשביל התורה שנקראת ראשית ובשביל ישראל שנקראו ראשית וכ״ו שנאמר אם לא בריתי יומם ולילה חקות שמים וארץ לא שמתי. הנה חקות נראה כמיותר מלבד שאר הדקדוקים בקרא ובמדרש. ולפע״ד כי אחת מהדברים אשר המה לפוקה ולמכשול לבני אדם למעול מעל בה׳ ולכחש בתורתינו הקדושה׳ הוא הטבעי דהיינו שהקב״ה ברא את העולם בטבע ונתן לו חק ולא יעבור, ועולם כמנהגו נוהג כמאמר חכז״ל (ע״ז כ״ד ע״ב) ושוטי׳ שקלקלו עתידין ליתן את הדין וכו׳. אכן לא הטבע עצמה היא הסיבה לבני אדם לילך בשרירות לבם במועצותיהם, והעיקר הוא אשר הקב״ה נתן לה חק שלא תשתנה רק לעתים רחוקות וע״ז פערו פיהם לבלי חק באמרם כי הטבע הוא המנהיג ח״ו, והמה הולכים בכפירתם ממדרגה למדרגה עשר מעלות אחורנית, כמו שבארתי המשנה באבות פ״ג משנה ט״ו ר״א המודעי אומר המחלל את הקדשים והמבזה וכו׳ מתחילה בעלילה באו עלינו ופושטים טלפיהם כחזיר באמרם כי המה מאמינים בתורת משה ובמאמרי חכז״ל, אבל המה מלעיבים ומלעיגים במלאכי ד׳ הת״ח אשר שמים לילות כימים וזורקים מרה בצדיקים קדושי עליון אשר מפיהם אנו חיין. באמרם אין כל קדש בזמן הזה. ושמו קדש לחול ואור לחושך, ואין מבדילין בין קודש לחול. אמנם לא בזמן כביר יהרסו גם הגבול אשר שמו להם ונוגעים גם בקצה הסר׳ עד שיהרסו לעלות נגד ה׳ ר״ל. ובזה נבין המשנה, מתחילה המה מחללים הקדשים קדשי עליון בזמנינו ואח״כ מבזים המה המועדות דייקא וחולקים על יו״ט ב׳ של גליות. ואם איש א׳ מוכיח על פניהם המה מלבינים פניו ברבים. ואח״כ המה מפירים בריתו של אאע״ה. באמרם כי המילה לא לקיים מצות בוראינו ב״ה. רק לשמור בריאת הגוף וכדי להצטדק בדבריהם הכוזבות המה מחפשים לדברים שבדו מלבם מקור בתורתינו הקדושה וע״ז המה מגלים פנים בתורה שלא כהלכה, וע״ז אמר התנא כי אנשים כאלו אפי׳ יש ביניהם בעלי תורה ומע״ט. אבל התורה והיראה אינה נשרשת בלבם וברמ״ח איבריהם ושס״ה גידיהם כי המה תרי״ג נגד תרי״ג. וכל זמן שאחד מהם חסר הוא בעל מום ומשחתם בהם

כי מוס בם. ולא ירצו לה', והתורה ומע"ט המה בידם רק כחומר ביד היוצר. ועי"ז מסיים התנא הקדוש אעפ"י שיש בידו תומע"ט דייקא בידם ולא בלבם אין להם חלק לעוה"ב.

אמנם הקב"ה רוצה בתשובת רשעים ולא חפץ במיתתן. שלח עליהם יסורין כדי לדכאם תחת רגליו. ואפי' היסורין רק בחסד כמו שפי' המפרשים בענין נגעים בתחילה שלח הקב"ה הנגע בקירות הבית ומוכרח לצאת מביתו, ואם לא שב ואמר מקרה הוא. שלח הקב"ה הנגע בבגדיו, ומוכרח לפשוט בגדיו. והולך ערום ויחף. ואם בכל זאת לא שב. ואמר מקרה בלתי טהור הוא, אז שלח הקב"ה הנגעים על גופו ומייסר אותו בחליים רעים רבים ונאמנים עד כי הפה שאמר מי ד' אשר אשמע בקולו הוא הפה שאומר ה' הצדיק וכו'.

ואם אמנם כי יזעק אל ד' רק בצר לו מ"מ ממצוקותיו יצילם" כמאמר דהע"ה קפיטל ע"א אשר הראיתנו צרות רבות ורעות תשוב תחיינו וכו', מתחילה כאשר הראיתני הצרות, אמרתי שהם צרות רבות ורעות והמה להרע לי. אמנם אחר כן ראיתי כי המה באו להיטב לי כי על ידם תשוב תחיינו, ואפי' מתהומות הארץ דהיינו שהארציית שקעה עד התהום תשוב תעלינו, וזהו מאמר הכתוב דעו כי בראשי' ברא א'ל'ה'י"ם את השמים וכו' אלהים בגימט' ה'ט'ב'ע, דהיינו הקב"ה וברוך שמו הוא ברא את הטבע. ואם ח"ו איזה בני אדם טועים כי הטבע היא המנהיג שלח עליהם יסורים כנ"ל ואז אפי' והארץ היתה תהו ובהו והחושך שהוא כנוי לצרה הולך עד על פני תהום, ואם אז המה מכירים את בוראם כי רוח אלהים מרחפת על פני המים' מיד ויאמר אלהים יהי אור ודעו כי זאת אשר הקב"ה נתן חק בטבע שלא תשתנה הוא רק לאוה"ע' אבל ישראל קדושים הם והמה למעלה מן הטבע' וכמה פעמים הראנו ד' נסים ונפלאות גלוים ונסתרים ע"י שידד הטבע וחק הטבע הוא נכנע. ונשבר ונדכה ע"י לימוד תורתינו הקדושה תורה לשמה. הן ביחיד והן ברבים. וגם ע"ז נאמר בראתי יצר הרע בראתי תבלין כי בלא"ה לא היה נתן הקב"ה חק לטבע ובזה מבואר המאמר בראשית ברא אלהים דהיינו הטבע כנ"ל ונתן לה חק שלא תשתנה. אמנם בראשית בשביל התורה שנקראת ראשית ע"י לימוד תורה לשמה תוכל להשתנות כפי הצורך, כי אם לא בריתי יומם ולילה דהיינו שתוכל להשתנות ע"י ברית של תורה אזי חקות שמים וארץ דייקא החקות לא שמתי. וד"ל.

ובזה נבין הפסוקים בק"ל: בא"ה"א"מ"ה אשר במאמרו וכו' חק וזמן נתן להם שלא ישנו את תפקידם. ומ"מ ששים ושמחים הם לעשות רצון קונם אפילו לשדד את הטבע, ע"י פועל אמת דהיינו ת"ח שפעולתו אמת שלומד תורה לשמה, ונזכה לראות בו"ב עוסקים בתורה ובמצות לשמה אמן.

אח"ז מצאתי בס' וידבר משה מדבר בענין

הנ"ל אבל לקח לו דרך אחרת בזה.

מה שאמרתי בשלש סעודות לסדר בראשית

ותרא האשה וכו' ותקח מפריו ותאכל ותתן גם לאשה עמה ויאכל. מהו עמה. הלא די באמרו ותתן גם לאישה ויאכל. וגם הוא אמר האשה אשר נתתה עמדי היא נתנה לי מן העץ ואכל ומה היה חסר אם היה כתוב. האשה נתנה לי מן העץ ואכל. ומהו, אשר נתתה עמדי, ולפי פרש"י שכתב ותתן גם לאישה, שלא תמות היא וישא אחרת. נוכל לפ' ותתן גם לאישה. שיהי' עמה ואפי' המות לא יפריד בינו ובינה. ולע"ד נראה, כי הבעה"ט מפי היא נתנה לי מן העץ. בזה"ל לפי הפשט שהכיתני בעץ, עד ששמעתי לדבריה? ומוכח מזה כי הוא באמת לא שמע אליה מיד עד ההכאה וגם דרך הנשים בזמנינו ובפרט במדינה הלזו המה יושבות ראשונה במלכות, והאשה תמשל בו ומפתה את בעלה בדברי רצוים ובתשעה קבין שיחה שימלא משאלותיה אכן כשתראה כי לשוא עמלה בו. אזי פיה פתחה בתורת חסד על לשונה לאמר הלא אנכי אשתך, ושלום תהי' לנו וגדול השלום וכו' ועתה אם תשמע לעצתי תהי במחיצתי ואם לאו הפרד נא מעלי וזהו טענת חוה ותתן גם לאישה **עמה**. שאם ישמע לדבריה יהי' עמה ואם לאו יפרד מעליה' ואז ויאכל ובזה התנצל אדה"ר לפני ה' האשה אשר נתת **עמדי** בתורת עמדי וע"כ שמעתי אליה להיות עמה וע"כ ואכל.

אופן ג' כפי שאחז"ל ענבים סחטה לו, והי' לו טענה שראה שאכלה היא ולא מתה וע"כ אכל, אכן אפשר לומר' אולי ע"כ לא מתה כי לא היתה בכלל הצווי אפי' שהיתה בכחו, דדילמא כחו לאו כגופו, כי פלוגתא הוא, אי כחו כגופו אי לאו אבל אם סחטה ענבים ונתנה לו, הי' לו טענה ממ"נ אי כחו כגופו אז גם עליה היתה הצווי ולמה לא מתה. ואי כחו לאו כגופו וע"כ לא מתה. ועל כן רשאי גם הוא לאכל והיינו דאמר האשה אשר נתת עמדי והיתה בכחי' היא נתנה לי וע"כ אכלתי. שמעתי מאמו"ר הגאון מהר"ס שיק בשם הח"ס ז"ל.

הנפלים היו בארץ בימים ההם. וגם אחרי כן אשר יבאו בני האלהים אל בנות האדם וילדו להם המה הגברים אשר מעולם אנשי השם: ונל"פ כי כמו שבזמנינו כן היה בכל העתים פושעים רקים ופוחזים אבל בימי קדם היו נחבאו אל הכלים וטמונים בארץ' אשר לא כן בזמנינו, ההדיוט קופץ בראש, והעזי פנים שבדור פושעים ומחללי שבת בפרהסיא, שפלים ונבזים ישבו על כסאות למשפט ושבט המושל בידם ובמקום המשפט שמה הרשע ולשונם חרב חדה ושפתם אתם מי אדון להם. וז"פ הנפלים ר"ל בני אדם שנפלו ממדריגת מין האנושי מכל וכל. היו אפי' בימים ההם. אבל הנפלים הנ"ל היו בארץ טמנו עצמם בארץ' אבל אחרי כן אשר יבאו בני האלהים היינו אצילי בני

ישראל אל בנות האדם וילדו להם כמו כן בנים משחיתים עזבו את ה'. אז המה הנבורים מכנים אותם בשם גבורים' ולא עוד' אלא אשר מעולם ר"ל מההמון עם המכונה בשם העולם. נקראו אנשי שם. (זשענטלמעננער בל"א).

בזעת אפך תאכל לחם. בס' כלי יקר כתב מכאן סמך למה שאמרו חכמי הרפאים שלאחר יגיעה ועבודה איך אכל יטעם לו' וק"ל. ואני אלך בעקבותיו ואומר כי בלי יגיעה' מן ההכרח הוא לעורר מקודם את רעבונו' וגם אחרי כן לא יאכל לחם בלי בשר ודגים ושאר מיני מטעמים אבל אחר היגיעה והזיעה ירעב אפי' ללחם. והיינו בזעת אפך. תאכל אפי' לחם בעצמו. וק"ל.

קול מנהמת כיונה

דרוש לסדר נח

ותבא אליו היונה לעת ערב, והנה עלה זית טרף בפיה, וידע נח כי קלו המים מעל הארץ. במדרש אגדה אמרה יונה לפני הקב"ה רבש"ע יהיו מזונותי מרים כזית ויהיו מסורים בידך, ואל יהיו מסורים ביד ב"ו, ד"א היונה היא סימן לישראל כשם שלא מצאה היונה מנוח לכף רגלה כך ישראל לא יהי' להם מנוחה בגלות, שנאמר ולא יהי' מנוח לכף רגלך, וכשם שהיונה שבה אל התיבה, כך ישראל עתידים לשוב מן הגלות אל ארצם מפני עול הגוים שנמשלו למים שנאמר הוי המון מים רבים כהמות ימים יהמיון. וישלח ידו ויקחם, עתיד הקב"ה לשלוח יד ולהביאם אליו, שנאמר והיה ביום ההוא יוסיף אדני שנית את ידו לקנות את שאר עמו וכו' וכשם שנח הפל כך ישראל מיחלים לבורא ית"ש שנאמר יחל ישראל אל ה'. וכשם שהיונה באה לעת ערב כך ישראל שנאמר והי' לעת ערב יהי' אור, והמאמר הזה אומר דרשוני וקיו'

הנה עם בני ישראל הנתונים בצרה ובשביה בין בים ובין ביבשה, זועקים אל ה' בגלות המר הזה רק בגר להם, אבל לא בעת שהאומות מראים להם פנים שוחקות וכמו שפי' הבל"ע יונתי בחגוי הסלע בסתר המדרגה, יונתי עם ישראל עומד על המדרגה לעילי' ולעילי' רק בעת שהוא אסקופה נדרסת לרגלי האומות, אבל הראיני את מראיך השמיעיני את קולך מבקש הקב"ה בעת שקול ערב ומראיך נאוה, וכמאמר ר' יוסי (ברכות ג' ע"א) אמר ר' יוסי פ"א הייתי מהלך בדרך ונכנסתי לחורבה אחת מחורבות ירושלים להתפלל ובא אליהו ז"ל והמתין לי על הפתח וכו' ואמר לי בני מה קול שמעת בחורבה זו ואמרתי לו שמעתי ב"ק שמנהמת כיונה ואומרת אוי לבנים שבעונותיהם

החרבתי את ביתי ושרפתי את היכלי והגליתים לבין האומות וכו' מה לו לאב שהגלה את בניו ואוי להם לבנים שגלו מעל שלחן אביהם.

הנה ידוע מה שפי' הגרא"וו המאמר ב"ב ארב"בה אשתעו לי נחותי ימי' האי גלא דמטבע לספינתא מתחזי כי צוציתא דנורא, חיורתי ברישא, ומחינן לי באלותא דחקיק עלה אהי' אשר אהי' וכו' ונייח! העוה"ז נקרא ים, והגוף נקרא אניה ועל ידה הנשמה יורדת בים ר"ל העוה"ז, ועושה מלאכה במים רבים לזון ולפרנס את ב"ב, הרצון אשתעי לי נחותי ימא, היינו המתבוננות בתהלוכות העוה"ז האי גלא ר"ל הצרות ופגעי הזמן דמטבע לספינתא גוף האדם. מתחזי כי צוציתא דנורא שורף ומכלה את הכל, כחיורתא ברישא. מתחילה מראה לו היצה"ר כ' סימני טהרה, ולבסוף כשנלכד ברשתו אמר נואש, ומעכבו מלשוב אל בוראו אמנם שקר ענה בפיו בשיש לנו ב' הבטחות, כי ה' עמנו בכל עת ובצרתינו לו צר, כמ"ש ואף גם זאת בהיותם בארץ אויביהם לא מאסתים וכו' והבטיח לנו במצרים אהי' אשר אהי', אהי' עמהם בצרה הזאת ואהי' עמהם בשעבוד מלכיות, והב' כי יש לנו משכון שה' כי יד על כס יה, אין השם שלם עד שיגאלנו במהרה, וה' ימלוך לעולם ועד. ואין מלך בלא עם, ובלא צבא כמ"ש גואלינו ה' צבאות, ונאמר גואלם חזק ה' צבאות שמו (ירמיהו י"ח) הרצון אין גאולה ואין מלכות בלא עם ובלא צבא היינו עם ישראל. ועי"כ ומחינן ליה ר"ל מנגחינן ליה באלותא דחקיק עלי' אהיה אשר אהיה, יה ה' צבאות. בשני הבטחות. כנ"ל. ובזה נייחא:

ועתה בזמנינו בעוה"ר כי קשה מזונותיו של אדם כקי"ס. ואדם משליך א"ע לתוך הים להביא טרף לביתו וגלי הים עברו על ראשו ומבחר בניו ובנותיו טבעו בים סוף וימכור את בכורתו בעד נזיד עדשים. ובפרט אם יזרח לו השמש, אז הוא עובר את פנואל' והוא פנוי ובן חורין ממצות האל. ולא יזכר שם ישראל עוד ח"ו. אמנם לעת ערב עת שמש ההצלחה ישקע משמי ישראל. עת היינו לשמצה בעיני קמנו. עת היינו ללעג וקלס בעיני העמים. ונזדכך גופינו וגויותינו בגלות המר הזה ועברנו בין כל הבתרים וגזרים' וגמרנו אומר כי אין להשען רק על אבינו שבשמים אז לעת ערב יהי אור, והתנא הקדוש ר' יוסי שהי' תמיד מיושבי בהמד"ר ולא דר אלא במקום תורה ותורתו היתה אומנתו, והיה מתפלל תמיד על גלות השכינה תמה על אריכת הגלות הלזה, ואמר ר' יוסי פ"א הייתי מהלך בדרך, רק פ"א ורצה לידע הסיבה לעכבא דמשיחא, ונכנס לחורבה אחת מחורבות ירושלים להתפלל, הרצון שנכנס בעובי הקורה לשאל בה' על אריכת הגלות ועל חורבנה של ירושלים, וכשיצא שאל לו אליהו ז"ל מה קול שמעת בחורבה זו, ר"ל מה הבנת ואיזה תשובה קבלת על שאלת החורבה, ואמרתי לו שמעתי ב"ק מנהמת כיונה עם ישראל

נמשלו ליונה, וטבע היונה כי לא שבה רק לעת ערב, ואומרת אוי לבנים שבעונותיהם החרבתי את ביתי, ר"ל כל מגמתי הי' לשפוך חמתי על עצים ואבנים, להציל את ישראל. והגלתים לבין האומות, לא ח"ו להרע להם רק לטובתם שישובו במהרה לה' ולגאלם. אבל אם מתבוללים בין העמים ח"ו ושכחו אל מושיעם, אז בכדי החריב את נאות יעקב, אז אוי לבנים שהחרבתי את ביתי, וגם להגלות אין יתרון כי לא עשה פעולתו, ומה לו לאב שהגלה את בניו? מה הרויח בזה שהגלה את בניו ואוי להם לבנים שגלו מעל שלחן אביהם, הרצון אז לא נשאר רק האוי והמכאוב והעיקר חסר' ואנן מה נענה אבתריה ואנו בעוה"ר אין מרגישין עוד אפי' המכאובי' מרוב הצרות והתלאות שסבלנו בגלות המר הזה' ואין אנו מרגישין עוד המחט בבשר החי, כי ההרגל נעשה לטבע, ומ"מ אנו מיחלים ומצפים לה' כי תבא אליו היונה לעת ערב, לעת ינטו צללי ערב. ועם ישראל יתנו עידיהן ויצדיקו על שבששו לצאת כי הנה עלה זית טרף בפיה הרצון עבור הפרנסה שהיא מרה כזית. וגם זאת רק טרף בפיה, בתורת טרף. כחיות, שטורפות זמ"ז ואמרו ישראל רבש"ע, אם מזונותינו מרים כלענה, עכ"פ יהיו מסורים בידיך, ואז נוכל לעבדיך באמת ובלב שלם, ולא בידי בו"ד שאנו מוכרחין ח"ו לעשות כעצת היצה"ר להקריב תורתנו ותפלתינו נשמתינו וגופינו, על קיר מזבח הפרנסה שלא לרצון, וזהו סימן טוב לישראל שלא יהי' להם מנוח לכף רגלם כדי שיזכרו וישובו אל ד' וכשם שהיונה שבה מעצמה כך ישראל' המכונים בשם ישראל ישובו מעצמם אל ה' מפני המון מים רבים. והמכונים בשם עם, יוסיף אדני שנית ידו לקנות את שאר עמו ויפתח להם פתח כפתחו של אולם, וכשם שנח הוחיל כך ישראל מיחלים שנאמר והי' לעת ערב יהי' אור, אם אנו רואין בדמיון כי הוא ערב, הוא באמת האור האמתי ויזרח לנו שמש צדקה במהרה ויבא המבשר לגואלינו ולקבץ נפוצותינו מארבע כנפות הארץ. אמן.

לשלש סעודות פ' נח

אלה תולדות נח. נח איש צדיק תמים היה בדורותיו את האלהים התהלך נח פרש"י יש דורשין לשבח ויש דורשין לגנאי ולע"ד שניהם אמת, כי נח הי' צדיק אפי' בדורו של אברהם, אבל צדיק תמים לא הי' בערך אאע"ה, וז"פ אלה תולדות נח היינו מעשיו הטובים שהם עיקר תולדותיהן של צדיקים, נח איש צדיק, כלו', בכל הדורות אבל תמים לא הי' רק בדורותיו. כי רק את האלהים התהלך נח. ולא כאאע"ה שהי' מגייר גם בני דורו וק"ל.

צהר תעשה לתבה. פרש"י י"א חלון, וי"א אבן טובה, והיינו הי"א דלעיל, וכל א' לשיטתו כי צדיק תמים מותר לו לראות במפלתן של רשעים, לא כן האינו תמים והי"ד לשבח ה"ה הי"א חלון, כי רשאי הי' לראות במפלתן והי"ד לגנאי, ואסור לו לראות במפלת אחרים סברו אבן טובה מאירה לו ולא חלון.-שמעתי מאמו"ר הג' מהר"ם שיק ז"ע.

ויהיו בני נח היוצאים מן התיבה שם

חם ויפת וכו' שלשה אלה בני נח. ומאלה נפצה כל הארץ, כמו בזמננו, כי הזקנים שבדור קראו בניהם עוד בשמותם שם ישראל אפי' זאת להם על אפם ועל חמתם כי מתביישים מן הדור החדש המלעיגים עליהם אמנם לבני בניהם, לא יזכר שם ישראל עוד, והילד זקנים קטן, חרפה הוא לו האב הזקן עם הפיאות והזקן שיורד על פי מדותיו, וז"פ ויהיו בני נח היוצאים מן התבה שם וחם ויפת כלו' אפי' בעת שיצאו מן התבה היו ראוים עוד להקרא בני נח. וגם קראום עוד בשמותם שם חם ויפת אבל רק שלשה אלה דייקא היו בני נח אבל ומאלה נפצה כל הארץ, ולא יזכר שם ישראל עוד.

ויהי כל הארץ שפה אחת ודברים אחדים וכו' פרש"י שפה אחת לה"ק ודברים אחדים, באו בעצה אחת ואמרו לא כל הימנו שיבור לו את העליונים. נעלה לרקיע ונעשה עמו מלחמה: ד"א על יחידו של עולם. פ"א דברים חדים וכו'

כמו בזמננו שפשתה הנגע לרעת בבית ישראל והעמידו סעמינארין (רבנים פאבריקן) וכדומה בתי ספר ומדברים שם בלה"ק ותחת המסוה של לה"ק עשים כל תועבות ה' אשר שנא, מחרפים ומגדפים ומרהסים כרם ה' צבאות. ובלשונם יכזבו שמטרתם לשם שמים ובאמת הכל רק לעשות להם שם בארץ, וקרדום לחפר בו ועטרה להתגדר בה, ויהי כל הארץ שפה אחת והוא מורה על שלום ואחדות, והשפה הזאת רק לה"ק ומראים בזה טלפי חזיר, בכדי ללכוד ברשתם העמי הארץ אשר יחשבו כי שם ה' נקרא עליהם. אמנם תחת המסוה של השפה, היא דברים אחדים ואמרו נעשה עמו מלחמה, ולא כל הימנו שיבור לו את העליונים, היינו הצדיקים כמו שפערו פיהם לבלי חק בכל עת, ד"א דברים אחדים על יחידו של עולם, המה כופרים באחדות הבורא ב"ה, ד"א דברים חדים כחרב פיפיות ומלעיגים על מצות ה' אבל זאת ויאמרו רק איש איש אל רעהו בסוד אבל בפומבי ויאמרו הבה נבנה לנו עיר כלו' עיר ואם בישראל, ומגדל לכבוד ולתפארת וראשו בשמים מטרתם לשם שמים, אבל כונתם באמת רק ונעשה לנו שם ועי"כ בלל ה' שפתם ויפץ אותם, והיו לחרפה ולדראון עולם.

במסורה ואתם פרו ורבו, ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש, ואתם הדבקים בה' אלקיכם חיים כלכם היום, בס' ת"מ מהח"ס ז"ל פי' כי פריה ורביה לא נשנית. ולישראל נאמר, ולא לבני נח, והיינו ואתם פרו ורבו מסיני ואילך כשתהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש ואז פסק המלאך המות והיינו ואתם הדבקים בה' אלקיכם חיים כלכם היום. ודו"ק עיין מהרש"א פ"ק דע"ז.

ובס' ילקוט אפרים ואתם הדבקים וכו' פי' הגמרא סנהדרין מה היום אתם קיים אף לעתיד וכו' ובמדרש שאל האי מין את ריב"ק כתיב אחרי רבים להטות, א"כ למה אין אתם עובדים ע"ז, א"ל עתיד הקב"ה להחיות מתים ואנו הרוב, וז"פ ואתם הדבקים בה'. וא"ת הא כתיב אחרי רבים להטות. עז"א חיים כלכם היום אף לעתיד לבוא וממילא אתם הרוב.

ובזה י״ל המסורה ואתם הדבקים בד׳ וכו׳ ואתם פרו ורבו ואתם תהיו לי ממלכת כהנים. הרצון ואתם הדבקים בה׳. וא״ת אחרי רבים להטות. עז״א חיים כלכם היום ויהי׳ תחיית המתים. וממילא ואתם פרו ורבו. ואתם הרוב. וא״כ שפיר ואתם תהיו לי ממלכת כהנים ודוק. מהרי״א ז״ל.

עוד י״ל ע״פ מה דאיתא בברכות א״ר לוי נצחו מוטב ואם לאו יקרא ק״ש. ואם לא יזכור יום המיתה, וקשה דמשמע דע״י זכירת יום המיתה בודאי מנצחו. וא״כ למה אמרו מתחלה יקרא ק״ש. ותי׳ משום דאם יזכור לו יום המיתה יהיה עצוב ואין השכינה שורה אלא מתוך שמחה וכן פי׳ האלשיך ז״ל ראה נתתי לפניך את החיים ואת הטוב וכו׳ ובחרת בחיים ר״ל אם יפתוך יצרך אז ינצחו ע״י חיים היינו תורה וק״ש, אבל לא שיזכור יום המיתה. וא״כ מי שרוצה לדבק עצמו בהקב״ה אז צריך לנצח אתו ע״י חיים ודו״ק. מהרי״א ז״ל.

ולע״ד עפ״י המדרש שמואל בשם ר׳ יצחק לוריא ז״ל. שפירש הפסוק הקטן יהיה לאלף והצעיר לגוי עצום אני ה׳ בעתה אחישנה ומקשי הגמ׳ ממ״נ אם בעתה אינה אחישנה ואם אחישנה אינו בעתה. ומתרץ הגמרא זכו אחישנה. לא זכו בעתה. וא״ל כי בהיות הקטן לאלף היינו שתלד אשה א׳ רבוי גדול בכרם א׳ וממילא בן דוד בא כי יכלו הנשמות שבגוף ובז״פ אם הקטן יהיה לאלף ככ״ל ותהיה אחישנה. הרי כשתבא הגאולה אח״כ תהי׳ בעתה, ודו״ק.

קול במחזה

דרוש לסדר לך לך

אחר הדברים האלה היה דבר ה׳ אל אברם במחזה לאמר, אל תירא אברם וכו׳ ויאמר מה תתן לי וכו׳ ויוצא אתו החוצה ויאמר הבט נא השמימה וספור הככבים וכו׳, כה יהיה זרעך והאמן בה׳ ויחשבה לו צדקה ויאמר במה אדע כי אירשנה, ויאמר קחה לי עגלה משלשת וכו׳ ויבתר אותם בתוך וכו׳ ואת הצפר לא בתר: ופרש״י לא שאל אאע״ה אות ע״ז אלא אמר רבש״ע הודיעני באיזה זכות יתקיימו בני בא״י וא״ל הקב״ה בזכות הקרבנות, והיינו עגלה משלשת זו יון, ואיל משלש זו מדי. ותור זו אדום, וגוזל אלו ישראל, ולמה נקרא גוזל שאלו ד׳ מלכיות גוזלין את ישראל, ויבתר אתם בתוך. כדי להכחישם וכו׳ ואת הצפור לא בתר זו הגוזל. זהו ישראל. וישב אתם אברם. הפריקן כדי שלא יהיה להם חלק לעולם הבא.

והמאמר הזה סוגר ומסוגר ולמצוא כפית המנעול לפתוח סתר חידתו, אפתח במשל פי, למלך אדיר ממלך הגוים אשר כסף לא הי׳ נחשב בעיניו למאומה הלך ונסוע בארצו לראות את שלום המדינה ומה

יעשה בה, ובהגיע אל שר אחד מהפרתמים, וראה שם סגולת מלכים, כלים יקרים, זה מזה שונים. מזהב ואדרכמונים. אשר לא ראה כאלה מלפנים התאוה תאוה, לעשות גם הוא כמוהם ולהראות בהם את עושר כבוד מלכותו, ואמר בלבו יקרבו ימי נסיעתי ואבא לביתי בשלום, אז אקרא לחכמים עושי מלאכה שיעשו גם הם כלים יקרים עין לא ראתה, מזהב אשר לי, ויעש כן, והאחשתרנים הלכו דחופים בדבר המלך! ויהי כאשר הקריב לבוא לביתו משוט בארץ ומהתהלך בה נתן דת בכל המדינות אשר לפניו. ויקבצו את כל בעלי אומנות לוטשי נחושת וברזל וחשבי מחשבות לעשות בזהב ובכסף ובנחושת. ולהפקיד נתן הזהב מבית אוצר המלך, וידבר אליו כדברים האלה לאמור: עשה לי מנורת זהב כלה. וגולה על ראשה גביעים ופרחים, ושאר כלים יקרים, מזהב ופז ופנינים. שאין כמוהם לארץ ולדרים, ויעש כן! והפקיד נתן הזהב בכור הברזל ורשפי אש ושלהבת סבבו את כדור הזהב, ועלה עשנו כעשן הכבשן, וכשראה המלך כן, ויספוק את כפיו, ויצעק בקול מר לאמר, הלא לעשות לי כלים קראתיך, ואתה מחריב ושורף את הכל והפקיד בחכמתו פתח פיו וענהו, אדוני המלך, זה הקלקל תיקון הוא, כי ע״כ הזהב יהי׳ מזוקק שבעתים. ובזאת תדע כי אם אנכי מכה בפטיש אשר בידי על העשת והכלים הנעשים ממנו יהיו נאים וחזקים בהוד והדר ביתר שאת ויתר עז כראוי לפלטון המלך, וכשמע המלך כן אמר יהי״ר שיהי׳ ברכה בכל מעשי ידיכם! עי״ל פ׳ לך לך׳.

והנמשל אאע״ה הי׳ מתאוה לבנים זרע ברך ה׳ וכאב הרוצה באושר בניו והפץ בהצלחתן הצלחה נצחיות ומבקש מאת ה׳ רק זרעא חייא וקיימא, זרעא די לא יפסוק ודי לא יבטול מפתגמי אוריתא, כך שאל אאע״ה מן הש״ת, אמנם שאלתו תפרד לד׳ ראשים. הא׳ שיברך ה׳ אתו בבנים בכללי׳ והב׳ שיהיו זרע ברך ה׳ הג׳ שיתן להם אה״ק המסוגלת לתורה ועבודה והד׳ שאם ח״ו תקיא הארץ אתם בחטאם׳ שיחזרו במהרה לנחלתם ע״י התשובה אשר מראש הבטחתנו, וזהו שאמר אדני אלהים מה תתן לי, אם לי לא נתתה זרע דייקא לי זרע, שהי׳ הזרע ראוי להקרא בשמי ובן משק ביתי הוא דמשק אליעזר אפי׳ כדרשת חז״ל שאליעזר היה דולה ומשקה מתורת רבו לאחרים, מ״מ אני ברוך והוא ארור, ואין ארור מתדבק בברוך׳ וע״כ וירא ה׳ אל אברם במחזה, לאמר, כלומר הראה לו בכח הדמיון שיעמיד בנו יעקב אע״ה י״ב שבטים שבטי יה׳ ויאמר לו׳ לא יירשך זה׳ ז׳ ה׳, בגי׳ י״ב׳ הרצון, לא הוא יעמיד הי״ב שבטים, כ״א אשר יצא ממעיך הי׳וא׳ יירשך׳ הי׳וא׳ ג״כ בגי׳ י״ב כלומר היוצא ממעיך יעמיד הי״ב שבטי יה׳ להודות לה׳ והמה יעמדו כסאות למשפט, וכסאות לבית דוד׳ וע״כ ויוצא אתו החוצה׳ כמחז״ל צא מאצטגנינות שלך׳ אברם אין לו בן, אבל אברהם יש לו בן. ולקח הקב״ה היוד משרי ותנה אותם לב׳, ונתן חד ה׳ לאברם׳ וקרא

את שמו אברהם ועד ה' נתן לשרי, ושרה שמה, וזה השם י"ה עדות לישראל שהמה בני אברהם יצחק ויעקב, ויאמר לו, כה יהי' זרעך, הרצון אם כה יהיו אז ראוים הם להקרא זרעך והאמין בה' ולא שאל אות ע"ז. אבל במה אדע כי אירשנה אמר אאע"ה באיזה זכות יתקיימו באה"ק המסוגלת לתורה ומצות וע"ז אמר לו ה' ידוע תדע כי גר יהי' זרעך מקודם בארץ לא להם, ועבדום וענו אותם וע"כ אימה חשכה גדולה נפלת עליו ואמר לו הקב"ה על תצטער ע"ז, כי זאת היא לטובתם כי ע"י השיעבוד יזדכך גופם. וראוים הם לקבלת התורה ולירושת הארץ ואמר לו ה' ידוע תדע. כי גר יהי' זרעך. בארץ לא להם. כל זמן שחשבו א"ע לגרים ושהמה בארץ לא להם. ואז יהי' זרעך, ראוים להקרא בשמך' ושמך נאה להם. ושמם נאה לך, ועוד יותר כי ועבדום וענו אותם זהו הכרח גדול לשבר כח התאוה והכנעת היצר. אכן אם ח"ו בכל זאת לא יהי' ראוים לגאולה, אז אני אדין מקודם את המצרים ובערכם בניך בודאי יצאו זכאי בדין. וע"כ וגם את הגוי אשר יעבדו דן אנכי מקדם, ואחר כן בודאי בניך יצאו ברכוש גדול. בתורה ובמצות ומע"ט ואח"כ וינחלו את הארץ ויתקיימו בה בזכות הקרבנות.

ואמנם אם יחטאו ישראל בבמותם ובפסיליהם יקניאוהו. וישמע ה' ויתעבר וימאס מאד בישראל ח"ו ויטוש משכן שילה ויתן לשבי עזו ותפארתו ביד צרי ה"ה עגלה משלשת וכו' בבל מדי יון ואדום' כדי לכנעם תחת ידם, ולדכאם תחת רגלם, כדי שישובו במהרה אל ה' אבל אם אויבי ישראל יהמיון ומשנאם ישאו ראש, ועל עם ישראל יערימו סוד ויתיעצו על צפונם ויאמרו לכו ונכחידם מגוי ולא יזכר שם ישראל עוד ח"ו ואז ויבתר אתם בתוך, יעשה ה' מריבה בין העמים ויחלקם לשני מחנות, ויתן איש בתרו לקראת רעהו, ויעשו מלחמה מחנה מול מחנה, ובתוך כך ואת הצפור לא בתר, היינו עם ישראל כשאר שלם' ואל תדמי בנפשך, כי האומות ראוים לאיזה שכר. על שמהם נקח לעבוד את ה'. כי אם ראינו התלהבת הגדולה, ואש זרה הבוער בקרבם להרע לעם ישראל ק"ו ב"ב שקו"ת, אנו צריכים התלהבת הקדושה לעבוד את ה' אלהינו בכל לבבנו ובכל נפשנו ולהטיב עם הבריות, כי כל זאת נוכל ללמוד מאאע"ה, כי ראה ראינו מעשה העקדה שעקד את יצחק בנו בשמחה כדי לעשות רצון ה' בלב שלם וגם ויטע א"ש"ל בבאר שבע להטיב עם הבריות, וגם את הנפש אשר עשו בחרן וכדומה, וממנו נקח לעבוד את ה' וע"כ וישב אתם אברם, הפריחן כדי שלא יהיה להם חלעו"ה, היינו ע"י שכל זאת למדנו מאאע"ה וע"כ אינם ראוים לשום שכר כנ"ל.

אמנם אדרבה המה גזלו מאתנו המדות טובות אשר ירשנו מאבותינו והביאום לארצם להראות העמים והשרים את יפים, וכי ה' הוא האלהים אין עוד מלבדו, כי בלא"ה היך יכול להתקיים שה אחת בין ע' זאבים והיינו גוזל אלו ישראל, שהאומות

גוזלין ומוסיפין מאתנו כל המדות טובות, אבל אנו לא נלמוד מהמדות הרעות שלהם מאומה, אפי׳ לעבוד את ה׳ כנ״ל, ויסר״ל שיכירו וידעו כל יושבי תבל כי לך תכרע כל ברך, ותמלוך על כל העולם כלו בכבודך ובא לציון גואל ב״ב אמן.

ועיין מה שכתבתי בזה הענין בדרושינו לפ׳ שקלים.

לשלש סעודות לך לך.

במסורה חמשה פעמים והיה, והי׳ ברכה, והי׳ תמים, והי׳ נכון לבוקר, ועלה אלי ההרה והי׳ שם, והי׳ לי לאב. וכל״פ איתא בחו״ה ראשית הפרישות תיקון הפרנסה כי אם דואג על הפרנסה א״א לו להיות תמים, אמנם אם יש לו ברכת ה׳ בבית ובשדה אז אפשר לו להתם א״ע, וז״פ מתחילה והי׳ ברכה, ואח״כ והי׳ תמים, ואח״כ והי׳ נכון לבוקר, להשלים א״ע בתורה, ועלה אלי ההרה והי׳ שם, ואח״כ והי׳ לי לאב כי צדיק מושל בירא אלקים, ראיתי בס׳ תורת משה מהח״ס ז״ל בשם ס׳ שיר מעון.

ואני אמרתי בדרך צחות, כפי שפי׳ השל״ה הקדוש וכסף וזהב ירבה לך, וכל אשר לך ירבה, כי כ״ז שהוא עני אפי׳ יש לו מעלות ומדות טובות. מ״מ קטנים הם בעיני העם כמו שאמר החכם, וחכמת המסכן בזויה, וכמו שהעני יותר, גם המעלות הולכים ודלים כפי ערך כספו, אמנם אם יעשיר איש, אז ירבה גם כבוד ביתו וגם המעלות ומדות טובות, אפי׳ קטנים הם בעלם, מ״מ הם הלכים הלך וגדל. בערך הונו ועשרו וז״פ וכסף זהב ירבה לך, אז וכל אשר לך ירבה, גם המעלות ומדות. והתורה והי״ה, ובזה באתי המסורה מתחילה והי׳ ברכה בברכת ה׳ בבית ובשדה, ואח״כ והי׳ תמים ותהי׳ תמים בעיני העם, וגם והי׳ נכון לבוקר אומרים עליך שאתה מן הזריזין לקום בבוקר אפי׳ אם באמת אינו כך, ואח״כ ועלה אלי ההרה והי׳ שם לקבלת הלוחות ותהי׳ גם בן תורה בעיניהם. ובאחרונה והי׳ לי לאב. אומרים עליך שאתה גם צדיק מושל בירא אלקים.

אמרי נא אחתי את למען ייטב לי בעבורך וחיתה נפשי בגללך, פרש״י יתנו לי מתנות. וקשה מאד להבין הדברים ונלע״ד בדרך דרוש׳ דאית׳ בברכות ל״א ע״א אמרו לי׳ רבנן לרב המנונא זוטי בהלולא דמר בריה דרבינא לישרי לן מר. אמר להו ווי לן דמיתנן ווי לן דמיתנן, אמרו ליה אנן מה נעני בתרך א״ל הי תורה והי מצוה דמגני עלן, והשיר הזה מה עבידתי׳ ונלע״ד עפ״י הגמרא במגילה כ״ח ע״א ובחולין מ״ד ע״ב ר׳ אליעזר כי הוו משדרי ליה לא שקיל אמר לא קא בעי מר דאחיה. דכתיב ושונא מתנות יחי׳, ר׳ זירא כי משדרי ליה לא שקיל כי הוו׳ מזמנין ליה אזל, אמר אתייקורי דמתייקרו בי, ופרש״י נכבדין הם במה שאני סועד אצלם, והנאתם היא ואין זו מתנה.

והנה דרך העולם על סעודות נשואין או בר״מ וכדומה. יאמר הבעה״ב להחזן או השמש לשורר דברי שיר ולהתהולל שמחה, והוא יעשה הצווי מיד, כי הוא משועבד לדבר הזה ועוד כי איש עני הוא, ולהשיר הזה הוא נושא את נפשו, וגם

הבעה"ב שיצוה עליו לעשות כן, חושב בדעתו כי הצדק אתו לצוות עליו לשיר, כדי לעשות לו ולהמסובין קורת רוח כי כבר יהיב לי' מתנתא, היא הסעודה שסעד אצלו, לא כן שאר המסובין אפי' יש ביניהם א' שיודע היטיב לנגן בנגינות מ"מ הבעה"ב לא ירהב בנפשו לצוות עליו לשיר, כי לא בתורת מתנה סעד אצלו, אלא אדרבה, הבעה"ב הוא נכבד במה שהוא מיושבי שלחנו. וע"כ רב המנונא זוטי בודאי עשה כר' זירא, כי מתנה לא שקיל וכי הוו מזמנין לי' אזל, כי גם הוא אמר אתייקורי דמתייקרו בי, והבעה"ב הוא נכבד במה שהוא סועד אצלו, וכי הוו בהלולא דמר בריה דרבינא, א"ל לשרי לן מר, ואז נבהל ומשתומם וחשב בדעתו אם אתה הרהבת בנפשך לצוות לי לשיר, בודאי חשבת בדעתך שבתורת מתנה סעדתי אצלך, ולא כמחשבותי מחשבותך, ושונא מתנות יחי'. ואם לאו וכו' וע"כ אמר ווי לן דמיתנן ודו"ק כי נכון הוא.

ונחזור לאאע"ה הוא ידע בנפשו שיעשיר וירבה כבוד ביתו כמו שהבטיח לו הש' ואברכך ואגדלה שמך, ואמר כי בודאי יתנו לו מתנות כמו שהי' המנהג שהיו עושין עם נשיא אלהים וכהן לאל עליון. שגדלהו משל אחיו והוא הי' שונא מתנות, אבל כשקיבל המתנות בעבור שרה לא תהי' זאת מתנת חנם כי בדין נתנו לו או על שהתפלל שיתרפא פרעה מנגעיו או שיהי' לה לכסות עינים לכל אשר אתה בכדי שיבינו הכל שהיא נקיה מחטא ופשע וכמו שפרש"י בפ' וירא אצל מעשה אבימלך. וז"פ למען ייטב לי בעבורך. ופרש"י בעבורך יתנו לי המתנות ובדין ולא מתנת חנם. וממילא וחיתה נפשי בגללך. ודוק.

ומלכי צדק מלך שלם הוציא לחם ויין והוא כהן לאל עליון. והדקדוק ידוע דהי' לו לכתוב ומלכי צדק כהן לאל עליון הוציא לחם ויין ושמעתי בשם הג' ר' הילל נ"ש מקאלאמייא כ"א שני ת"ח פוגעים זב"ז כל אחד לומד מחבירו איזה מדה טובה או הנהגה טובה, ומלכי צדק מלך ירושלים הי' איש תם, והי' מתבודד רק עם קונו ולא הי' מעורב בדעת עם הבריות לידע מנהגם ולהטיב להם כפי הצורך. ואאע"ה ישב פתח האהל כחום היום אפי' בעת חליו, ומגמתו הי' תמיד רק להטיב לזולתו ועתה כשפגעו זב"ז למד כל אחד מחבירו המידה טובה אשר לא נהג בה ע"ע וז"פ ומלכי צדק מלך שלם הוציא מאאע"ה המדה לתן לאורחים לחם ויין. והוא היינו אאע"ה למד ממלכי צדק להיות כהן לאל עליון ודפח"ח

ואני אמרתי בדרך הלצה כי מרגלא בפומא דאנשי שהכהנים והרבנים, החזנים והשוחטים אשר משפטם לקחת מאת העם או מאת זובחי הזבח, לא בקל הם נותנים כי ההרגל נעשה אצלם לטבע, רק ליקח ולא לתן, וע"כ היא לפלא אם יש בהם נותנים. וז"פ ומלכי צדק מלך שלם הוציא לחם ויין, ואע"פ שהוא היה כהן לאל עליון, וק"ל.

ויאמר אברם אל מלך סדום הרמתי ידי וכו' אם מחוט ועד שרוך נער ואם אקח מכל אשר לך ולא תאמר אני העשרתי את

אברם, והדקדק ידוע דהי' לו לכתוב מדבר גדול עד דבר קטן או להיפך ולא מדברים אשר שניהם קטנים בערך. וגם היה לו לכתוב אם מחוט ועד שרוך נעל אקח מכל אשר לך, מהו ואם אקח. ונלע"ד כי אאע"ה אמר כך, אפי' אם תתן לי כל הונך ורכושך אינו חשוב בעיני אפי' כחוט ושרוך נעל אשר שניהם קטנים בערכם וז"פ אם מחוט ועד שרוך נעל יהי' חשוב בעיני אפי' ואם אקח מכל אשר לך היינו כל רכושך וק"ל.

וילך למסעיו מנגב ועד בית אל עד המקום אשר היה שם אהלו בתחילה וכו' פרש"י הלך ולן באכסניות שלן בהם בהליכתו למצרים וכו' ד"א, בחזרתו פרע הקפותיו ופלא הוא. ויל"פ כי אאע"ה כשנסע למצרים מרוב עוני ומחסר כל שאלו אתו הממון, זו תורה וזו שכרה וכדומה, אמנם כשחזר כבד מאד במקנה בכסף ובזהב אז פרע הקפותיו. הרצון עתה הי' לו תשובה' אשר היה כאחר חייב להשיב להם אז על שאלתם. שמעתי מאמו"ר מהר"ם שיק בשם הח"ס ז"ל.

ובז"פ הפסוק הסמוך לו, אל מקום המזבח אשר עשה שם בראשונה ויקרא שם אברם בשם ה' עי' רש"י, כי ההמון עם בראותם ת"ח וירא ה' עני ואביון אשר כשופר ירים קול להגיד לעם פשעם. אינם משגיחים עליו באמרם כ"א יזרח לו שמש ההצלחה, אז גם הוא יהיה כאחד ממנו לדעת רע ולא טוב אמנם אם לאחר זמן ייטב ה' גורלו וכסף וזהב ירבה גם לו. והוא עודנו בתומתו אז חזרו ויודו על הראשנית, כן היה באאע"ה כשנסע למצרים מרוב דוחק וצער שחקו עליו כנ"ל. אבל כשחזר ממצרים ברכוש גדול. והלך וקרא באזני העם, בשם ה' כמקודם, אז הודו גם על הראשנות והיינו ויקרא שם אברם בשם ה' בראשנה. היינו עוד בפעם א' אבל לא הודו לו ע"ע. עד שראו כי ויקרא בשם ה' גם עכשיו כשברך אתו בעשירות וק"ל.

ויהי ריב בין רעי מקנה אברם ובין רועי מקנה לוט, והכנעני והפרזי אז ישב בארץ כי אם ב' אנשים עברים נגים, אז ישחקו עלינו הגוים ויש להם תקומה נגדה נא עמינו וז"פ ויהי ריב בין רעי מקנה אברם ובין רעי מקנה לוט' וכשפרנה הריב, מיד והכנעני והפרזי אז יושב בארץ, היה להם תקומה וק"ל שמעתי.

ויאמר אברם אל לוט אל נא תהי מריבה ביני ובינך וכו' כי אנשים אחים אנחנו. ונל"פ כי אסור להתחבר לרשע אפי' ללמוד דבר טוב ממנו' כי בהתחברך לרשע פרץ ה' את מעשיך אמר ה' לאחזיהו' ועל תיבת נא היתי' פשטא שהיא נגינה מפסקת וע"כ ויאמר אברם אל לוט אל נא' כמו שאתה מבקש תמיד רק שלום' אלא אדרבה תהי מריבה ביני ובינך' הגם שאנשים אחים אנחנו אי אפשר לנו להתאחד כי אפי' אם הימין ואשמאילה אפי' דבר שנקרא ימין לא אלמד ממך. הח"ס ז"ל בשם ס' שיר מעון.

ובז"פ הפסוק שלום רב לאהבי תורתיך ואין למו מכשול' כי מוסר גדול המה לרבנים בזמנינו ולחכמים העושי' מלאכת ה' ברמיה ורק עבור השלום' כי כמה

פעמים יראה בעיניו ובאזניו ישמע דברי נבלה דברי שחץ וגאוה בקהל עדתו והוא צריך להרים את קולו ולהוכיחם על פניהם, אבל הוא אינו פונה פה ומצפצף' והכל מפני דרכי שלום ושלום יהי' לו ובשררות לבו ילך, והוא תמיד במדרגות דומם וע"כ ממנו איננו צ ו מ ח ישועה, כי הוא ח י ואינו מ ד ב ר.

והוציא לנו מזה כי גם השלום הוא טוב רק בדרך ממוצע' ולא במדה מרובה, כמו שהנסיון יעיד, וז"פ שלום רב לאהבי תורתיך. הרצון אם הת"ח בכל זאת רוצים שלום רב במדה מרובה אז ואין למו מכשול יזהרו מאד שלא יהיה להם מכשול:

ובז"פ הפסוק בתהלים יפרח בימיו צדיק ורוב שלום עד בלי ירח' והפי' מוקשה מאד. כי ת"ח דסני לי בני מתא משום דמוכחן וכו' ודמרחמין ליה משום דלא מוכחן במילי דשמיא וע"כ הרב הצדיק שהוא עומד על משמרתו באמת ובתום לבב ורואה בעין פקיחא על עדתו ועל אנשי סגולתו. זהו תפארתו וצדיק בזה נמשל לירח כמו שאמר ה' ללבנה הצדיקים יקראו בשמך' יעקב הקטן דוד הקטן וכדומה, מפני שהם מוחלין על כבוד עצמן ושתקין מפני דרכי שלום. ואז גדול השלום אצלן כמו שהירח ששתקה בעת שהקטין אותה הקב"ה מפני דרכי שלום. וע"כ המה מן הנעלבין ולא מן העולבין. ומדרגת הירח שמו להם לגבול. אבל חסין המה על כבוד שמים ואזרו חיל בכל עוז להעמיד הדת על תלה' אפי' אם פגעו בזה בכבוד ה ש ל ו ם, וכבוד שמים היא קודם לכל דבר, כי כל מה שברא הקב"ה לא בראו אלא לכבודו, וע"כ ההמון שונאים אותם ומלעיגים עליהם בכל מיני חרופים וגדופים ובעלילות שקר ר"ל. אמנם אם צדיק כזה אובד בצדקו אז אומרים עליו קדוש הי' טהור הי' וכדומה.

לא כן הצדיק אשר הוא אוהב שלום רב, ולכבוד השלום הוא אלם, חרש, ועור ולא די שאינו מוכיח אתם אלא אדרבה חזה להם שוא ותפל ומשאת שוא ומדוחים. והכל לכבוד השלום. וע"כ הוא נכבד לקהל עדתו וכבודו מלא עולם. ותהלתו מלאה הארץ. והוא יפרח כשושנה, וז"פ יפרח בימיו צדיק. ר"ל אם רוצה לפרוח עודנו בחייו אז ורוב שלום עד בלי ירח. אז לא די לו בשלום בדרך הממוצע רק ורוב שלום ולהקריב אפי' כבוד שמים עבור השלום, וזהו עד בלי ירח כי הרס הגבול כנ"ל: ודוק כי נכון ואמת הוא.

ושמתי את זרעך כעפר הארץ' אשר אם יוכל איש למנות את עפר הארץ גם זרעך ימנה. והוא מקושי ההבנה' ונל"פ כי אם נמשלו ישראל לכוכבי השמים המה במדרגה עליונה' ואם לעפר הארץ' המה בדיוטא תחתונה אמנם לכל א' יש מעלה וחסרון' כי למעלת הכוכבים יש חסרון שאינם מרובים כ"כ כמו עפר הארץ' ולחסרון העפר יש מעלה שהיא מרובה מאד' וז"פ ושמתי את זרעך כעפר הארץ' רק למעלת הרוב אבל לא להחסרון שהיה כעפר ואינם כדאי לספור אותם כמו העפר שאין לה שום ערך אלא שאם יוכל

איש למנות את עפר הארץ גם זרעך ימנה שיהיו ראוים להמנות מחמת חשיבתם. (שמעתי).

והאמין בה' ויחשבה לו צדקה, מה צדקה היא לאאע"ה כי האמין בה' ונלפענ"ד כי אאע"ה הגם שהוא היה מכניס אורח הגדול בכל העולם, בכל זאת ליצני הדור היו מקטינים זכותו באמרם כי הוא חשוכי בנים ולמה לו רכושו שאיש אחר ישמח בעמלו אחריו, אמנם מאחר שהבטיחו ה' בבנים והוא האמין בה' ולא הי' לו לפזר הונו מכאן והלאה לצדקה רק לשמרו בעד בניו, והוא מ"מ נתן וע"כ ויחשבה לו צדקה (שמעתי בשם הגה' הקדוש ר' הילל מקאלאמייא זי"ע)

ולי נלפ' המדרש בזה אברהם אבינו קיים כל התורה כולה אפי' עירוב תבשילין כי אאע"ה מאחר שהי' מכניס אורחים בכל עת הי' יכול לבשל מיו"ט לחבירו או מיו"ט לשבת מטעם הואילו מקלי לי אורחים חזו לי' כי בודאי באו אצלו אורחים בכל יום ולא הי' צריך לערוב תבשילין וא"א מ"מ קיים גם ע"ת וז"פ אאע"ה קיים כל התורה כלה ובכלל זה גם מצות צדקה והכנסת אורחים בכל עוז ולא הי' צריך לע"ת כנ"ל ומ"מ קיים אפי' ע"ת ודו"ק כי נכון הוא.

וירא—קול העקדה

ויהי אחר הדברים האלה והאלקים נסה את אברהם וכו' ויאמר קח נא את בנך את יחידך אשר אהבת את יצחק ולך לך אל ארץ המוריה וכו' וישכם אברהם בבקר ויקם וילך אל המקום אשר אמר לו אלקים: ביום השלישי וישא א' את עיניו וירא את המקום מרחוק. במדרש זהש"כ יחיינו מיומים ביום השלישי יקימנו ונחי' לפניו (הושע ו) הוא יום השלישי של אאע"ה הנה ידוע כי גם התשעה נסיונות אשר חלפו ועברו וכבר עמד בהן הי' אך ורק להודיע כמה חבתו של אאע"ה, כמו שהורה לנו התנא האלקי באבות פרק ה' משנה ד' וגם עתה בהנסיון העשירי הגדול מכל אשר לפניו הי' רק להשתיק השטן, כדאי' במדרש רבה פרשה זו וע"כ אמר לו הקב"ה קח נא, בלשון בקשה, כדי שלא יאמרו הראשונות אין בהם ממש.

ועתה גם חלקי אמרה נפשי בדבר הזה כי הנה שאנו אומרים בכל יום יהר"צ שתזכר לנו את העקדה שעקד א"א את יצחק בנו ע"ג המזבח וכבש רחמיו לעשות רצונך בלבב שלם, כן יכבשו רחמך וכו' מ"מ נוכל להקטין זכות העקדה כי יוכל היות שאאע"ה עקר מלבו רחמי האב באותו שעה והשריש בלבו מדת אכזריות, וכשעקדו ורצה לשחטו הי' נדמה לפניו כאלו לטבח. או לשוחט השור ולא למכה איש. ומה טובה של העקדה וע"כ אמר לו הקב"ה קח נא את בנך בשעת לקיחה תדע שהוא בנך, ותדע שהוא יחידך, וגם אשר אהבת, שיהי' באהבה עזה' וגם את יצחק שתדע באותו שעה שהוא יצחק, ואח"כ ולך לך, ותהי' ההליכה זו

לטובתך ולטובות בניך אל ארץ המוריה אשר משם הוראה יצאה לישראל כמאמר חכז"ל הרצון שמשם יצאה לנו הוראה באיזה מסירת נפש צריכין אנו לקיים מצות הבורא ית"ש בכדי שנוכל לעלות אל הר ה' ולקום במקום קדשו או המוריה, ל' מור ונרד, כפי' הת"א היינו אם תקיימו מצות הבורא בזו האופן אז המצות נתנו ריח ויהיו לנ"ר לפני הקב"ה ואז והעלהו שם לעולה ויהי' עלי' אמיתית, ויהי' לרצון לפני אדון כל.

ועתה נראה איך קיים אאע"ה הכן לקראת אלקיך ישראל איך וכמה הכנות עשה למצות הבית"ש וממנו נקח לעבוד את ה' גם אנו.

וישכם אברהם בבקר, השכים מעצמו, וגם בבקר, שבני אדם ישנים, ויחבוש את חמורו חבש בעצמו, ויקח את שני נעריו אתו לקחם בדברים. ויבקע עצי העולה בכל הדרך אשר הלך עשה כן בכח הדמיון, בשמחה רבה ועצומה, והיא כנגד שכל האנושי וכנגד חק הטבע לאב שיעשה כזאת, וע"כ שלם הקב"ה מדה כנגד מדה לבניו כמחז"ל בזכות ויבקע בקע הים לפניהם, שהיא ג"כ כנגד חק הטבע. ויקם וילך אל המקום אשר אמר לו האלקים הרצון בכל רגע ורגע ויקם וילך, ובכחות חדשות ובזריזות נפלא למצות הבורא ית"ש ואמר בלבו מתי יבא לידי ואקיימנה.

ביום השלישי וישא אברהם את עיניו היינו נשא לבו את עיניו ונעשה קל לראות כמחז"ל על וישא יעקב רגליו. כי וירא את המקום מרחוק, וירא לשון הבנה. הבין הסיבה על אשר לא הראה לו הקב"ה את המקום עד יום השלישי כי רצה הקב"ה לזכות את ישראל בדורות הבאים לעתיד היינו למרחוק. בשכר ההכנה הרבה שעשה אאע"ה ג' ימים, והיינו ביום השלישי וישא אברהם את עיניו לראות בחוש מה שלא ראה מקודם כי וירא את המקום מרחוק. וירא לשון הבנה הבין הפעולה הגדולה הנעשה בזה שלא ראה המקום עד יום הג' והוא צפון למרחוק לדורות הבאים ועתה הבין שמחשבתו הטובה היתה רצויה כמעשיו ממש, והקב"ה לא אמר לו רק העלהו ולא שחטהו, ועל ידי העלאה לבד שהיתה כ"כ בזריזות נפלאה הפלא ופלא נעשה עולה תמימה ועפרו צבור ע"ג המזבח לדורות זרע ישראל עבדי ה' ועתה הבין אאע"ה שרק ביצחק יקרא לו זרע' ולא בישמעאל ואליעזר שהיו נעריו וע"כ ויאמר אברהם אל נעריו שבו לכם פה עם החמור עם הדומה לחמור כי אין לכם מחשבה ומחשבתם אינה רצויה ורק אני והנער נלכה עד כה. היינו עד כה יהיה זרעך ורק ביצחק יקרא לך זרע. זרע כשר, וע"כ התנבא ונשתחוה ונשובה אליכם.

ובזה פי' המ"ק בסוף פי' ואתחנן ומשלם לשנאיו אל פניו להאבידו. לא יאחר לשנאו אל פניו ישלם לו, ושמעתי בשם הכלי יקר כי לכאורה יפלא האיך יוכל הקב"ה לשלם לרשעים שכרם בעוה"ז והלא יפה שעה אחת של קרת רוח בעוה"ב מכל חיי העוה"ז השופט כל הארץ לא יעשה משפט חלילה, ובודאי הקב"ה לא בא בטרוני' עם בריותיו אבל האמת יורה דרכו

כי נקמה הוא מעין העוה"ב וכשהקב"ה מעניש את הצדיק על חטאיו אז הרשע ינקום נקמתו ובזה יקבל שכרו במדה שלימה. והיינו ומשלם לשנאיו הקב"ה משלם לרשעים שהן השונאים של הקב"ה שכרן אל פניו להאבידו מן העוה"ב וזה יוכל היות רק באופן כי לא יאחר לשנאו היינו להשונא של הרשע והוא הצדיק לא יאחר לו הקב"ה ומיד אל פניו ישלם לו היינו מעניש אותו על העבירה שעבר מיד ביסורים וח"ר ר"ל ועי"כ הרשע ינקום נקמתו ובזה יקבל שכרו שהיא מעין עוה"ב.

ובזה פי' הסמיכות, ושמרת את המצוה וכו' כלומר אם הצדיק יקבל ענשו בעוה"ז על העבירה שעבר אפשר שג"כ יקבל שכרו על המצוה עה"ז אמר שאינו כן אלא ושמרת את המצוה ואת החקים וכו' אשר אנכי מצוך היום לעשותם אבל רק למחר לקבל שכרם שכר רוחני בעוה"ב אשר עין לא ראתה. וא"ת במה נחי' בעוה"ז ע"כ אמר והי' עקב תשמעון את המשפטים האלה בשכר המצות שאדם דש בעקביו, שהיא הכנה למצות ועל ידי הזהירות והזריזות להמצות שאדם עושה בשקידה נפלאה ובשמירה יתירה, ושמר ד' לך את הברית וכו' ואהבך וברכך גם בעוה"ז וכו'. היל"מז כי בשכר שאדם מטריח א"ע במצוה אוכל שכר הטרחה בעוה"ז, והמצוה שהיא הקרן קיימת לעוה"ב. ואא"ס הי' ראש לראשונים נדבר הזה במעשה העקידה כנ"ל. וזשה"כ יחינו מיומים היינו שני ימים שהכין וטרח א"ע במעשה העקידה, אבל ביום השלישי שעשה המצוה בעצם והוא הקרן קיימת לעוה"ב והיינו ביום השלישי, ע"י עיקר המצו' שעשה ביום השלישי יקימנו ונחיה לפניו, לפני הקב"ה היינו בעוה"ב.

אחי ורבותי אבל אנו מה נענה אבתריס בעוה"ר בארץ הזאת ובמדינה הלזו, ועירנו בכלל, כמה וכמה מן אחב"י ואפי' אותן שמסוה היראה על פניהם, אנשים מצויינים ומופלגי תורה עוקדין ושוחטין בניהם וזורקן דמן ומקטירין חלבן בכל יום ויום בלי שום רחמנות, בלי שום רגשי אנושיות בלי שום שביבי חנינה וחמלה, אבל לא על מזבח ה' ולא להעלות ריח ניחח לה' ולא לשם ה' כי אם לעזאזל המדברה. ורק על מזבח הזהב ולשם עגל הזהב ומוכרין הבכורה בעד נזיד עדשים וכל זאת רק למלאות אמתחתם בר ולחם ומזון ולצבור כספם בשקם ולהכין להם צדה לדרך לא עבר בה איש וגם מאכלי ערבות ומיני מטעמים וללבוש מלבושי כבוד על זבח משפחה שקורין (פיקניק בלע"ז) או (אינטערטעמענט בלע"ז) ועי"ז המה בעצמם מצוים לבניהם או עכ"פ אין מוחין בידם לחלל שבת בפרהסיא ולעשות כל תועבות ה' אשר שנא. אהה ואבוי, אוי להם ולנפשם או להאב האכזר הלזה כי נגע בכפו כל קרן ישראל ובלע ארמנות בית יהוד' אבד ושבר בריחים.

וגם הנשים רחמניות בשלו ילדהן רק לברות למו, לישב על סיר הבשר ולאכול לחם לשובע עם חמאת בקר וחלב צאן ולהציל פניהם משמן, ומחליפין עולם עומד בעולם עובר ע"כ רבש"ע זכור לנו עקידת יצחק ועפרו

שנבר לפניך ע"ג המזבח ושלח לנו גואל צדק במהרה לגאלינו אמן ואמן.

לש"ס פ' וירא

וירא אליו ה' באלוני ממרא והוא יושב פתח האהל כחום היום, נלע"ד כי אאע"ה הי' גדול כ"כ שהשי"ת נראה אליו בכל עת אבל הוא הי' קטן כ"כ בעיניו ותמיד הי' חושב כי לא בא עוד, רק עד פתח האהל.

וז"פ וירא אליו ה' באלני ממרא והו זכיה גדולה שבא הקב"ה לבקרו אבל והוא יושב פתח האהל כנ"ל וק"ל.

וירא אליו ה' וכו' והוא ישב פתח האהל כחום היום ולענ"ד כי דבר קל הוא לצדיק לעמוד בצדקו בעת שכל העם הרים למשמעתו והים לא סוער ולא זועף אבל ללחום מלחמות ה' צבאות בקול ענות גבורה נגד כופרים ומהרסי הדת עת שהחמה בתקופתה והשעה משחקת להם הוא דבר גדול וז"פ וירא אליו ה' לבקר את החולה כמאמר ר' חמא בר חנינא. אבל הוא הי' ראוי לכך כי הוא הי' יושב פתח האהל ללחום מלחמות ה' כחום היום כנ"ל וק"ל.

ויאמרו אליו איה שרה אשתך ויאמר הנה באהל פרש"י צנועה היא ונלע"ד כי בזמנינו הוא מנהג רע מאד כי אם בא יבא אורח נכבד לבית, מיד תבא גם האשה לברכו ופשטה לו ידה בצפרא רבא למרא, כדי לקיים ויד ליד לא ינקה רע ותרבה עמו ט' קבין שיחה וכו' אפס אם היא כעורה ביותר אז היא נחבאת אל הכלים לא כן שרה היא היתה יפת מראה וט"מ היתה כל כבודה בת מלך פנימה וזאת רק משום צניעות, וז"פ ויאמר הנה באהל וא"ת משום כעורה ע"ז פרש"י צנועה היא, רק משום צניעות וד"ל.

ותכחש שרה לאמר לא צחקתי וכו' והקשה בני הילד אברם שיחיי והא כתיב ויהי חיי שרה וכו' פרש"י בת ק' כבת כ' בלא חטא. וכאן כתב ותכחש ועברה על לא תכחשו וכו' וגם הצחוק בעצם היה עבירה גדולה, כי היפלא מה' דבר והשבתי לו כי בודאי עשתה תשובה ע"ז והיתה נקיה מכל חטא ואח"ז מצאתי כעין זה בספר ת"מ מהח"ס שבודאי עשתה תשובה וכי זאת היתה בפסח ובפסח הבא נולד יצחק ויו"כ היתה בנתים ונעשה מהשחוק של היתל שחוק של שמחה. ע"ש.

ואקחה פת לחם וסעדו לבכם אחר תעברו וכו' הנה אם יש מכניסי אורחים בכל עיר ועיר אז אין מן הצורך שהעוברים ושבים יאכלו לשובע נפשם דוקא אצל ב"ב אחד אלא אדרבה יוכלו לזכות את הרבים ולסעוד אצל כל אחד מעט מעט, לא כן הדבר אם אין בנמצא רק מכנים אורח בכל הגלילות וז"פ ואקחה פת לחם אבל וסעדו לבכם היינו שתאכלו לשובע, כי אחר תעברו, ולא תמצא מקום לסעוד (שמעתי מר' פנחס סופר ז"ל מק"ק אוסט).

כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו ושמרו דרך ה' עי' רש"י ונלע"ד לקיים פי' הת"א כי בפסוק הקודם כתיב ואברהם היו יהי' לגוי גדול ועצום ונברכו בו כל גויי הארץ ואם תאמר למה

הודעתיו. זאת ע"ז אמר כי ידעתי למען אשר יצוה את בניו נשמור דרך ה', כי רק בתנאי אם ישמרו דרך ה' אז ונברכו בו כל גויי הארץ כי היא חכמתכם ובינתכם לעיני העמים אם ישמעון מכם את החקים האלה ואמרו רק עם חכם ונבון הגוי הגדול הזה. אבל אם ח"ו לא ישמרו דרך ה' אז נחשבים בעיני העמים לדור עקש ופתלתל ודוק.

וה' המטיר על סדום ועל עמורה גפרית ואש מאת ה' מן השמים מהו כפל הלשון וה' המטיר מאת ה'. ונ"ל כי חק הטבע הוא, כי מה שהענן שאף הוא מטיף על הארץ ויושביה, וע"כ שינה הקב"ה את הטבע לעת הזאת. כדי שלא יאמרו אנשי סדום מקרה בלתי טהור הוא, וע"כ לא הטביע ולא הענין להריק ולהמטר רק שלא גפרית ואש מעצם השמים לטוהר בכדי שגם מלאך רע יענה אמן. ואולי ישובו ומ"מ לא הועיל וז"פ וה' המטיר על סדום ועל עמורה גפרית ואש. ובכדי שהכל יודו שהי' מאת ה' שלחם מן השמים היינו מעצם השמים.

ואנשי סדום רעים וחטאים לה' מאד פי' חכז"ל רעים בגופם וחטאים בממונם ומשמע שהי' רעים בדברים שבין אדם לחבירו והלא כתב בפירש רעים וחטאים לה' מאד ומשמע רק בדברים שבין אדם למקום. ונ"ל עפ"י שפרשתי הפי' ממרי' הייתם עם ה' מיום דעתי אתכם, ולא כתב נגד ה' כי כל מה שהמרו ביותר בעזי פנים וקשה עורף לא הורו שהוא נגד ה' ותורתו אלא אדרבה אמרו שהוא הכל לשם שמים, והיינו לא די שממרים הייתם, הי' הכל עם ה' וז"פ ואנשי סדום רעים וחטאים ואפי' בין אדם לחבירו שהיה רעים בגופם וחטאים בממונם אבל לה' מאד אמרו שכונתם רק לשם שמים וד"ל.

ואנשי סדום רעים וחטאים לה' מאד נ"ל כי היו שם ג' כתות אנשים, הא' כי אם הוא בעצמו הי' לפני כמה שנים עני ונתן רק פרוטה לצדקה ועתה העשיר אז הרבה מיד כבוד ביתו במטות זהב וכסף וברצפת בהט ושש ודר וסוחרת אבל ערך הצדקה שהוא נתן כשהיה לא תשכח אפי' מפי זרעו ונותן רק פרוטה כמקודם. כאשר ראיתי בזה דבר נחמד בס' וידבר משה הון ועושר בביתו, ניכרת רק בביתו. אבל צדקתו הנתן מקודם, עומדת לעד.

הכת הב' כילי דיותר לא די שאינו נותן לעני אלא אפי' אם באו אליו אנשים מכובדים לאיזה דבר טוב, מראה א"ע שאין לו פנאי אפי' לדבר אתם ולבסוף אמר להם מה לכם לקבץ אגורת כסף או ככר לחם הלא כבר בא זמן התפלה בואו עמי להשתחות לה' ומוטב לי לומר עשרה קאפיטעל תהלים מלתן פרוטה אחת לעני וכפי ששמעתי מידידי מהו' נפתלי כ"ץ אדלער ז"ל שירת הכלבים הוא, בואו נשתחוה ונכרעה נברכה לפני ה', כי הכילי מכונה בשם כלב והיינו הכלבים כשמבקשים מהם ממון לצדקה אומרים באו נשתחוה ונכרעה וכו' רבותינו כבר הגיע זמן ק"ש ותפלה ותהלים וכדומה.

והכת הנ׳ הוא כילי ביותר כי עיניו לא תשבע עושר ולא ישלטנו אלקים אפי׳ לאכול מעמלו אבל הוא מפזר ממונו על בניו ובנותיו ללמדם דברי מינות ואפיקורסת שיהיו (געבילדעטע לייטע) ומחללי שבת בפרהסיא ולאט לאט לא יזכר שם ישראל עוד ואיש כזה שתים רעות עשה, כי הוא כנס במקום שראוי לפזר ופזר במקום שראוי לקמץ ועוד רעה הנ׳ והוא חולה הכי רעה תחת השמש כי הוא עוד ארטאד״אקס בפה מלא ר״ל ומי יאמר לו מה תעשה ואם הרב מיסר אותו בשבט פיו כי לא טוב הוא עושה, מיד ויפתח האתון את פיו בדברי עזות ואלציינות ועלילת שקר ר״ל, והכל רק לש״ש כי הוא מנשק הס״ת עשרה פעמים בנשיאה אחת והנה קול מכת הנשיקה נשמע עד חומת יריחו ולמה לו עוד לשמוע בקול הרב. וז״פ ואנשי סדום רעים וחטאים לה׳ מאד, רעים בגופם היינו אפי׳ לעצמן ואין להם שליטה אפי׳ לאכול מעשרם, ומ״מ חטאים בממונם לפזרן על בניהם להעבירן מדת משה ויהדות ועכ״ז לה׳ מאד כונתם רק לש״ש תחת שלשה אלה רגזה הארץ וה׳ ישמרנו מהם ומהמונם וירחם עלינו בב״א.

ויאמר אברהם כי אמרתי רק אין יראת אלקים במקום הזה וכו׳ ומה רק וכ״ל כי ישנם מקומות אשר אין שם לא יראת אלקים ולא יראת אנשים זו בושה ועי״כ אינם מתביישים לנאף את אשת איש אשת רעהו לא כן במקום אשר יש שם יראת אנשים זהו בושה ורק יראת אלקים אין במקום מוטב להם לעבור על לא תרצח בצנעה מלעבור לא תנאף בפרהסיא וז״פ כי אמרתי רק אין יראת אלקים במקום הזה אבל ישנו שם יראת אנשים היינו בושה, ועל כן יראתי כי הרגוני על דבר אשת ככ״ל וד״ל.

פ׳ חיי שרה—קול ספוד

ויבא אברהם לספוד לשרה ולבכותה. במד״ר מהיכן בא, לוי אמר מקברתו של תרח לשרה בא, א״ל ר׳ יוסי והלא קבורתו של תרח קדמה לקבורת שרה ב׳ שנים, אלא מהיכן בא מהר המוריה, ומתה שרה מאותו צער, לפיכך נסמכה עקידה לחיי שרה וכו׳. הנה ידוע נפש האדם הישראלי הוא שמחי׳ את ימיו שחי בהם ע״י תורה ומצות ומע״ט כשה״כ אלה המצות אשר יעשה אתם האדם וחי בהם, וכעין זה פי׳ הקדוש בס׳ באר מים חיים ויהיו חיי שרה וכו׳ שני חיי שרה, ששרה אמנו היתה מחי׳ את ימיה, ועי״כ היו שני חייה ממש, ובשנאמר כן כי הימים אשר עסק בהן בתומ״צ. המה חיים על האדמה נקראים ג״כ בבחינת טוב, כשה״כ ראה נתתי לפניך את החיים ואת הטוב, ויש בהן ג״כ בגוני אור, כשה״כ וירא אלקים את האור כי טוב ונר מצוה ותורה אור, וע״י עסק התורה מאיר אדם את היום במאור הגדול לממשלת היום ויקרא אלקים לאור יום ר״ל אם ע״י עסק התו׳ הוא ברא את האור אז הוא יום, אבל ולחשך היינו ע״י

הרשעים שעושין מעשיהן בחושך, קרא לילה אעפ״י שהוא יום ובזה פי׳ המדרש ויקרא אלקים לאור יום שהוא מעשיהן של צדיקים היינו ע״י מעשיהן של צדיקים הוא יום ממש׳ ולחשך קרא לילה זהו מעשיהן של רשעים כי ע״י חשכת מעשיהם מעבירין יום ומביאין לילה ואם צדיק יסוד עולם מת ונשמתו וכרו יעלו לגנזי מרומים היום ההיא נשאר חשך בעולם כשמה״כ והבאתי השמש בצהרים ובז״פ הכי מה שאמר דהע״ה בהספדו על אבנר בן נר הלא תדעו כי שר וגדול נפל היום הזה בישראל והי׳ לו לכתוב ביום הזה אבל כיון לענינינו ופי׳ כך הלא תדעו כי ע״י מיתת השר הגדול נפל גם היום ממדרגתו כנ״ל.

והנה ידוע כי אין אומרים בפני המת אלא דברים שנהג בהן כל ימי חייו ואם הספדן הוא מפריז על המדה או שפער פיו בשבחי שקר אז הוא לועג לרש וחרפהו כמו המנהג במדינתנו שאפי׳ במות נבל ובליעל פושע ישראל ומחלל שבת בפהרסיא באו הרע-בנים והספדנים וכלם פותחים את פיהם בדברי שבח והלל ומעריצים ומקדישים ומהללים ועל כי ראש דבריהם שקר, ע״כ קוראים מראש ופותחים בשבחים אשר לא הי׳ ולא נבראו מימי עולם ומשנים קדמניות, כי הרוצה לשקר ירחיק עדותו, לא כן אאע״ה אפי׳ בהספדו על אביו שמר פיו ולשונו לומר רק האמת וע״כ הי׳ הפרש גדול בין הספדו של תרח להספדו של שרה אמנו ע״ה, ושמעתי מגדול א׳ שפי׳ דברי רש״י למה נסמכה מיתת שרה לעקידת יצחק וכו׳ וכמעט שלא פרחה נשמתה ומתה וח״ו שצדקת כשרה אמנו תהי׳ במדרגה פחותה כזו אלא אדרבא שע״י בשורת העקידה שנזדמן בנה לשחיטה שמחה עד מאד כי פרי בטנה הוא קדש הללים וראוי לקרבן לה׳ אבל כשמעה שלא נשחט באותו רגע נבהלה שאמרה אולי יש פסול בזרעי ופרחה נשמתה ממנה ומתה וזהו הי׳ שבח גדול לשרה וע״כ אאע״ה הגם שהוא ידע מאד גודל צדקתה, וחסידתה מ״מ לא הרהיב בנפשו עוז ילמלל שבחה עדי ראה כי התורה הקדושה העידה עליה ויהיו חיי שרה וכו׳ שני חיי שרה כי היא החי׳ את ימי׳ ושנותי׳ ואח״כ ויבא אברהם גם הוא לספוד לשרה וע״כ שאל המדרש מהיכן בא, ר״ל מהיכן התחיל לספר בשבחה מהעבר כבר או מההוה ר׳ לוי אמר מקבורתו של תרח היינו מהספדו להספד של שרה בא, ר״ל הגם שתרח אביו הי׳ מ״מ לא ענה שקר על אביו בהספדו ובודאי לא דבר רק האמת וע״כ הפרש גדול הי׳ בין הספדו של שרה וזאת אשר דבר להם אברהם, ראו מה בין ההספד של אבי להספד של הצדקת שרה אשתי, וא״ל ר׳ יוסי והלא קבורתו של תרח קדמה ב׳ שנים אלא מהיכן בה מהר המוריה היינו מההוה ולא מן העבר וכנ״ל ומתה שרה מאותו צער על שלא נשחט וסברה שאינו ראוי לקרבן ע״ז פרחה נשמתה ממנה ומתה. יהר״צ שזכותה תגן עלינו ועל כ״י אמן.

לש״ם פ׳ חיי שרה.

ואברהם זקן בא בימים וה׳ ברך את אברהם בכל, וי״ל כי אברהם אבינו ע״ה אחר כל הכבוד והעשירות לא מצא ח״ע

שלם ומבורך כי הי׳ לבו נקפו במאה הי"ו אבד יום אחד מימי חייו ובפרט לעת זקנתו אשר לא עבד בו את בוראו כראוי אכן אחרי שהתורה העידה עליו שהי׳ שלם בימיו אז ראה א"ע מבורך בכל, וז"פ ואברהם זקן בא בימים, ר"ל אפילו לעת זקנתו בא שלם בימיו כמו בעת הילדות והשחרות ואז וה׳ ברך את אברהם בכל, ראה א"ע מבורך בכל כנ"ל.

ויאמר בת מי את הגידי נא לי היש בית אביך לנו מקום ללין ותאמר אליו בת בתואל וכו׳ גם תבן גם מספוא רב עמנו גם מקום ללון פרש"י השיבה על ראשון ראשון ועל אחרון אחרון והוא פלא כי לא שאל אותה על תבן ומספוא, ונ"ל כי מנהג העולם שאם בא אורח לבית ומבקש ללין והבע"ב הוא איש כילי ביותר אינו נותן לו ללין אפילו אם יש לו מקום הרבה, בכדי שלא יצטרך ליתן לו מזון שתי סעודות ערבית ושחרית ומה גם עם בא העני ורוכב על החמור וצריך ליתן לו מספוא גם לחמורו וזאת היתה תשובת רבקה כי היא הבינה בחכמתה שאלת אליעזר, היש בית אביך ללין, ומה שאלה היא זו הלא ידעת וגם שמעת כי בבית גדול ורחב ידים כבית אבי אינו מן הנמנע שיש מקום ללין אלא אבי מבין כוונתך מבין השורות שעיקר שאלתך הוא על המחי׳ ועל הכלכלה וע"ז השיבה גם תבן ומספוא רב עמנו וממילא וגם מקום ללון אפילו לינות הרבה כפרש"י וק"ל.

ויקח האיש נזם זהב וכו׳ ויאמר בת מי את פרש"י לאחר שנתן לה שאלה, לפי שהי׳ בטוח בזכות אברהם וכו׳ אבל מ"מ קשה כי הי׳ טוב ויפה הדבר הזה שיתן לה לאחר השאלה, ונ"ל כפי פרש"י שהבקע מרומז לשקלי ישראל הוא מחצית שקל לכל א׳ וא׳ וב׳ ישראלים המה שקל שלם וכל א׳ ערב בעד חבירו, ושני צמידים מרמז לב׳ לוחות ר"ל כי תורתינו נחלקת לב׳ חצי האחד המה מצות שבין אדם למקום והחצי הב׳ המצות שבין אדם לחבירו והיינו עשרה זהב משקלם העשרת הדברות שבהן וכפי ששמעתי מאאמו"ר הגאון בעל חתן סופר זי"ע כי עיקר ליסוד התורה הוא לגדור גדרים לפרק סגיות ולתרץ שברים, לבנות הסתרים ולסתור הבניינים וע"ז מרומזים הבקע והצמידים כי בקע הוא לחלק ולבקע דבר שלם לב׳ וצמידים, לאחד ב׳ חצאין לאחד, ואליעזר הבין כונת אאע"ה באמר לו ולקחת אשה לבני ליצחק, ר"ל שתהי׳ קודם כל דבר אשה במלא מובן המלה, אשת חיל ויראת ה׳ וגם שתהי׳ ראויה לבני אעפ"י שאינו יצחק ומכ"ש ליצחק, וגם ליצחק שתהי׳ ג"כ ממשפחת יצחק, וכעין זה מצאתי פה קודש מדבר בפי׳ באר מים חיים ואליעזר עשה שליחותו בשלימות והקדים את העיקר, ואיחר את הטפל ונסח זאת ע"י המתנות שנתן לה כנ"ל ע"י הבקע שנתן לה ומרומז על שקלי ישראל שהם מחצית השקל לכל א׳ וא׳ וכל א׳ ערב בעד חבירו והצמידים מרמזים לאחד הב׳ חצאין לא׳ וגם הבקע והצמידים מרמזים על עסק התורה והפלפול כנ"ל וע"כ שאלה ברמיזה ע"י המתנות אם דעתה להכנס לאיש אשר אלה לו, ונתן הצמידים על ידיה,

וראה בעין פקיחא שהמתנות ראוים להמקבל והמקבל ראוי להמתנות וראה שהיא אשה בכל מוכן המלה וגם שהיי ראויי לבן אדניו וע״כ שאל אותה לבסוף בת מי את אם היא ג״כ ממשפחת אברהם וק״ל.

ויבאה יצחק האהלה שרה אמו ויקח את רבקה ותהי לו לאשה וכו׳ עיין במד״ר ורש״י ולי כ״ל כי איתא במ״ר פ״ז על ותמת שרה בקרית ארבע הס״ד וזרח השמש וכו׳ עד שלא שקעה שמשה של שרה זרחה שמשה של רבקה וכו׳ וע״כ יצחק לא היי יכול להתנחם על אמו הצדקת שמתה בסבתו ע״י העקידה כמבואר בדרושתנו פ׳ זו (בקול הספוד) וידוע שתיבת אהל מרומז על עסק התורה כנ״ל וזאת התורה אדם כי ימות באהל וע״כ ויבאה יצחק האהלה וראה שהיא ממש שרה אמו כי לא כבה בלילה נרה; וראה כי כפה כרשה לעני וכו׳ וראה כי פיה פתחה בחכמה, ותורת חסד עללשונה ואח״כ ויקח את רבקה ותהי לו לאשה, ואח״כ וינחם יצחק אחרי אמו וק״ל.

דרוש לפ׳ תולדות—קול יעקב

ויגש יעקב אל יצחק אביו וימשהו ויאמר הקול קול יעקב וכו׳ במדרש רבה אין יעקב שולט אלא בקולו שנאמר הקול קול יעקב. ואין עשו שולט אלא בידיו שנא׳ והידים וכו׳ א״ר ברכיה בשעה שיעקב מרכין בקולו ידי עשו שולטת דכתיב וילונו כל העדה ויבא עמלק. ובשעה שהוא מצפצף בקולו אין ידי עשו שולטות א״ר אבא בר כהנא לא עמדו פולסופין בעולם כבלעם בן בעור וכאבנימוס הגרדי נכנסו כל עכו״ם אצלו אמרו לו תאמר שאנו יכולים להזדווג באומה׳ זו אמר לכו וחזרו על בתי כנסיות ועל בתי מדרשות ואם מצאתם שם תינוקת מצפצפין בקולן אין אתם יכולים להזדווג להן שנאמר הקול קול יעקב בזמן שקולו של יעקב מצוי בבתי כנסיות ובבתי מדרשות אין הידים ידי עשו ואם לאו אתם יכולים להם. שנאמר והידים ידי עשו וכו׳.

והמדרש הזה אומר דרשוני ותיו והנ״ל בזה כי השע״ה אמר בשה״ש אל גינת אגוז ירדתי לראות באבי הנחל וכו׳ במד״ר שם אל גינת אגוז ירדתי זה העולם. לראות באבי הנחל אלו ישראל. לראות הפרחה הגפן אלו בת״כ ובהמ״ד. הנצו הרמונים אלו תינוקת שיושבין ועוסקין בתורה ויושבין שורות שורות וכו׳.

הנה בדורות הראשונים בימים אשר חלפו ועברו כל א׳ וא׳ מבני עמנו בין עני ובין עשיר הי׳ משתוקק מאד להדריך בניו על דרכי התורה והיראה והיי קנאת סופרים בכל עבר ופנה, וקול התורה הי׳ נשמע בארצנו בשוקים וברחובות, במגדלים ובברניות בבתי כנסיות ובבתי מדרשות, והי׳ נשמע קול אלקים חיים מדבר מתוך גרונם של אלפים ורבבות. תשב״ר המצפצפים כצפרים עפות, אבל עתה בעוה״ר במדינתנו אין קול ואין קשב, ואיך ירד כבוד התורה עשר מעלות אחורנית, איה תורה ואיה

לומדים ולא נשאר כ"א אחד בעיר ושנים במשפחה אשר כבוד התורה נוגע ללבם ומצר להם עכ"פ על שאין להם מקום מוכשר להדריך את בניהם על דרכי התורה והיראה. אבל קול ההמון אומר כל הבן הילוד היאורה תשליכהו ר"ל שיהיה בהבלי הזמן ויראה חיים עם חביריו אשר אהב והתורה ח"ו תשתכח מישראל והוי לנו אם נאמר האמת. כי בעיר גדולה לאלקים אשר דרים בה לערך ארבעים אלף נפשות מישראל כן ירבו אין בה ת"ת, ישיבה או בהמ"ד שילמדו שם עשרה תשב"ר הויות דאביי ורבא ורובא דרובא מן נערי בני ישראל. לא ידעו ולא יבינו מן תורה שבע"פ ובחשיכה יתהלכו וכפי ידיעתם בינתם והשגתם. הק"ש ותפלה הוא תורה שבכתב כי לא יכול לאמרו בע"פ אפי' אם יהיה מאה שנים והמפטיר ביום דבר מצוה היא התורה שבע"פ כי לא יכול לאמרו בכתב ואחר הבר מצוה, האב אומר עליו זה חליפתי, והאם אומרת זה תמורתי וכל הקהל אומרים פה אחד זה כפרתי,' וזה התרנגל וכו' והבר מצוה בעצמו אומר אני אלך ואכנס ואראה למצוא חיים טובים והוא כתינוק שנשבה לבין העכו"ם והאבות אכלו בוסר ושני בנים קהות. וקול ההמון הוא רק קול המון אפי' אצל החסידים ואנשי מעשה במדינתנו. וראיתי בזה דבר נחמד (כמדומה לי בספר מאמר אסתר) על הפי' הקול קול יעקב כי צ"ו"ם, ק"ו"ל, מ"מ"ו"ן, כל תיבה בגמטרי' ק"ו"ל וג' קולות הראשונים היינו צום קול שהמה תשובה ותפלה עודנו מחזיקים אבל בהגיע להקול השלישי שהוא הממון אז הוא אכזר ועושה מעשה עשו וז"פ הקול קול יעקב, בב' קולות הראשונים הוא מתנהג עדנו כיעקב אבל הקול הג' שצריך לפזר הונו על בניו ללימדם תורה ויראת שמים אז והידים ידי עשו וידיו אסורות בנחשתים, וכל היהודים והיהדות החקים והמשפטים והתורות בארצנו הוא לבנות בתי כנסיות, לנוי ולתל תלפיות עם מגדלים הפורחים באויר, ואני רגיל לפרש מה טבו אהלך, רק אם יש שם יעקב ומשכנתיך, ג"כ נאה אם יש שם ישראל אבל פה עושין העיקר לטפל והטפל לעיקר והב"כ ובהמ"ד נמשלו לפרחים אשר ממנו אנו מקוים כי אחר הפרח יציץ ציץ ויגמול שקדים, היינו התשב"ר העוסקים בתורה ומשימין לילות כימים והוא עיקר הפרי.

וז"פ אל גנת אגוז ירדתי, זו העולם לראות באבי הנחל אלו ישראל, כי העולם לא נברא אלא בשביל ישראל, לראות הפרחה הגפן אלו בתכ"נ ובמ"ר שהמה רק הפרחים אבל הנצו הרמונים היינו התשב"ר שהמה עיקר הפרי שיושבים ועוסקים בתורה וכלם שותים ממעין הטהור בלי הפרש בין דל לעשיר קטן וגדול שם הוא, ויושבין שורות שורות ר"ל מהן חריפים, מהן בקיאין, מהן יודעי בינה לעתים. מהן רבנים מהן סופרים מהן מלמדים מהן ב"ב וכלם יראי ה' ומחבבין את המצות, וזהו, הנצו הרמונים שאפי' רקנין שבהם המה עכ"פ מלאים מצות כרמון, וזאת הוא חומה בצורה והזקה לבית ישראל די בכל אתר ואתר

בגלותנו, אשר הנסיון מעיד ע״ז לא כההמון אשר חושבין כי הגואל המושיע לישראל בא ע״י פריקת עול תורה ויראה ח״ו אלא אדרבה אם אנו פורקין מעלינו עול תורה ויראה ח״ו נותנים עלינו עול מלכות ועול ד״א, כאשר הורה לנו התנא אלקי בפ״א וכאשר שמעתי מידידי הרב ר׳ אליעזר נ״ה פי׳ הפי׳ מעונה אלקי קדם וכו׳ כי מדינת אשכנז וצרפת היו לפנים מקומות כלה מוקטר ומגש לתורה ויראה ואחב״י היו יושבים שם בהשקט ובטח באין שמזומפריע ואחר שפרקו מעליהם עול תורה בחשבם להיות לעם א׳ עם שאר האומות ולהשמיד האויב, ראו מה שקרה להם בימים האחרונים, ועל ג׳ דברים העולם עומד עה״ת ועל העבודה ועל ג״ח ואין להקב״ה בעולמו אלא ד״א של הלכה וז״פ מעונה אלקי קדם, היינו ד״א של הלכה שהי׳ שם בכל המקומות אבל עתה ומתחת זרועות עולם׳ ר״ל התורה שהוא עמוד הראשון והחזק השליכו אחרי גום בחשבם כי ע״כ ויגרש מפניך אויב. ע״י שיעשו כמעשיהם וטעות גדול הי׳ להם כי אדרבה, ויאמר השמד ובזה יבאו דברי המדרש על מקומו בשלום כי בלעם ואבנימום הגרדי היו יודעים כל זאת ע״י הנסיון, וכשבאו כל האומות ושאלו האיך אנו יכולים לאזדוג לאומה זו, ולשון הזדוג הוא לשון זיוג היינו להתחתן בם לקרוא להם לאכול מזבחנו ולקחת להם מבנותינו ולזנות אחר עגבון ידינו וע״כ להרגם, לאבדם ולטבחם כלאנו, ובלעם השיב להם כהוגן לכו וחזרו על בכ״נ ובמ״ד שלהם, שהם הפרחים ואם מצאתם שם פירות היינו התשב״ר שמצפצפין בקולן, ר״ל אם המה רק מצפצפין ואינם מבינים עוד מה שהם אומרים בפיהם רק מצפצפין כצפרים עפות, מ״מ יגן עליהם ה׳ צבאות, היינו אם הקול קול יעקב אז אין הידים ידי עשו שולטות ואם לאו אז ח״ו הידים וכו׳. ויה״ר שיבא גואל צדק במהרה בימינו לגואלנו ונזכה לראות בנינו ובני בנינו עוסקים בתורה ובמצות, וישמע בערינו ובערי כל ישראל קול תורה וקול זמרה ויגדיל תורה ויאדיר ב״ב או״א.

לש״ם פ׳ תולדות

ויתרוצצו הבנים בקרבה וכו׳ ותלך לדרוש את ה׳ פרש״י להגיד לה מה תהא בסופה והנה לפי סברתה שאחד הוא פוסח על ב׳ סעיפים לפעמים צדיק ולפעמים רשע ע״כ ותלך לדרוש מה יהי׳ עכ״פ לבסוף וק״ל (שמעתי).

ואחרי כן יצא אחיו וידו אוחזת בעקב עשו וכו׳ נ״ל כי היו מריבים בנחלת ב׳ עולמות, ועשו לקח לו עוה״ז ויעקב עוה״ב ושכר מצוה בהאי עלמא ליכא אמנם ע״י המצות שאדם דש בעקביו יוכל לחיות גם בעוה״ז. וז״פ ואח״כ יצא אחיו. אבל ידו אוחזת בעקב עשו ר״ל ע״י המצות שאדם דש בעקביו יקח מחלקו של עשו שהוא העוה״ז. וק״ל.

ויגדלו הנערים ויהי עשו איש יודע ציד איש שדה ויעקב איש תם יושב אהלים פרש״י מי שאינו חריף לרמות קרוי תם

שמעתי מאמו"ר הגאון בעל ח"ס זי"ע כי מי שאינו חריף לרמות קרוי רק תם אבל יעקב נקרא איש תם וק"ל.

ויגדלו הנערים ויהי עשו וכו' פי' הא"י כי האדם הוא עולם קטן וכלול מכל הכחות כידוע ויש בו גם כן כח המושך (מאגנעטיזמוס) אבל כל עורב למינו ע"כ ויהי עשו יודע ציד לקרב ולמשוך אצלו את איש השדה חבורים והרקים. ויעקב צד את איש התם ויושב אהלים היראים והחשובים ודפח"ח וש"י. ונ"ל לפי ע"פ מה שבארתי המשנה באבות פ"ה כל המזכה את הרבים אין חטא בא על ידו וכו' משה זכה וזכה את הרבים שנאמר וכו' ופלא הוא כי התנא מתחיל כל המזכה את הרבים ולא מדבר מזכות עצמו ואח"כ אמר משה "זכה" וזכה את הרבים אלא תלמיד של בלעם הרשע (הפרעדיגער היה נאה דורש ואינו נאה מקיים ע"כ צודד נפשות רק בפיו ובשפתי חלקות ובלשון מדברת גדולות, לא כן תלמיד של אאע"ה אפי' הוא כבד פה ואינו נאה דורש מ"מ הוא נאה מקיים וע"י מעשיו התמימים והישרים הוא מושך אליו את לבות בנ"א והעד הוא משרע"ה שהיה ג"כ כבד פה וז"פ כל המזכה את הרבים וכו' אבל אל תאמר שתוכל לזכות ע"י דבריך, אלא ע"י מעשיך הנאים כי משה זכה הוא בעצמו ועי"כ זכה את הרבים ולמדו ממעשיו, וירבעם ב"נ חטא הוא בעצמו ועי"כ החטיא את הרבים. וז"פ ויהי עשו יודע ציד פרש"י בפיו הוא הי' בהכרח לפתוח פיו ולדבר גבוהות בכדי לצוד את איש השדה, אבל ויעקב איש תם ועל ידי התמימות שלו ע"י מעשיו הישרים הי' גם יושב אהלים ולא הי' צריך אפי' לדיבר קל ודוק כי נכון הוא.

ויהי כי ארכו לו שם הימים וישקף אבימלך מלך פלשתים בעד החלון וירא והנה יצחק מצחק את רבקה אשתו פרש"י ראהו משמש מטתו, והוא פלא ושמעתי מאמו"ר כי בעד החלון משמע שסגר החלון, ועי"כ הבין אבימלך זאת, וז"פ וישקף אבימלך בעד החלון ועי"כ וירא ר"ל הבין והנה יצחק וכו' וק"ל.

יעבדוך עמים וכו' הוה גביר לאחיך וישתחוו לך בני אמך וכו' נ"ל כי סימנך עשירין מקמצין ומ"מ הוא רוצה שכל העולם כלו אומר לו כבוד ואעפ"י שהוא גביר לעצמו אעפ"כ כל ברך יכרע לפניו וז"פ הוה גביר לאחיך לא רק לעצמך, ואז וישתחו לך בני וכו' וק"ל.

ויאמר הכי קרא שמו יעקב וכו' את בכורתי לקח והנה עתה לקח ברכתי וכו' נ"ל כי זאת הי' טענת עשו כי יעקב הוא ב' הפכים בנושא אחד כי בעת לקחו בכורתו אמר לו שהבכורה איננו ראוי לעשו רק ליעקב. ועתה כעת לקח ברכתי קרא א"ע עשו כי הוא ברכת עוה"ז ואינו ראוי לעשו וז"פ הכי קרא שמו יעקב בעת שעקבני זה פעמים בתמיה והלא את בכורתי לקח והי' נאה לו השם יעקב. קרא לו יעקב והנה עתה לקח ברכתי וקרא לו השם עשו וק"ל.

במסורה ויבז עשו את הבכורה,

ויבז בעיניו לשלוח יד במרדכי לבדו. כ״ל כי ידוע מפני מה ישראל שבאותו הדור נתחייבו כליה מפני שנהנו מסעודתו של אותו רשע ושמעתי מאמו״ר בעל חתן סופר זי״ע פי׳ כתשגן הכתב, פ׳ת׳ש׳ג׳ן נוטריקון פת שגאל נכרים ר״ל ע״י פת שגאל נכרים ניתן הכתב להנתן דת וכו׳ והיוצא לנו מזה על שאכלו ושתו שלא כהוגן ועזבו את מצות ה׳ ואת בריתו הפרו באה אליהם הצרה הזאת וז״פ המסורה ויאכל בלי נטילת ידים, וישת בלא ברכה, ויקם בלי בהמ״ז ובזה ויבז עשו את הבכורה, גמזה הטעם באה ג״כ גזירת המן ויבז בעיניו וק״ל.

במסורה ואנכי הולך ערירי, ואנכי הולך למות. ושמרני בדרך אשר אנכי הולך כ״ל כי יעקב ירא מאד כי הלך לקחת לו אשה מבנות לבן הארמי ואולי ח״ו יכשל שם זרעו ע״י המשפחה וז״פ ואנכי הולך ערירי ואפי׳ אם יש לו בנים אבל אם ח״ו עזבו דרך ה׳ אז אני הולך ערירי וכאלו לא הי׳ לי בנים וממילא ואז אני הולך למות כי מי שאין לו בנים חשוב כמת וע״כ ושמרני בדרך הזה אשר אנכי הולך שלא יקרה לי כה ח״ו וק״ל.

דרוש לפי׳ ויצא—קול מצהלת חתנים

ויצא יעקב מבאר שבע וילך חרנה במדרׁ ר׳ אבהו פתח, בית והון נחלת אבות ומה׳ אשה משכלת, ר׳ פנחס בשם ר׳ אבהו תמיכו בתורה בנביאים ובכתובים שאין זווגו של איש אלא מן הקב״ה, בתורה מנין ויען לבן ובתואל מה׳ יצא הדבר בנביאים, ואביו ואמו לא ידעו כי מה׳ היא בכתובים, היינו דכתיב ומה׳ אשה משכלת יש שהוא הולך אצל זיווגו ויש זיווגו בא אצלו יצחק זיווגו בא אצלו שנאמר וירא והנה גמלים באים, יעקב הלך אצל זיווגו דכתיב ויצא יעקב.

הנה בנוהג שבעולם בימים הקדמונים שהי׳ טובים מאלה כי בהגיע בחור או בתולה לפרק בתולה נשאת שלחו שדכנים ובאו המחותנים זלל״ז להמתיק סוד כדת מה לעשות איך ובאיזה אופן יהי׳ דרך הגבר בעלמה ואחר העצה ותושי׳ בבינה וגבורה כתבו שם ושארית להתנאים ודברי הברית אשר נדברו והתנו בין שני הצדדים יראי ה׳ וחושבי שמו ויקשב ה׳ וישמע ויכתב בספר זכרון לפניו, ואחר כל אלה בא גם הנער לראות ולהראות כי אסור לאדם לקדש את אשה עד שיראנה, וזה היה זיווג מן השמים, והיו רעים אהובים זל״ז וביתם ולבם היו מקור האהבה והאחדות והשלום והיו איש ואשה במלא מובן המלה והשם י״ה הי׳ ביניהם ולא נשמע בביתם כ״א קול ששון וקול שמחה, קול רנה דיצה וחדוה אפילו בלחם צר ומים לחץ, כי מה׳ יצא הדבר ע״כ לא יכלו דבר רק טוב ויראת הרוממת הי׳ שורר בלבותם, וילדו גבורים אנשי שם בניהם צדיקים חסידים תמימים וישרים. לא כן בזמננו חדשים מקרוב באו כי בחורים ובתולות זקנים עם נערים באו יחדיו ברקודים ומחולות ואש זרה

ביער בקרבם ויצר לב אדם רע בנעוריו. וגדול הפרצה בזה אפילו אצל היראים וכמה מהם בעוה״ר אשר שלחו בניהם למקום מכוער כזה, או עכ״פ אינן מוחין להם לראות ולהראות שם ובפרט על החתונות בעוה״ר הפרץ מרובה על העומד. ומדינתנו הולכת קדימה בזה יותר משאר ארצות כי פה אפילו לבנין בית הכנסת או להחזקת ת״ת וכדומה עושין (באלל) ויבואו בתערובות אנשים ונשים בחורים ובתולות ואוכלין ושותין ועושין כל תועבת ה׳ אשר שנא ומכנין עצמם עוד בשם ארטאדאקסען וזה חני השם האחרון נאה להם כי נמשלו כבהמות נדמו ושם הוא המקום אשר עושין שידוכין ומזווגים ומכריזין בת פלוני לפלוני אלמוני, ושלש שנים המה מתנהגים כערלים, ובשנה הרביעית הגיע עת דודים לחופה וקידושין, ואיסור חמור שיש בה כרת כמו נדה וכל דת משה ויהדות הוא רק כשחוק בעיניהם וילדו זרע מרעים בנים משחיתים עזבו את ה׳, ומריבות וקטטות וקללות בביתם תמיד על סדר היום ולא איש ולא אשה כ״א אש ואש. ושמעתי בזה דבר נחמד בפי׳ הכתובים פ׳ תצא ושם לה עלילת דברים וכו׳ ואמר את האשה הזאת לקחתי ואקרב אליה ולא מצאתי לה בתולים וכו׳ ואמר אבי הנערה אל הזקנים את בתי נתתי לאיש הזה וכו׳ והנה הוא שם לה עלילות דברים וכו׳ ואלה בתולי בתי. וזאת היתה טענת ב׳ הצדדים כי הוא אמר את אשה הזאת לקחתי, היינו בעצמי וזכיתי מן ההפקר על הבאל ומינו דאפקרי׳ לדידי אפקרה נמי לאחרינא, והדין נותן כי אקרב אליה ולא מצאתי לה בתולים. ואבי הנערה טען לא כי, אלא את בתי נתתי לאיש הזה דייקא נתתי כי היתה תמיד ברשותי, וממילא ואלה בתולי בתי וזאת יהי׳ ראי׳ גמורה על בתולי בתי והוא שם לה רק עלילות דברים, ואני רגיל לפי׳ סמיכות הכתובים מה שאומרים במוצ״ש ולא אבה ה׳ אלקיך לשמוע אל בלעם ויהפוך ה׳ אלקיך לך את הקללה לברכה, אז תשמח בתולה במחול ובחורים וזקנים יחדיו כי ידוע שהשי״ת נתן רסן וחגר בפי בלעם ובכל פעם הפך את הקללה לברכה, ולא הי׳ יכול להם בשום פעם עד אשר יעץ לזנות אל בנות מואב ועשה שם ריקודין ומחולות ללכוד ברשתם נערי ישראל. וז״פ הן אמת ולא אבה ה׳ א׳ לשמוע אל בלעם ויהפוך לך תמיד את הקללה לברכה. אבל אז תשמח בתולה במחול ר״ל הבתולות לבדנה ובחורים וזקנים יחדיו, ובנגד מרקדין לפני הכלה כתיב ולא עם הכלה.

והן אמת שקשה זיווגו של אדם כקי״ס אבל הקב״ה מזווג זיווגים והוא אמר הלא בגערתי אחריב ים. וג׳ מיני זיווגין יש, הא׳ משום יופי, הב׳ משום ממון, הג׳ רק לשם שמים ולהעמיד בנים צדיקים ואבותינו הק׳ יצחק יעקב ומשה נזדווג להם זיווגם על הבאר ופי׳ היד יוסף כמו שכונת האנשים אשר חפרו באר רק שיזל מים מדליו כן יהי׳ אצל הזיווג ופי׳ עוד איש איש אל כל שאר בשרו לא תקרבו לגלות ערוה אני ה׳ כי אשה נקראת שאר וע״כ איש

אבל אשתו לא יקרב רק לגלות ערוה היינו למלאות תאותו. רק כי אני ה' ר"ל לש"ש. והנה ידוע כי יצחק אבינו נתקדש בהר המוריה לעולה תמימה ועלה במדריגה לעילא ולעילא, גע"כ זיווגו הי' צריך לילך אצלו ר"ל צריכה לעשות כל התפעלות מה שבכח יד האנושי כדי להשוות לו במעלות ומדות טובות. ויעקב אע"ה הנה שהי' המובחר שבאבות מ"מ מאחר שאליפז בן עשו לקח את כל כספו ורק במקלו עבר את הירדן נתירא שמא ח"ו יתן דעתו על הממון והיה בעיניו במדריגה פחותה ובענותנותו הרגיש בלבו שהוא צריך לילך אצל זיווגו להשלים א"ע במדותיו לאמותינו רחל ולאה אשר לא נשאו רק לש"ש. ובזה יבאו דבר המדרש כמין חומר, ויצא יעקב מבאר שבע לישא אשה ומאחר שהי' עני אולי יתן עיניו בממון ע"כ ר' אבהו פתח בית והון נחלת אבות, אבל מה' אשה משכלת, ולעולם יתפלל אדם לעת מצוא זו אשה ויש שזיווגו מוכרח לילך אצלו כמו ביצחק ויש שהוא בהכרח לילך אצל זיווגו כמו ביעקב כנ"ל וד"ל.

ומדי דברי בענין הזה זכור אזכור המנהג הרע מאד אשר נשתרבב במדינותינו אפילו אצל היראים להעמיד החופה בבהכ"נס ועי' מ"ש איסור בזה בתשובת ח"ס אה"ע סי' נ"ט ובתשובת כ"ס סי' מ"ד ועוד רעה גדולה מזו שהרב המסדר יאמר להם (פרעדיגט) תחת החופה קודם הקידושין כמנהג הגוים ממש, ויבאו האנשים על הנשים וישבו שם בערבוביא ואין לך קלות גדולה מזו.

ואת חטאי אני מזכיר היום כי זאת היתה גם לי לפוקה ולמכשול ותשבתי א"ע כאונס בדבר אבל באמת היתה זאת רק מעשה היצה"ר וחמדת הממון וע"כ חטאתי נגדי תמיד וה' הטוב יכפר בעדי אבל עתה בעו"ה חלפו ועברו ימים ושנים אשר משכתי ידי לעשות כזאת ואף שבאתי לידי הפסד עי"ז אבל היד ה' תקצר.

ועוד ולה רעה שוררת דבית ישראל כי אצל סעודות נשואין יושבין אנשים ונשים יחדיו על שלחן אחד בערבוביא ורובא דרובא מהרבנים היראים לא די שאינם מוחין בדבר (מפני שבאמת אין בכחן למחות כי דבריהם אינם נשמעין) אלא גם המה בכבודם ובעצמם יושבין בראש אצל שלחן כזה ואומרים שם תורה או האלטען אייגע רעדע ומברכין שם שהשמחה במעונו, ולא ידעתי היאך מלאו ידיהם ורגליהם לעשות כזאת הלא מבואר בש"ע אה"ע סי' ס"ב סי' ח' ס"ק י' ושם מביא הב"ש בשם הב"ח כ"א יושבין אנשים ונשים בחדר א' אין אומרים שהשמחה במעונו דאין שמחה כשהיצה"ר שולט ומכ"ש אצל שלחן א' בודאי אסור לברך שהשמחה במעונו, ואני בעסי"ו הייתי נזהר בדבר הזה ומעולם לא ישבתי אצל שלחן כזה וה' יודע ועד כי כמה פעמים שחקו עלי ויחרקו שן אבל כ"פ בעו"ה עלתה בידי לתקן תיקון גדול כי היו סרים למשמעתי ויהר"ל שישמע במהרה בערי יהודה ובחוצות ירושלים קול ששון וקול שמחה, קול מצהלת חתנים מחופתם וקול שופר ממלך המשיח צדקנו

אשר יצא במהרה לגאלינו ולקבץ מארבע כנפות הארץ כדחנו אמן ואמן.

לש"ם פ' ויצא

והיה זרעך כעפר הארץ ופרצת ימה וקדמה וכו' והנה אנכי עמך ושמרתיך בכל אשר תלך וכו' וכ"ל עפ"י מה ששמעתי לפרש הכ' כי תאמר בלבבך רבים הגוים האלה ממנו איכה אוכל להורישם לא תירא מהם. כי כל זמן שאתה מתהלל בגבורתך לא תוכל להם. אבל באותו רגע שאתה אומר איכה אוכל להורישם, אז לא תירא מהם כי ה' אתך.

וז"פ והי' זרעך כעפר הארץ ופרצת וכו' ונברכו בך ואחר כל הכבוד אתם מודה שהגעת לכל אלה, על כי הנה אנכי עמך אז ושמרתיך בכל אשר תלך ובכל אשר תפנה תצליח וק"ל.

וירא והנה באר בשדה והנה שם שלשה עדרי צאן וכו' כ"ל כי בזמן שהי' שלום ואחדות בישראל ועם ישראל הי' גוי א' אחד בארץ ועבדו שכם אחד בכל לבבם ונפשם לה' ולתורתו אז הי' כבוד התורה על תלה. אבל מאז החלו (הרעפארמער ופארשריטלער) להיות גבורים בארץ ועשו פרצות וסדקים בבית ישראל ומצאו להם משען ומשענה ע"י (הפרעדיגער) והרע-בנים שלהם המפרים ברית ומגלים פנים בתורה שלא כהלכה, אז הי' בהכרח לפרוש מהם ומהמונם, ואשרי העם שככה לו כמו בארץ מולדתינו מדינת אונגארן שרבותינו הגאונים והקדושים זי"ע תקנו בזה תיקון גדול לדור דורות והנסיון מעיד כי בשאר ארצות אשר לא כן עשו גבר האויב ותבקע העיר וכמעט לא יזכר שם ישראל עוד.

וז"פ וירא והנה באר בשדה, יעקב אע"ה ראה בחיק העתיד כי באר של תורה יהי' בשדה ומנחת בקרן זוית, והסבה לזה כי שלשה עדרי צאן רובצים עליה. אבל ע"פ האמת כי מן הבאר ההיא ישקו כל העדרים ואין לנו רק תורה א' ואמנם והאבן גדולה, זהו היצה"ר ע"פ הבאר. אבל אנו נקוה כי במהרה יהי' קיבוץ גליות ומלאה הארץ דעה את ה' ואז ונאספו שמה כל העדרים וגללו את האבן מעל פי הבאר והשקו את הצאן מבאר חיים של תורתינו הקדושה אמן כן יהי רצון.

ויאמר להם השלום לו ויאמרו שלום והנה רחל בתו באה עם הצאן כ"ל כי באדם אחד מעורב בדעת עם הבריות אז הוא אהוב וחביב ונחמד לכל, ויש לו שלום עם כל בני העיר, ואם הוא רמאי ואיש בליעל ונבר אלים אז ג"כ שלום לו, כי הכל מתיראין ממנו, ואפי' עבדים אין לו לשמשו מטעם הנ"ל. וז"פ השלום לו, ויאמרו שלום. אבל הנה רחל בתו באה עם הצאן ואין לו אפי' עבד או שפחה. (שמעתי).

וישק יעקב לרחל וישא את קולו ויבך שמעתי מידיד נעורי הה"ג מה"ו משה יואב וויס במט"ר כשם שהנשיקה היא אות אהבה כך הבכי הוא אות העגבון או השמחה וז"פ וישק יעקב לרחל, והנשיקה הי' שישא את קולו ויבך וק"ל.

ויצא יעקב מ׳ב׳א׳ר ש׳ב׳ע ו׳י׳ל׳ך

קירכ"ה נוטריקון מי"ד ב"א אליפז רודף ש הוא בן עשו ויתן יעקב לו' כ"ל אילו ריק כשאר המקל. רמז כי רק במקלו עבר הירדן, בס' ילקוט אפרים בשם מהרי"א ז"ל.

נחשתי ויברכני ה' בגללך כי לבן לא הודה שנתברך בשביל יעקב כדי שלא יצטרך להוסיף על משכורתו וע"כ אמר מקודם נחשתי שהוא לשון ע"ז. ובודאי יתריס יעקב כדי שלא יזכור לבן שם ע"ז על ידו אבל יעקב אמר סתם ויברך ה' אותך לרגלי (הח"ס ז"ל בשם ס' שיר מעון).

ואביכן התל בי והחליף את משכורתי עשרת מונים וכו' כ"ל כי ב"ב שהוא רמאי גאינו רוצה לשלם למשרתיו עושי רצונו והוא קנוני אז אומר להמשרת שיקח מלבושים חילף שכרו והוא אמר הן והב"ב מרויח בזה כמובן וקודם שנתן לו המלבושים הנא מחליף אותם עוד הפעם במנה אחרת, ולכן הוא עושה כ"פ ומרויח בכל פעם, וכן עשה לבן הארמי כי בשום פעם לא שלם יעקב בכסף רק במנות והחליף אותם ב"פ וז"כ גהחליף משכורתי עשרת מונים, לי מנה, נהעד אם כה יאמר עקודים וק"ל.

במסורה ניקרא שם המקום ההוא מחנים, ניקרא שם המקום מסה ומריבה ויקרא שם המקום ההוא חרמה, כ"ל כי ויחן שם ישראל נגד ההר, כל זמן שהם בבחינת ישראל יראים ושלימים ויש שלום ואחדות ביניהם והם בלב אחד כאיש אחד. והיינו ויחן שם ישראל. אז המה נגד ההר בקל יוכלו לדחות היצה"ר שנקרא הר, ויוכל לעשות חיל לה' ולתורתו ואין לך מדה טובה מזו, אבל אם ויקרא שם המקום ההוא מחנים שנחלק לב מחנות ואז ויקרא שם המקום ההוא מסה ומריבה, ולבסוף ויקרא שם המקום ההוא חרמה.

לבן אותיות נבל כי כן דרך הרמאים והנבלים שמראים א"ע לעיני כל לבן ונקי מכל חטא ופשע וכן כאן הוא הי' באמת איש בליעל ונבל אבל בפני העולם הי' מראה א"ע בכל עת, לבן. ושמעתי מאמו"ר ז"ע.

דרוש לפ' וישלח—קול העדרים

ויאמר אם יבא עשו אל המחנה האחת והכהו. במד"ר באותה שעה אמר יעקב אבינו לפני הקב"ה רבש"ע כתבת בתירתיך אותו ואת בנו לא תשחטו ביום אחד אם יבא רשע זה והכני אם על בני' תורה שאתה עתיד ליתן על הר סיני מי יקרא בו, בבקשה ממך הצילני מידו שלא יבא והכני אם על בנים וכו' וע"כ שלח לו דורן לסמות את עיניו וכו' ומהו ורוח תשימו בין עדר ובין עדר אמר יעקב לפני הקב"ה רבש"ע אם יבאו צרות על בני לא תביא אותם זו אחר זו אלא הרוח להם מצרותיהם וכו' והבטיחו שהוא מושיעו מכל צרותיו בזכות יעקב שנאמר יענך ה' ביום צרה ישגבך שם אלהי יעקב הנה כמה פעמים ובכמה מקומות קרה לנו בגלותנו

שהאומות מראים לנו פנים שוחקות ואומרים לנו מה לך נרדם, קום קרא אלינו והיינו לעם א׳, מה לך התבודדת (בהנעטא) הלא כל הארץ לפניך הוא והארץ רחבת ידים לפניך אתנו תשבו שבג וסחרוה והאחזו בה.

מה לך הפרישות? הלא אל א׳ בראנו ואב א׳ לכלנו וקול התור קול החירות נשמע בארצנו וכבר נפלו חומות המבדילים בינינו ובינך.

מה לך שבת בבתי כנסיות ובבתי מדרשות לאבד עתך בתורה ימים ולילות׳ הלא ספרי החיים (ר״ל שמהן תוכל להחיות נפשות ביתך) פתוחין לפניך בבתי ספר הגבוהים (האכשוהלען אוניווערזיטעטען).

מה לך להפרד מעלינו? בבית משתה היין הלא כבר הגיע העת לשכר מכוס החירות ונאכל ונשתה יחדיו מן הזבחים והנסכים באשר כבר הגיע דמנו על קיר מזבח החירות לרצון:

מה לך שם. לשון מלבוש. אדרבה ש״ל״ם יהיה לנו כי בשרירות לבנו נלך יחדיו כי כבר הגיע העת שיכול לגור זאב עם כבש ויחדיו ירבצו ילדיהן, כי כבר נשבה רוח האחוה ורוח החופש והדרור ע״פ תבל ומלאה הארץ דעה, באשר נלך תלך ובאשר נלינו תלינו כי עמנו עמך, כמוני כמוך וכסוסי כסוסיך.

על זאת אנו נשיב לעמנו ראו מה שקרה לאבותינו במצרים. נאלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה את יעקב כל זמן שהיו באים עם יעקב והוא היה להם לראש ולמנהיג איש וביתו באו כל אחד הי׳ רק איש לביתו ולמשפחתו. ראובן שמעון כו׳ וכל א׳ נקרא בשם היהדות ונפש איש הי׳ שמו אז ויהי כל נפש יוצאי ירך יעקב שבעים נפש ר״ל כל נפש מכיל בקרבו שבעים נפש כי כל א ערב בעד חבירו והי׳ שלום ואחדות ביניהם ולא התערבו בגוים ולא למדו ממעשיהם ישבו לבטח השקט ושאנן אבל כשבני ישראל פרו וישרצו וירבו ויעצמו ותמלא הארץ אותם בבתי תרטיאות ובתי קרקסאות בבתי משפט ובתי ספר הגבוהים מיד ויקנאו לישראל במחנה, ויקם מלך חדש כי עזבו את ה׳ ונזורו אחור וכפי ששמעתי מאאמו״ר בעל ח״ס זי״ע שובי שובי השולמית קוראים לנו האומות בפנים נהלות, שובי שובי ונחזה בך ואתם תהיו לנו לאב ונלמוד מכם, וע״ז אנו נשיב מה תחזו בשולמית כמחולת המחנים כי במחול עומדים ב׳ שורות זה כנגד זה ופניהם זה לזה והמנהג שמתקרבים מעט ע״י הריקודין איש אל אחיו וחוזרין אח״כ למקומם הראשון ועושין כן כ״פ עד שלבסוף מחלפין מנבם. וזאת תשובותינו לאומות, מה תחזו בשולמית מה תהי׳ בסופה כמחולת המחנים כי לבסוף אנו נלמוד מכם ח״ו ונאמר איכה יעבדו הגוים האלה וכו׳ ונעשה כן גם אנו.

ובזה פ׳ הפסוקים כי יפגשך עשו אחי ר״ל בבחינת אחי אתה, אז תדע לי בפיו ושפתיו כבדוך ולבו רחק ממך, ובקרבו בוער אש הקנאה והתחרות ע״כ ואמרת לעבדך ליעקב, שאתה רק בבחינת

עבד ולא אח, ויצו גם את השני גם את השלישי היינו הג׳ גליות וגם את כל ההולכים אחרי העדרים והוא הגלות האחרון, כדבר הזה תדברון אל עשו במוצאכם אותו בכל עת. וירעו אותנו המצרים, וירעו לשון אחוה וריעות, ובזה ויתנו עלינו עבודה קשה וזהו שאמר יעקב הצלני נא מיד אחי מיד עשו אם עשו בא אלי כאח. אז בודאי אינו נהג עמי אלא כעשו הרשע כי ירא אנכי אותו, לא מעצמי אלא פן יבא והכני, ע״י שיקח האם על הבנים, כי נשים דעתן קלות ומה גם בזמננו ובפרט במדינה הלזו אשר לרוב שבט המושל בידם והאנשים יתנו יקר לנשותיהן יותר מדי והאשה שוררת בביתו, והוא מדבר כלשון עמה, וקול השופט והדרור הוא סם המות בלבה ובלב בניה ר״ל.

ואם כי האב הזקן אשר כבר עומד ברגל אחד על מפתן הקבר צועק בקול מר אוי לי ואבוי כי ארד אל בני אבל שאולה אז היא תשוב אמריה לו, הבנות בנותי והבנים בני ומה תעשה לאלה היום או לבניהן אשר ילדו, ולמה תפריע אותם ממעשיהם, ואם בכל אלה נאנח, אז ויקומו כל בניו וכל בנותיו לנחמו באמרם אבינו הזקן הלא בכבשי דרחמנא ל״ל הרף מאף ועזוב חימה ואל תתחר להרע, ואל ישנה אדם מן המנהג ותכל כמנהג המדינה.

ובזה יבואו דברי המדרש שהתחלנו על מקומם, ויאמר אם יבא עשו אל המחנה האחת והכהו, כי כל זמן שהייתי אני וכ״ב רק מחנה א׳ וכלם היו סרים למשמעתי ואפילו אם רק במקלי עברתי את הירדן מ״מ היי פת חריבה ושלוה בה ואשתי וב״ב היו כשתולי זתים סביב לשלחני כולם אהובים וברורים ויראי ה׳ אבל עתה הייתי לשני מחנות. כי ב״ב לא יטו אזנם לי ועתה אם יבא רשע זה והכני, ע״י שיקח האם על הבנים תורה שנתת על הר סיני מי יקרא בה והתורה מונחת בקרן זוית אין דורש ואין מבקש ר״ל, ע״כ רבש״ע בבקשה ממך הצילני נא מידו כי כתבת בתורתיך אותו ואת בנו לא תשחטו ביום אחד וע״כ שלח לו דורון לסמות את עיניו ומהו הדורון, ואמרת לעבדך ליעקב, ר״ל שאתה רק עבדו ובזה אתה מכניעו, ואם אעפ״כ יבאו צרות כזה על בני, אז וריוח תשים בין עדר ובין עדר, לא תביא אותם זו אחר זו אלא הרוח לו מצרותיו ובהריות שתשים בין עדר ובין עדר אולי ישוב אל ה׳ וירחמהו, והבטיחו שמושיעו בזכות יעקב ר״ל אם תתנהג בכל עת בבחינת כי יעקב קטן ודל, אז אחריתך ישגה מאד, וישגבך שם אלקי יעקב ונזכה ונחיה כי ישיב ד׳ לשוש עלינו כאשר שש על אבותינו ובל״ג בב״א.

לש״ם פ׳ וישלח

עם לבן גרתי וכו׳ פרש״י לא נעשיתי שר וחשוב אלא גר וכו׳ שאבי ברכני הוי גביר לאחיך ולא נתקיימה בי כ״ל כי אם תקח מהתיבה ג״ב״י״ר אותיות ב״י נשאר גר, וז״פ לא נעשיתי שר וחשוב אלא גר כי אבי ברכני הוי גביר לאחיך ולא נתקיימה

ב"י ונשאר ג"ר וק"ל. (עמ' שיחת סולין של ת"ח).

ברש"י ד"א גרתי בגמטריא תרי"ג כלומר עם לבן הרשע גרתי ותרי"ג מצות שמרתי לא למדתי ממעשיו הרעים, כ"ל כי יוכל היות כי יעקב אע"ה למד לשמור דרך ה' מרשעת לבן הארמי כשראה באיזה התלהבות ואש זרה הבוער בקרבו עשה את כל תועבת ה' אשר שנא וקו"ח ב"ב של קו"ח לעבוד את ה' ולשמור את דרך עץ החיים, אבל אפילו זאת לא למד ממנו, ולא יהי' לו שום זכות, ולא ממנו נקח לעבוד את ה' וז"פ עם לבן גרתי ותרי"ג מצות שמרתי אבל לא למדתי זאת ממעשיו הרעים ככ"ל (שמעתי).

ולי נ"ל עם הפסוק שלאחריו ויהי לו שור וחמור במדרש שור זה יוסף, כי הי' קשה לעשו איך קיים יעקב כיבוד אב ואם כ"ז שהי' בבית לבן, והתירץ כי באמת נענש על כך ביוסף כידוע. והנה מיד כשקבל ענשו תיקן את אשר עוות ולא חסר מן התרי"ג. וז"פ עם לבן גרתי (ותרי"ג מצות שמרתי) וא"ת ואחר ע"ע ואיה מצות כאו"א ע"ז אשיב ויהי לי שור זה יוסף וק"ל.

במסורה ואחר עד עתה, כי לא באתם עד עתה אל המנוחה ואל הנחלה. כ"ל ע"פ הבעש"ט שהי' אותיות ע"ת"ה ע' של בבל ות' של מצרים וה' אלפים ויבא אלף הששי שהם ימות המשיח, ואח"כ ועלו מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשו ע"ש וז"פ ואחר עד ע"ת"ה ככ"ל ואח"כ באתם אל המנוחה ואל הנחלה ולא מקודם. וק"ל.

ורוח תשימו בין עדר ובין עדר שמעתי בדרך הלצה כי מלת עד"ר הבנתו כמו קודם ובנוהג שבעולם אם ירא אדם ויצר לו על כל צרה שלא תבא ומבקש עזרה אז מנחמין אותו ואומרים לו קודם שיבא הדבר ויבא בודאי יבא משיח צדקינו, וע"ז הוא משיב אמת שבודאי יהי' כך, אבל עד שיבא תאזרני שמחה וזהו ורוח תשימו בין עדר ובין עדר וק"ל.

ובעין זה אם יש צדיק ורע לו ופוסח על פתחי נדיבים אומרים לו קניני עה"ז למה לך, והכסף לא נחשב למאומה כי הוא רק אספה, והוא משיב אשרי הגבר אשר מלא אשפתו מהם.

וישא את עיניו וירא את הנשים ואת הילדים ויאמר מי אלה לך ויאמר הילדים אשר חנן אלקים את עבדך, ושמעתי מאמו"ר הגאון מו"ה יהושע העשל שיחי' בקאפוש בשם גאון אחד, כי שאלת עשו היתה איך קיימת תריג מצות והלא נשאת שתי אחיות, וירא את הנשים ויאמר מי אלה לך, ויעקב השיב אני נשאתי אותם לאחר גירות וגר שנתגייר כקטן שנולד דמי וזהו הילדים אשר חנן אלקים את עבדך.

במסורה עוד מי לך פה חתן, מי לך כל המחנה הזה אשר פגשתי, מי לך פה כי חצבת לך פה קבר, נל"פ כי במדינה זו רק בקושי גדול למצוא בחורים ת"ח יראים ושלימים להתחתן עמהם כי האבות בעצמן זובחין את בניהן לשעירים, והאב הצדיק

קורא את שמע והבן נשחט לפניו אמנם כשהגיע זקן ובא בלא ימים אז הולך לא"י או לאונגארן פולין ורוסיא למצוא שם קבר בין הצדיקים כי אמעריקא אין כדאי לו ושלא יבא בצער וקלקל מחולות וז"פ מי לך פה חתן, ת"ח וירא ה' וא"ת כי אין הצדק אתי. מי לך כל המחנה הזה אשר פגשתי, היינו בניך ובני בניך אחיך ואחיותך דודך ודודותיך וכל משפחתיך מכף רגל ועד ראש אין בהם מתום פצע וחבורה וכו' כלם שקצים מחללי שבת בפרסיא וכדומה והמכשלה הזאת תחת ידיך כי אתה היית להם לעינים ואם כן הוא מה לך פה בא"י או אונגארן כו' כי חצבת לך פה קבר.

ויאמר עשו יש לי רב אחי יהי לך אשר לך, כ"ל כי כ"פ נותנים לא' מתנה כדי לקבל ממנו מתנה מרובה, ועשו אם לא היי נותנים לו נטל אפי' בחזקה, ואעפ"כ לא לקח מיעקב כי דמה בנפשו שע"כ שלח לו הדורן כדי שישיב לו מתנה גדולה יותר ועשו היי שונא לתן מתנות אפי' לאחיו כי אמר די לנו שאין אני נוטל ממנו בחזקה כמו מאחרים ובזה אני מראה לא האחוה וז"פ ויאמר עשו יש לי רב ואני עשיר גדול ובודאי ע"כ תתן לי הדורן שתצפה ממני מתנה גדולה יותר אבל לא כן עמדי וא"ת אחי אתה אז יהי לך אשר לך ידי לך בזה שאין אני נוטל ממך בחזקה כמו מאחרים, וע"ז השיב לו יעקב אל נא כמו שאתה תדמה בנפשך אלא ולקחת מנחתי מידי וכי ע"כ ראיתי פניך כראות פני אלקים ר"ל כמו שנותנים מתנה למלך שאינם מצפים לתשלום גמול וע"כ ויפצר בו ויקח.

ויאמר נסעה ונלכה ואלכה לנגדך כ"ל כמו שבארתי בכמה מקומות כי אם עשו יאמר ליעקב נסעה ונלכה כמו רעים אהובים אז תדע שבודאי ילך לנגדך להתנגד לך בכל מקום וד"ל.

ויחן את פני העיר, בגמרא (שבת לג ע"ב) רב אמר מטבע תיקן להם שמואל אמר שווקים תיקן להם ור' יוחנן אמר מרחצאות תיקן להם, נל"פ כי שכם היי מקום מוכן לפרעניות ולא היי שם נותני צדקה ולא ידעו מעשר בשביל שתתעשר ולא היי להם מטבעות כי המטבע היא עגולה להראות שהוא גלגל החוזר ושב מז"לז והי' מוריש ומעשיר וה' שופט זה ישפיל וזה ירים וגם לא היי להם שווקים כי על השווקים זה בא בסחרתו וזה בממנו ומחליפין זב"ז כמו יששכר וזבולן שמח זבולן בצאתו ויששכר באהלו, ואלמלא עליי לא מתקיימא מתכליא ואצלם לא היי כן אלא הירא'ם ועובדי ה' מתו ברעב.

שלישית אם א' חטא לא היי לו שום תקנה וכפרה, כי לא היי להם מרחצאות אשר מראים כי האדם יכול לרחוץ גופו לטהר נשמתו מטינוף וללכת ע"י התשובה אשר מראש הבטחתנו. וז"פ ויחן את פני העיר, וראה החסרונות וע"כ רב אמר מטבע תקן להם להראות שהכסף היא עגולה כו"ל ושמואל אמר שווקים תקן להם להראות שיחזקו התורה ועובדי ה'

כמו יששכר וזבולן ור' יוחנן אמר מרגלאות תקן להם שאם ישוב על חטאו ירוחם וכלם אמת ולא פליגי ודו"ל.

ויבא יעקב שלם אמרו חז"ל שלם בגופו שלום בממונו, שלם בתורתו, ואיתא בספר שמן אפרסמון, נפש האדם יש בה ג' כחות צומחת, מרגשת, משכלת, והבעל בחירה יכול עשות בהם כרצונו לטובה או לרעה ח"ו צומחת היינו לאכול ולשתות שיהי' בכח לעבוד את בוראו. או להיפך ואל ישבע ודשן ופנה וכו'. מרגשת לצבור הון בדרך היתר ולעשות בו מצות או להיפך. משכלת העיון והמדע לעסוק בתורת ה' ולהיפך לע"ז חלילה. לכן אמר עקביא ב"מ דע מאין באת מטיפה סרוחה, ולא תתאוה אל הערב לזנות וכו' ולאן אתה הולך, וקנין שאינו שלך למה היא לך, ולפני מי אתה עתיד ליתן דין וחשבון על כל רגע ורגע שלא עסקת בתורה ואתה שלום (בשמואל א' כה) הוא המשכלת, וביתך שלום הוא הגוף הצומחת, וכל אשר לך שלום הוא המרגשת וקניני העוה"ז ולעת חרבן בית המקדש שמשו כל הכחות להיפך, ע"ז מהמשכלת, ג"ע מהצומחות וש"ד מהמרגשת, שגזלו ושפכו דם לאסוף ממון, וזהו כל העונה אמן בכל כחו, שבכל כח וכח מכיר אלקיתו יתברך וז"פ ויבא יעקב שלם בגופו, צומחת. שלם בממונו, מרגשת, שלם בתורתו משכלת ודפ"חח וש"י.

ואני אמרתי לפרש כפי שבארתי ג' דברים תיקן להם, כי יעקב באמת לא הי' יכול לעשות בבית לבן ככל חקות התורה כידוע ומ"מ שמר התרי"ג מצות כי תיקן מיד אשר עוות. וז"פ ויבא יעקב שלם בגופו ואפי' אם מצא רבב על בשרו היה לו מרחץ לטהר השמן ועי"כ בא שלם בגופו ואם היצר הרע הסיתו ללמוד מלבן הרשע שלא ליתן צדקה לעניים, הי' לו מטבע עגולה שמראה לו שהוא גלגל החוזר בעולם והי' מוריש ומעשיר ועי"כ בא שלום בממונו. ואם מאפס הפנאי לא הי' יכול ללמוד בבית לבן כמו בבית שם ועבר עשה כמו יששכר וזבולן ועי"כ בא שלם בתורתו. ועי"כ כשבא לשכם וראה שם החסרונות הנ"ל מיד ויחן את פני העיר תיקן להם ג' דברים הנ"ל.

וילך ראובן וישכב את בלהה פלגש אביו וישמע ישראל ויהי בני יעקב שנים עשר, שמעתי מאמו"ר הגאון מהו' יהושע העשל החסיד שבכהונה בשם גאון אחד הפשט וילך ראובן הלך בחדר באותו רגע שאביו הי' רוצה לשכב את בלהה פלגשו וישמע ישראל שאי' בא בחדרו, ועי"כ מנע מתי' וחסר שבט א' וממילא ויהיו בני יעקב רק שנים עשר ודו"ק.

ויצב מצבה על קבורתה הוא מצבת קבורת רחל עד היום הזה נל"פ כי ידוע שזכות למת אם מעמידין לו מצבה אבל גם להמצבה זכות הוא אם עומדת על קבר איש צדיק. וז"פ ויצב יעקב מצבה על קבורתה לה לזכות אבל תדע שהוא מצבת קבורת רחל וזכות הוא להמצבה שעומדת על קבר (בס' שמן אפרסמון).

או"י כי ידוע על כמה עבירות נתגלגל שנית בעולם ואיוב אמר ערום

יצאתי מבטן אמי כדי להשלים אי"ע בתומ"צ וערום ר"ל אם לא כן עשה, אלא נשאר ערום אז אשוב שמה נתגלגל שנית כנ"ל ואם מעמידין מצבה לאיש כזה, המצבה אינה עומדת על קברו כי הגוף חלף והלך לו וז"פ ויצב יעקב מצבה על קבורתה, גתדע שהיא מצבת קבורת רחל עד היום. ר"ל עד עולם שלא נתגלגלה כנ"ל. (מהכ"ל). או"י כי המצבה היא לא' מב' דברים או להודיע להעולם פרשתו וגדולתו, או רק להודיע קבר של מי הוא ולא יותר וזאת היתה ג"כ אצל רחל אמנו שהמצבה לא היתה צריכה לפרסם צדקתה, רק הקבר הי' צריך להמצבה כנ"ל וז"פ ויצב יעקב מצבה על קבורתה אבל לא לפרסם שבחה. רק היא מצבת קבורת רחל, שהקבר היה צריך להמצבה כנ"ל (מהכ"ל). ואני שמעתי מהגאון ר' מנחם כ"ץ פרוסטיץ ז"ע בהספדו על אמו"ר בעל חתן סופר ז"ע כי הצדיק אין צריך להמצבה כי הוא בעצמו המצבה גז"פ ויצב יעקב מצבה על קבורתה הוא עשה החוב המוטל עליו, אבל היא לא היתה צריכי לכך כי היא מצבת קבורת רחל' ר"ל היא בעצמה מצבת קבורת רחל וק"ל'

דרוש לפי וישב—קול הבטחון

ויאמרו איש אל אחיו הנה בעל החלומות הלזה בא ועתה לכו ונהרגהו ונשלכהו וכו' השליכוהו לבור אמרו נאכל ונשתה ואח"כ נעלהו ונהרגהו, אכלו ושתו באו לברך אמר להם יהודה אנו מבקשים להרוג נפש ולברך לאלקינו אין אנו מברכין אלא מנאצין, ע"ז נאמר בוצע ברך נאץ ה' לכו ונמכרנו וכו' (מד"ת פ' כי תשא).

הנה ברמ"א פי' עפ"י התוי"ט פ"ד דברכות בברכת הזימון תיקנו בשם אלקים מהט"ד כי הדין מותן לכלכל את ברואיו, ואם נהרוג את אחינו היאך נברך לאלקינו וכי הדין לכלכל הרצחנים, ומנהמ"א כי בשמות אבות מרומזים התפלות שתקנו, באות הב' משמותיהם ב' מאברהם בוקר, צ' מיצחק צהרים, ע' מיעקב ערב, ואם ידים דמים מלאו מי בקש לרמוס חצרי להתפלל ואמר מה ב'צ'ע בתפילות אם נהרוג אחינו ודפח"ח.

וגם אני אענה את חלקי, הנה ידוע דהאמונה ובטחון משולבות אשה אל אחותה גלא יפרדו איש מעל אחיו בשום פעם כי האמונה מושך אחריו הבטחון, והבטחון אי אפשר בלתי אמונה וכמו שבארתי הפ' (תהלים קמ"ו) הללויה הללי נפשי את ה' אהללה ה' בחיי אזמרה לאלקי בעודי, אל תבטחו בנדיבים בבן אדם וכו' כי אם האמונה אינה נשרשת בלב אדם אז לא יבטח בשם ה' ולא יבקש מה' מחיתו רק עושה עצות ותחבולות בנפשו לכלכל ביתו ולא במשפט כי אם לא ימצא בדרך היתר יעשה באיסור או ע"י חילול שבת ויו"ט, או ע"י אונאה, גניבה, גזילה וכדומה או ע"י תועבת ה' גם שניהם כי בהעדר האמונה נופל הבטחון וחכז"ל אמרו אין חכמה ואין תבונה ואין עצה לנגד ה' הרצון כי החכמה והתבונה

והענוה הוא ג"כ מסייעם לפרנסתו איש מלחמות בשר הוי אמנם אך ורק אם יחדו יהיו תואמים עם האמונה והבטחון אל הטבעת האחת ויהיו תמים על ראשו ר"ל האמונה והבטחון המה הראש והעיקר והחכמה והתבונה טפלים להם, והיינו אין חכמה ואין תבונה ואין עצה לנגד ה' הרצון החכמה והתבונה והעצה אינם נחשבים לכלום אם המה נגד ה' נגד האמונה והבטחון, והרמאים העושים עושר ולא במשפט ומראים מראה כשרה כשמברכים על המאכל אשר בכפיהם אינם מברכין אלא מנאצין ורק לבשו אדרת, כי האמונה מלבשם נבערת ובטחו בה' בכל עת אמר המלך החסיד בין בעת שמש הצלחה נוגה לך. בין בעת שחשך וערפל יכסוך. וכמו שכ' העקרים פ' מ"ו מאמר א' וז"ל אין לאיש חזקה באמונתו להיות נאמן בבריתו כשיהיה שומר ברית ותורה ועובד את ה' בהיות שאנן ושלו בביתו ורענן בהיכלו ומעשיו מצליחין ואין פשתו לוקה ואין יינו מחמיץ. אבל כי גם בהתהפך עליו גלגלות הזמן ויאחזוהו ימי עוני, וירדפהו עד השברים (ר"ל עד אפס כחו ונשבר רוחו) לא יסיר תומתו ממנו ובזה יבחן הצדיק וכו'.

ויש שאין בוטח בה' לעת של הילדות והשחרות ושם בשר זרועו ובגבורות התאוה מקניף את ה' אכן בהגיע הימים שאין בהם חפץ והולך למות בלי בכורה אז הוא צועק בקול מר ומתחרט על הראשונות, וז"פ הללי נפשי את ה' ר"ל ברגשי וברשפי הנפש אני עובד ה' ולא כענין שנאמר בפיו ושפתיו כבדוני וכו' ואהללה ה' בחיי הרצון בעת הילדות ושיש בי חיות ואזמרה לאלקי בעוד' היינו בעוד גבר בגברים אני. אבל אל תבטחו בנדיבים. כי אם תבטח באדסותשים בשר זרועך. אמונתך איננה אמונה, ותפלתך איננה תפלה. ומתעטף בטלית שאיננו שלך ואתה באמת נבל ומראה א"ע נקי ולבן ואתה נלקה במראה זו כי לבן לקותא הוא וכמות נבל יהיי מיתתך כי זה חלקך מכל עמלך.

לא כן הצדיק אשר באמונתו יחיי לא עם אמונתו אלא באמונתו והאמונה שוררת עליו מכל וכל איננו אובד תקותו ותוחלתו מה' בשום פעם, אלא הוא חי תמיד באמונתו ותקותו ושניהם יחדו אדוקים בו ולא לבד שהוא חי, אלא הוא מחיה גם כן אחרים בראותם יחד תוחלת האיש חי ורב פעלים וממנו ילמדו וכן יעשו גם אחרים ועי"ז יעמוד רוח והצלה ליהודים. ומשה רבינו ע"ה אמר התיצבו וראו את ישועת ה'. הרצון כ"ז שאתם פוסחים על שני סעיפים והייתם נע ונד בארץ על בזית האמונה והבטחון אז כל מוצא יהרוג אתכם כי ברגע קטן אתם מאמינים וחצי כמעט רגע אתם אומרים היש ה' בקרבנו אם אין ע"כ התיצבו בתמידיית (קאנזעקוועגט) ואז בודאי וראו את ישועת ה' אשר יעשה לכם היום כי קרובה ישועתכם לבא ונדקתכם להגלות וברוך הגבר אשר יבטח בה' אבל והיי' ה' מבטחו ואז אפי' מלאך רע בע"כ יענה אמן ר"ל הרשע ג"כ מודה שלא יבושו ולא יכלמו לנצח כל החוסים בו אפי' הוא

על אכו ועל אמתו. כי לרשע רע לו אם רואה צדיק וטוב לו. ובזה פרשתי הפי' (תהלים לב) רבים מכאובים לרשע והבוטח בה' חסד יסובבנו כי הרשע דומה כמי שאין לו אלקי כי נעדר ממנו האמונה ונופל הבטחון התוחלת והתקוה ועי"כ יש לו מכאובים רבים כנודע וז"פ רבים מכאובים לרשע, והמכאוב הכי גדול לו, אם רואה כי הבוטח בה' חסד יסובבנו, והצדיק ע"י בטחונו בה' זוכה לב' שלחנות וכל המקיים את התורה מעוני סופה לקיימה מעושר.

ועתה בדורותנו בעוה"ר אנשי אמונה אבדו ואנשי חסד נאספו וכל א' וא' הולך אחר בצעו ומבית מקים ספר בורח. ונתנו מאמדיהם באכל, ויאמרו איה דגן ויין ולא בטחו בה' ובישועתו מהעדר האמונה והבטחון מהן מחללין שבתות ומבזין את המועדות ומהן פושטין ידיהן בגזל ומו"מ שלא באמונה ומהן שטובים להם השנים מן האחד, והכל כדי למלא אסמיהן שבע, וכפי ששמעתי בשם גדול א' הכפירים שואגים לטרף ולבקש מאל אכלם, ר"ל אפי' הכפירים מתרעמים שאכלם בא להם בתורת טרף שטורפים וחוטפים זמ"ז ומבקשים מאל אכלם והראי' כי תזרח השמש יאספון ואל מעונתם ירבצון, כי בושה הוא להם לעשות כזאת לעיני השמש, ועתה יצא אדם לפעלו ולעבדתו עדי ערב בסוג החיות ולא יתבייש בתמי'

ואנשים כאלו אשר מכף רגל ועד ראש אין בהם מתום ועוברין על לא תגנובו ולא תכחשו ולא תשקרו איש בעמיתו, באים ברמות רוחם בחצרות בית ה' וכשופר ירימו קולם על תשפכת דם הצדיקים אשר בקרבם, ואם א' מגיד להם פשעם הוא כמצחק בעיניהם ואמרו שכל דבריו חלומות הן, והחלומות שוא ידברו.

וזהו דברי המדרש שהתחלנו, ויאמרו איש אל אחיו הנה בעל החלומות הלזה בא, לכו ונהרגהו ונשליכהו ר"ל נשליך דבריו אחרי גיונו ונאכל ונשתה כאות נפשינו, לרצון ושלא לרצון, וכשבאו לברך ולהודות לה' אמר להם א' אנו מבקשים להרוג נפש כי עני המהפך בחררה ובא אחר ונטלו נקרא גזלן ומראה שאין לו בטחון בהזן ומפרנס לכל ומגלה שאין לו אמונה בה' והאיך נברך לאלקינו וגם שאכלנו משלו והלב חמס הוא בכפינו. ויהר"ל שתכין פרנסתינו מידך הקדושה והרחבה ולא יצטרכו עמך ישראל זל"ז ולא לעם אחר ותחיש לגאלנו ותבנה בית מקדשינו ב"ב אמן.

ש"ס פ' וישב

וישב יעקב בארץ מגורי אביו בארץ כנען וכו' בקש יעקב לישב בשלוה קפץ עליו רוגזו של יוסף, כ"ל כי ידוע דהתחלת הגלות הי' משנולד יצחק לפי דעה א', כדי להשלים ד' מאות שנה, ולכן כתיב אשר גר שם אברהם ויצחק, שמחזיקים א"ע תמיד כגרים בארץ, ע"כ כשיעקב ביקש לישב בשלוה הי' בהכרח שיקפוץ עליו רוגזו של יוסף שיהי' התחלת הגלות בפועל ממש.

וז"פ וישב יעקב בארץ מגורי אביו, ר"ל בארץ אשר אביו מחזיק א"ע כגר ביקש להיות כתושב. ויוכל לגרום הפסק במנין הגלות ע"כ קפץ עליו רוגזו של יוסף מיד

וזאת היתה התחלת הגלות ממש כי ע"ז נתגלגלו וירדו למצרים וק"ל.

והנה אנחנו מאלמים אלמים בתוך השדה וכו' ויוספו עוד שנא אתו על חלמתיו ועל דבריו, מהו על דבריו? עיין רש"י ולולא דברי רש"י נ"ל כי ידוע שהשם "מושל" מורה על מלוכה ע"י בחירה כמו והנה המלך אשר בחרתם וכדומה, והנסיון ייעד כי כ"פ קם מושל מעצמו וביד חזקה אמנם ברבות השנים תרבה אהבתו וחינו בעיני העם וימליכהו עליהם למלך, וגם ידוע כי כל החלומות הולכין אחר הפה, ובזה נבין חלום יוסף ופתרונו וזאת אשר דבר להם והנה אנחנו מאלמים אלמים בתוך השדה והנה קמה אלמתי, כלומר קמה מעמה ושלא ע"י בחירה או ע"י כשרון המעלות רק ביד חזקה, ואעפ"כ נצבה הי' לה מצב, והנה תסובנה אלמתיכם ר"ל ללחום כנגדה, אבל סוף כל סוף ותשתחוין לאלמתי ר"ל הודו לו המלוכה, זאת היה החלום ופתרונו כפי' דברו של יוסף, ויאמרו לו אחיו המלך תמלך עלינו, ולבסוף, אם משל תמשל בנו בתחילה וע"כ ויוספו עוד שנא אתו על חלמתיו ועל דבריו ר"ל על פתרון החלום ע"י דבריו של יוסף ועל כי כל החלמות הולכין אחר הפה, ודוק.

למען הציל אתו מידם להשיבו אל אביו נ"ל כי ידוע כי חטאת ראובן בבלבל יצוע' אביו היתה על שהי' מחסר שבט אחד וילך ראובן וישכב את בלהה פלגש אביו ועי"כ ויהי בני יעקב רק שנים עשר, ומגמתו וחפצו הי' לעשות תשובת המשקל ולתקן את אשר עות ועי"ז יהי' גם טענה בפיו נגד אביו וז"פ למען הציל אתו מידם לתקן חטאו ולהשיבו אל אביו שיהי' לו מענה להשיב אל אביו, אם ייסרהו על פשעו וק"ל.

וישב ראובן אל הבור, וירא והנה אין יוסף בבור וכו' וישב אל אחיו ויאמר הילד איננו ואני אנה בא, במדרש ואני אנה אני בא במעשה בלהה, וגם הדקדוק בתחילה אמר אין יוסף בבור, ולבסוף הילד איננו, ונ"ל ע"פ שפי' לעיל כי בהצלת יוסף הי' תיקן חחטא דמעשה בלהה שמחסר שם שבט א' היינו ילד א' שהי' ראוי להולד לולא חטאת ראובן, וע"כ כשראה שאין יוסף בבור נבהל מאד וע"כ וישב אל אחיו וימר הילד איננו ר"ל השבט שחסרתי ע"י בלבל יצועי אבי ג"כ איננו ואני אנה אני בא במעשה בלהה ודוק (אח"ז מצאתי בכמה ספרים כעין זה)

ויהי ה' את יוסף ויהי איש מצליח ויהי בבית אדניו המצרי נ"ל כי יוסף הצדיק אע"פ שמצא חן בעיני אדניו וכל יש לו נתן בידו, מ"מ לא הרהיב בנפשו עוז לאמר חכמתי ובינתי עמדו לי, אלא מאת ה' היתה זאת וגם אחר כל הכבוד ידע בנפשו בכל עת כי הוא רק בבית אדניו, ולא הוא האדון בעצמי, וז"פ ויהי ה' את יוסף וע"כ ויהי איש מצליח ולא ע"י עצה ותבונה, וגם ויהי בבית אדוניו המצרי תמיד חשב בלבו שהוא בבית אדניו, אפי' בעת שממש הצלחה זרחה לו וק"ל (וזהו מוסר גדול לחכמים בזמנינו המתהללים בחכמתם אם השעה משחקת להם להספת

את אחת הכהנות במושב הממשלה וכדומה.

ויראה אדניו כי ה' אתו וכל אשר הוא עושה ה' מצליח בידו, מהו בידו, ונ"ל כפי שבארנו לעיל שיוסף הודה תמיד לה' על הצלחתו והי' עניו מאד ועי"ז הבין גם אדניו כי הוא אינו הצלחה טבעיית רק ע"י השגחה מאת ה' וגם אדניו בחנו בזאת שנתן בידו דבר או חפץ שהי' רע בעינם, ובדרך הטבע הי' הדבר ההוא אובד ברעתו אכן מיד כשבא החפץ ליד יוסף הוטב הדבר והצליח ועשה פרי, וז"ש וירא אדניו כי ה' אתו. וירא לשון הבנה כנ"ל ע"י ענותנותו דיוסף, וגם ע"י וכל אשר הוא עושה, ואפי' הי' הדבר רע בעינם ה' מצליח בידו, ר"ל כשבא ליד יוסף וק"ל.

וישאל את סריסי פרעה וכו' מדוע פניכם היום רעים, שמעתי לפי' בדרך צחות מה שאלה היא זו הלא כן יאבדו כל אויבך ה' ומדוע בחלה בו נפשו על ירקות פניהם אלא הי' תמיהתו מדוע פניכם רעים רק היום הלא הי' נאה להם ונאה לעולם ברוע פניהם בכל יום ויום (שמעתי מר' פנחס סופר ז"ל בק"ק הוסט].

דרוש לפי מקץ—קול התוחלת והתקוה

וירא יעקב כי יש שבר מצרים זשה"כ אשרי שאל יעקב בעזרו, למה לא נאמר אל אברהם או יצחק אלא אל יעקב את מוצא שלא נצב הקב"ה לא על אברהם לא על יצחק אלא על יעקב, שנאמר והנה ה' נצב עליו. א"ר סימון אין המלך עומד על שדהו לא כשנזרעה ולא כשנעדרה, אלא כשעושות כרי כך אברהם עדר שנ' קום התהלך בארץ. יצחק זרע שנ' ויזרע יצחק ע"כ לא עמד המלך עליה עד שבא יעקב שהיה כרי של תבואה שנאמר קדש ישראל לה' ראשית תבואתו ועמד הקב"ה עליו שנאמר והנה ה' נצב עליו הוי אשרי שאל יעקב בעזרו שברו על ה' אלקיו אר"ל זה יוסף סברו של עולם שהי' במצרים והראה הקב"ה ליעקב שסברו במצרים שנאמר וירא יעקב כי יש שבר במצרים [מד"ת פ' זו]

הנה כמו שהאמונה והבטחון פניהם איש אל אחיו כרעים אהובים וקשה עלינו פרידתן, כן התוחלת והתקוה, יחדיו ירבצו ילדיהן וסבר אל סבר יחדיו ידבקו על עמוד האמונה והבטחון, ורק זרים אומרים אין תוחלת ותקוה אבל עם ישראל לשמך מקוה, ומקוה ישראל מושיעו ה' בעת צרה, וכן כתב העיקרים במאמר ד' פמ"ז וז"ל התקוה והתוחלת היא דבר הכרחי אל המאמין כדי שימשך אליו החסד הנמשך אל הבטחון וכו'. והתקוה היא על ג' פנים. הא' תקות החסד והוא שיקוה

אל השי"ת שיושיענו על צד החסד בלבד, ולא מצד שום חיוב כלל. והב' היא תקות הכבוד שיושיענו למען כבודו שלא יתחלל שמו הגדול בגוים כמש"כ למה יאמרו הגוים איה וכו', והג' היא תקות האמת שיקוה שיאמת דבריו מצד שהבטיח על כך ותקות החסד מסיבת על כלן אלא שאינו בטוח כ"כ שינתן לו כלבבו כל אשר תשאל נפשו כי משער בעצמו שאינו במדרגה שיעשה עמו חסד חנם ובעבור זה אינו מקוה כראוי אמנם תקות הכבוד היא יותר בטוחה כי בודאי יושיענו שלא יזלזל שמו בגוים. כמ"ש משה רבינו ע"ה ואמרו הגוים אשר שמעו את שמעך לאמר מבלתי יכולת ה' וכו' ובעבור זה נאמר לו סלחתי כדבריך. כדבריך דייקא, שלא יתחלל שמי וכו'. אכן תקות ההבטחה היא היותר בטוחה מכולם וזה תשלם התקוה על כל פנים, ע"כ תוכן דבריו אך על פי שאין לשונו ממש.

וכתב עוד במאמר ד' פרק מ"ט וראוי שישאל השואל ויאמר כי התקוה והתוחלת אינו דבר נאה לטבע האדם' כי המה יטרידו המחשבה ויתישו הכח ויחליאו הנפש חולי גדול עד אשר ישימוה סכלה וזה כי בסבת התקוה והתוחלת לדבר מה תהי' הנפש טרודה לחשוב מחשבות להשיג הדבר המקוה והי' ראוי לכל חכם לב להסיר מנפשו מכל וכל התקוה והתוחלת? והתשובה בזה כי התקוה לדבר שהמקוה מסופק אם יגיע אם לאו תטריד הנפש לחשוב מחשבות להשיג קבל התקוה לדבר שהאדם מובטח בו שיבא כמו שיקוה לאור הבקר לא יטריד הנפש אבל ישמחנה וכו' וע"ז הדרך ראוי שתהי' התקוה לה' שיהי' בוטח בו בטחון שלם שישלים תקותו בלי ספק מאחר שיש יכולת בידו וכו' והתקוה הזאת תחזק הלב כמש"כ חזקו ויאמץ לבבכם כל המיחלים לה' עכ"ל.

והנלע"ד בזה כי תקות החסד מאחר שאינו בטוחה כ"כ כמ"ש העקרים פ' מ"ד כי אינו בטוח שראוי לחסד חנם, מתיש כח ומטריד הנפש, מה שאינו כ"כ בתקות הכבוד מאחר שהוא בטוח קצת יותר כנ"ל שלא יתחלל שמו בגוים, ויושיענו למען כבודו אכן תקות ההבטחה אינו מטריד המחשבה ואינו מתיש כח ואינו מחליא הנפש מכל וכל, כי הקב"ה בודאי יקיים הבטחתו וישלם לאיש כמעשהו על שמירת התורה והמצות וזהו תקות האמת היותר האמת מכלן.

ובזה פי' הפס' בתהלים ואני בחסדך בטחתי יגל לבי בישועתך אשירה לה' כי גמל עלי, וכך אמר המלך החסיד ע"ה ואני בחסדך בטחתי, אפי' אם יש לי רק תקות החסד, אמנם מאחר שאני מקוה בלב שלם אל ה' ע"כ בטוחה לי אבל מ"מ מתיש הלב קצת כי תוחלת ממשכה וכו' ע"כ יגל לבי בישועתך דייקא, ר"ל אם אתה תושענו בשביל כבודך, וזהו תקות הכבוד כי אז אני בטוח קצת יותר, ויגל גם לבי אבל אשירה לה' כי גמל עלי, הרצון אם תושענו ע"י שתשלם גמולי מה שהבטחת לי על שמירת התורה ומצות אז

אשירה לה' וזהו תקות הבטחון תקות האמת היותר טוב מכולן.

אמנם ראוי לדעת כי אפי' תקות הבטחה שהיא יותר בטוחה מכולן היא רק מצד רחמי ה' כי מי הקדימנו ואשלם, כמו שפי' המפרשים ולך ה' החסד כי אתה תשלם לאיש כמעשהו. ר"ל אפי' אם תשלם לאיש כמעשהו ולא יותר הוא ג"כ רק מצד חסד ורחמים כי מי הקדימנו ואשלם. ובזה נבין הפי' בתהלים נפשנו חכתה לה' עזרנו ומגננו הוא כי בו ישמח לבנו כי בשם קדשו בטחנו יהי חסדך ה' עלינו כאשר יחלנו לך, ואולי כוון בזה המשורר האלקי לג' הבטחות ואמר כך נפשנו חכתה לה' ר"ל יהי' באיזה תקוה שיהיה נפשנו חכתה לה' או ע"י עזרנו ומגננו הוא, כלומר אפי' אין בנו מעשים אבל מ"מ מגן הוא לכל החוסים בו, וזהו תקות החסד או ע"י "כי בו ישמח לבנו ר"ל כי בו בעצמו כביכול שיעשה למען כבוד שמו, ישמח לבנו כי היא יותר בטוח, וזהו תקות הכבוד, או ע"י "כי בשם קדשו בטחנו" וזהו תקות הבטחון הטוב שבכלן שישלם לנו שכר על שמירת תורה ומצות וע"ז מסיים יהי חסדך ה' עלינו כאשר יחלנו לך, ר"ל יהי' באיזה אופן שיהיה כאשר יחלנו לך, אפי' בתקות הבטחון הטוב שבכלן יהי חסדך ה' עלינו כי מי הקדימנו ואשלם כנ"ל, ובזה נפרש חזקו ויאמץ לבבכם כל המיחלים לה' כל המיחלים ר"ל אפי' אותן שמיחלי' מצד תקות הבטחה צריכין חיזק הלב מאחר שצריכה חסד כנ"ל.

ומה נעמו בזה דברי העיקרים בפרק מ"ז שם הפסוק בתהלים קול נפשי לה' משומרים לבוקר שומרים לבוקר, וז"ל לפי ששומרי החיות בלילה נחלקים למשמורת יש שומר עד קריאת הגבר, ויש שומר עד הבקר, ושומר עד קריאת הגבר הוא מנכה לקריאת הגבר והוא ספק כי אינו במוח שיבא, אבל השומר מקריאת הגבר עד הבקר הוא שומר על הודאי כי בטוח שיבא, והוא תקות הבטחה. וע"כ אמר נפשי לה' ר"ל אם אני אקוה לה' משומרים לבקר יותר משומרי' לבקר. ולא רק מאותן ששומרי' על קריאת הגבר אלא אפי' מאותן ששנמרי' לבקר. ורפח"ח וש"י.

וזהו שאמר יעקב אבינו ע"ה קטנתי מכל החסדים ומכל האמת ר"ל אפי' אין לי עוד תקות החסד, על אשר כי כבר עשית את עבדך, אבל אתה אמרת היטב איטיב עמך ויש לי תקות הבטחון הטוב מכולן.

והנה ידוע כי אאע"ה הוא מדת החסד יצחק מדת הדין, יעקב מדת הרחמי', והנ"ל בזה כי אאע"ה הי' מפרסם בכל העולם שיש אלקי וכדי למשוך לבות בני אדם ולקרבם לה' פירסם רק מדת החסד היינו תקות החסד שהקב"ה עושה לנו חסד אם נקוה לו אפי' אין בנו מעשים, ויצחק דין, שהי' מפרסם שהדין נותן שהקב"ה יושענו בכל עת למען כבודו וזהו תקות הכבוד אבל יעקב הוא רחמים שהי' מפרסם תקות הבטחה שהקב"ה משלם שכר טוב לידאיו, ע"י שהבטיח לנו זאת,

אבל מ"מ ע"י רחמים כי מי הקדימנו ואשלם ובזה יבוא דברי המדרש. פתח השער על נכון, אשרי שאל יעקב בעזרו, אל אברהם לא נאמר, כי אברהם רק עדר ר"ל מפרסם שם אלקי בעולם רק בתקות החסד והוא אינו בטוח כ"כ ויצחק זרע, הרצון זרע האמונה בלבות בני אדם אבל רק בתקות הכבוד שהקב"ה מושענו למען שמו, כי הדין נותן שלא יתחלל כבודו. ע"כ לא עמד הקב"ה עליהן עד שבא יעקב שהי' כרי של תבואה שנאמר קדש ישראל לה שישראל יהי' קדש הלולים לה' ע"י שמירת תורה ומצות, וזהו ראשית תב.אתו שלא יאכלו נהמא דכסופא ע"י תקות החסד, או ע"י תקות הכבוד, רק תקות הבטחון שהבטיח לנו לשלם שכרנו על יגיעתינו בתורה ומצות וגם זאת רק ע"י רחמים כי מי הקדמנו ואשלם וזהו מדת יעקב, וע"כ והנה ה' נצב עליו רק עליו, הוי אשרי שאל יעקב בעזרו, ואז תמיד שברו ר"ל תמיד סברו רק על ה' אלקיו כי היא תקות הבטחון, ויהר"צ שישלח לנו עזרנו מקודש ומציון יסעדנו עדי יבא במהרה מבשר לגאלנו אמן ואמן.

ש"ס מקץ

ויהי מקץ שנתים ימים ופרעה חלם והנה וכו' ואין פותר אותם לפרעה פירש"י לא נכנס באזניו שהיו אומרים ז' בנות אתה מוליד וכו' עד שבא יוסף ופותרו אז וייטב הדבר בעיני פרעה ובעיני עבדיו וכו' ולכאורה יפלא הלא פתרונו של יוסף הי' קרוב מאד להחלום ולמה לא ידעו חכמי מצרים כלום מן הפתרון היותר קרוב אשר בלתי ספק הי' ביניהם חכמים גדולים? אלא הענין כך הוא, כי ד' ראשי שנים הן בא' בניסן ר"ה למלכים ולרגלים וכו' בא' בתשרי ר"ה לשנים וכו' ואנו אומרים בפיוט לר"ה כל באי עולם יעברון לפניך כבני מרון עי' רש"י ד"ה רב נחמן בר יצחק אמר בר"ה דף ח' ע"א, אבל האמת יורה דרכו כי בא"י אשר עיני ה' אלקיך בה מראשית השנה ועד אחרית השנה' ד' ראשי שנים הם, אבל בחוץ לארץ לא עבר בה הקב"ה רק פ"א בשנה לדין את העולם אז כל באי עולם יעברון לפניו בפ"א.

והנה פרעה וחכמיו חשבו בדעתם כי ארץ מצרים היא משובחת מכל הארצות ויש לה מעלות א"י שעיני ה' בה מראשית השנה וכו' ואז ד' ראשי שנים הם, וידוע דחלום פרעה הי' בר"ה והי' ר"ה רק לשנים וכו' וע"כ לא פתרו רק על ז' בנות או ז' מלחמות וכדומה אבל יוסף הצדיק ידע כי אר"מ ארץ טמא היא והיא מארצות חוץ לארץ וע"כ בר"ה כל באי עולם יעברון לפניו ע"כ הבין הפתרון הקרוב לחלום על אמתו. [שמעתי מאמו"ר הגאון ר' יהושע העשיל שיחי' אב"ד קאפוש גדול כמדומה לי בשם גדול א']

ויהי מקץ שנתים ימים ופרעה חלם במד"ר וכי כל העולם כלו אינם חולמים אתמהה! אלא חלום של מלך של כל העולם כלו הוא, וכ"ל עפ"י הנ"ל כי בכל העולם יש בה ג"כ א"י המעולה

בכל הארצות, ועיני ה' בה מראשית השנה וכו' ואז החלום בר"ה אינו מרמז רק על דברים שהם נידונין באותו יום אלא חלום של מלך של כל העולם כלו ה"ה, כלומר שהי' חלום שכל העולם כלו הי' נדון באותו יום כי מצרים מזון לארץ היא וכל באי עולם יעברון לפניו כנ"ל.

ויאמר פרעה אל יוסף אחרי הודיע אלקים אותך את כל זאת אין נבון וחכם כמוך אתה תהי' על ביתי וכו' נ"ל ע"פ שפי' הפסוק בירמי' אל יתהלל החכם בחכמתו ואל יתהלל הגבור בגבורתו וכו' כ"א בזאת יתהלל המתהלל השכל וידוע אתי וכו' הרצון ה' יהיב חכמה לחכמין, וע"כ אל יתהלל החכם בחכמתו שהחכמה שלו הוא מצד הטבע או החיוב כ"א ברצון הבורא ב"ה וכן הגבור והעשיר כ"א בזאת יתהלל המתהלל השכל וידוע אתי ע"י החכמה והגבורה והעשירות יהי' שם ה' מהולל המשפיע כנ"ל. וז"פ ויאמר פרעה אל יוסף וכו' ואני שמעתי עליך לאמר תשמע חלום לפתור אתו, כלומר שמעתי עליך שאתה מצד בינתך וחכמתך תשמע בעצמך חלום לפתור אתו, ויען יוסף את פרעה לאמר בלעדי, אלא אלקים יענה, והכבוד לאלקים הוא, עי' רש"י ואחר שהפתרון הוטב בעיני פרעה ועבדיו ויאמר פרעה אל יוסף אחרי הודיע אלקים אותך את כל זאת ר"ל כפי ענותנותך שאלקים הודיע אותך את כל זאת אני אומר אין נבון וחכם כמוך כי ה' יהיב חכמה לחכמין וגם שבט המושל יהי' בידך שמרמז על הגבורה ואתה תהי' על ביתי וגם תהי' עשיר וע"פ ישק כל עמי ואוצרת התבואה והכסף יהי' בידך ורק טובת הנאה אי' יהי' גם לי מאמתך רק הכסא כלומר המלוכה אגדל ממך יהי' הולך הלך וגדל ממך מזיו חכמתך ובינתך וד"ל.

ויזכור יוסף את החלומות אשר חלם להם ויאמר אליהם מרגלים אתם וכו' עי' רש"י ול"נ עפ"י שפי' האה"ל יעקב בהתחלת פ' זו איזה גבור הכובש את יצרו עפ"י פי' הפסוק כמים הפנים לפנים כן לב האדם לאדם וז"ל כי אין מהצורך אל האדם לערוך מלחמה וקרב על אויביו אף לאשר בקנוי ארץ כי אין עליו כ"א ללחם ביצרו ובזה יכבוש הכל גם מבלעדי קשת וחנית, וזהו כמים הפנים לפנים כי כל התנועות שירצה האדם לעשות בדמות והצורה הנראית תוך המים יעשה התנועות ההם בעצמו במראה פניו וכאשר עשה בצורת עצמו כן יעשה בה כן ביד האדם עשות לב רעהו אליו אם לטוב אם להיפך, בשנים רחוקים המה זה מזה מרחק רב לא יבדיל ביניהם וזהו כמים הפנים לפנים ר"ל כמו כל התנועות שיתפעלו במים הוא רק תנועות האדם המביט בה כן לב האדם אל האדם ר"ל כל מה שבלב זולתו עליו הוא רק מה שבלבו על רעהו עכ"ל הטהור. וזאת היתה טענות יוסף הצדיק שכל חלומותיו אשר רמזו על ממשלה עליהם הוא רק מה שבלבם עליו, שהיה ישלטו בו והוא יהי' להם לעבד וכיוו שהי' באמת לעבד

נמכר יוסף ובודאי גם חלם להם מהרהורי דיומא וסיפרו ליוסף בכיון כדי שגם הוא יגיד להם חלומו, וכן דרך המרגלים הבאים לראות את ערות הארץ להמתיק סוד עם אנשי העיר הבאים עליה למלחמה ולאמר להם כמוני כמוך, כעמי כעמך כסוסי כסוסך, וכונתם להוציא גם מלבם סודות ותהלוכות העיר ומה יעשה בה כי כן דרכם גיעול מרגל וגם פגל ספרו, כי בלתי זה חכם ונבון כיוסף לא הי' ספר להם חלומותיו פעם אחר פעם להגדיל השנאה עליו ולהוסיף חטא על פשע, וז"פ ויזכור יוסף את החלומות אשר חלם להם, דייקא ועי"ז ספר גם הוא להם חלומותיו ויאמר אליהם מרגלים אתם כי כן מעשה המרגלים וגם עתה רק לראות את ערות הארץ באתם ודו"ק.

דרוש לפ" ויגש קול יוסף

ויאמר יוסף אל אחיו אני יוסף העוד אבי חי ולא יכלו אחיו לענות אתו כי נבהלו מפניו, במד"ר אבא כהן ברדלא אמר אוי לנו· מיום הדין אוי לנו מיום התוכחה בלעם חכם של עכו"ם לא הי' יכול לעמוד בתוכחת של אתנו הה"ד ההסכן הסכנתי לעשות לך כה ויאמר לא, יוסף קטן של שבטים הי' ולא היו יכולים לעמוד בתוכחתו הה"ד ולא יכלו אחיו לענות אתו כי נבהלו מפניו לכשיבא הקב"ה ויוכיח כל א"וא לפי מה שהוא שנאמר אוכיחך ואערכה לעיניך עאכו"כ.

הנה בס' דמ"א מביא בשם אפ"י דרוש ח' שכ' בשם ר"י הקדוש כי הנביאים שאלו לאלישע הידעת כי היום ה' לוקח את אדוניך ויאמר גם אני ידעתי החשו, כי מן שפע הנבואה הבאה לאליהו השיגו גם שאר הנביאים אבל הקרוב קרב קודם. ואחר הרחוק אכן בהאל רוח הנבואה להסתלק הרחוק מרגיש קודם כענין הלב עם שאר אברים הקרובים והרחוקים וע"כ כשידעו הנביאים מלבם שהם קטנים בערכם נגד אלישע ורחוקים המה בענין קבלת שפע הנבואה מאליהו שאלו אותו הגם אתה ידעת כי היום ה' אלקיך לוקח את אדוניך, כי אתה קרוב מאד אליו, אבל אנו מצד הרחוק מרגישים כבר ההסתלקות כנ"ל ועי"ז השיב גם אני ידעתי עכ"ל.

וז"ש יוסף העוד אבי חי אם בהיותכם פה עמדי תדעו אם אבי חי אז אדע שיש לכם התקשרות עם אבי וקרובים אתם אליו ואם לאו וכו' אבל יוסף ידע שהוא חי ע"י הקרבות והם לא ידעו באמת באתו שעה, אכן הי' להם מקום להשיב אדרבה ע"י שאתה קטן של שבטים

ואתה מרוחק בערכך יותר מאבינו וע״כ אתה מרגיש ההסתלקות מאבינו ח״ו טרם יודע לנו, ומ״מ ולא יכלו אחיו לענות אתו, רק ע״י שנבהלו מפניו, ומכ״ש לכשיבא הקב״ה ויוכח וכו׳

ועוד מביא בשם לקוטי חבר בשם ר׳ זלמן נעטטער טרם שדנין את האדם בב״ד של מעלה מושיבין אותו אצלם ומביאין חוטא אחר לדין ואם הנ״ל הוא רשע אז אינו מהפך בזכות החוטא ויצא חייב בדין ואח״כ עושין גם עמו חשבון על עונותיו כפי הפסק אשר יצא מפיו וז״ל התנא בפ״א לפני מי אתה עתיד ליתן דין וחשבון מקודם דין ואח״כ חשבון כנ״ל וכן עשה יוסף העליל על בנימין והם פסקו הדין שישאר עבד ואעפ״כ בא יהודה בטענה איך אראה ברעה אשר ימצא את אבי וע״ז אמר להם יוסף למה לא יראתם אז בעת שמכרתם אותי כנ״ל ועשה יוסף הדין קודם לתוכחה וע״כ אוי לנו מיום הדין וכו׳ והוא בעצמו כ׳ כאשר פי׳ היד יוסף, כי יוסף בקש כ״א זכרתני כאשר ייטב לך כ״א א׳ חבוש בבית האסורים על נבלה אשר עשה, ובקש מחבירו להמליץ בעדו אל המלך, הוא מלמד סנגורי׳ עליו בדרך כבוד, כי החוטא הוא בן גדולים ולא נמצא בו עולה כל ימיו ורק רוח שטות נכנס בו לפי שעה וכדומה, אבל אם החבוש לא עשה מאומה, ושמו אותו בבור על העלילה, אז בקל הוא להסניגור להיות לו לפה בלי משל ומליצה אפי׳ בדרך בזיון כי החבוש באמת טהור מכל שמץ, וז״ש יוסף אני מבקש מאתכם כ״א זכרתני אתך ובכל אופן אשר ייטב לך היינו בעינך אפילו בדרך גנאי למשל נער עברי וכו׳ כי גם פה לא עשיתי מאומה כי שמו אותי בבור ואני חף מכל פשע.

ואם איש מכובד א׳ עושה עולה לאדם נקי אפי׳ הוא אדם מועט בעולם ואין לו שום התגלות, כי נסתמו טענותיו ומכ״ש אם שפל ערך חטא נגד אדם גדול בענקים ק״ו שקשה להצטדק נגדו וכאן אצל יוסף הי׳ מענה בפיהם למה מכרוהו ומ״מ ולא יכלו אחיו לענות אותו, רק מהטעם כי נבהלו מפניו מפני שהי׳ מושל ובבלעם הי׳ להיפך הוא הי׳ חכם האומות ומתוכח עם אתינו ומ״מ לא יכול לה רק מפני שהצדק הי׳ אתם ומכ״ש כשיבא הקב״ה ויוכיח וכו׳ עאכו״כ.

ומדי דברי בענין הנ״ל אכתוב ג״כ מה שהעלתה מצודתי בפ׳ הפסוק כי גנב גנבתי מארץ העברים וגם פה לא עשיתי מאומה כי שמו אותי בבור, והל״ל ושמו אותי ומהו כי שמו. ונ״ל כי זאת היתה טענת יוסף לשר המשקים, כי אם באמת הייתי חוטא כמו שהעלילו עלי בודאי הייתי אסיר בכבלי ברזל ובנחושתים. ומה שלא שמו אותי רק בבור ענתה בי צדקתי לעיני השמש כי נקי אני מכל אשמה ורשע וז״פ וגם פה לא עשיתי מאומה והא ראי׳ כי שמו אתי רק בביר ולא יותר, ועוד מביא רמ״א בשם מו״ה יעקב סגאלין כי הי׳ מענה בפיהם על שמכרוהו מפני שהי׳ קטנן של שבטים ר״ל שהי׳ מקטין השבטים בעיני אביו בהוצאת דבה וע״כ

אהב אותו אביו ולא היתה אהבה אמתיות וע״כ לא יראו מרעה אשר ימצא את אביהם כשיכרוהו אשר לא כן אצל בנימין, ומ״מ ולא יכלו אחיו לענות אותו, רק ע״י שנבהלו מפניו, ומכ״ש כשיבא הקב״ה ויוכיח עאכו״כ.

ולפ״ פי׳ הלק״ח הנ״ל באמרתי גם אני הפי׳ שכך אמר להם יוסף. בהעדר בנימין אתם יראתם מרעה אשר ימצא את אבי וע״ז אמר להם. אני יוסף, ואבי לא ראה אותי זה כ״ב שנה והעוד אבי חי ובודאי שהוא חי כאשר אמרתם, ולא ימצא אותו רעה והנלע״ד בפי׳ המדרש שהבאתי פתח השער כי ידוע דהעולם שונאים התוכחה, ולא חרבה ירושלים אלא משום שלא הוכיחו זא״ז והשמן לב העם הזה, ואזניו הכבד ועיניו השע ומה יסכן התופחה ובפרט במדינתינו ואם אומרים לו טול קוץ השיב טול קורה ומי שמך לאיש, האחד בא לגור וישפוט שפוט וכדומה דברי עזות, ומה מתקו בזה דברי הכ״ם ז״ל שפי׳ הפי׳ מוכיח אדם אחרי חן ימצא ממחליק לשון, כי רק אז מועיל התוכחה אם הש״ית מוכיח מקודם כי הרבה שלוחים למקום או ע״י יסורים וחליים רעים ונאמנים או ע״י שיורד מנכסיו או ע״י שניהם יחדיו, ואז כשהצרה בשעתה יוכיח ודבריו חוצבים להבת אש ונכנסים בלב הקרוע ומורתח. וז״פ מוכיח אדם אחרי הרצון אחרי התוכחה שלי כנ״ל, אז חן ימצא יותר ממחליק לשון ודפח״ח.

וידוע דמצות הוכח תוכיח איננו מוטל רק על רב ומנהיג דוקא אלא על כל איש מישראל מצד ערבות אשר קבלנו עלינו בשעת מתן תורה, ואם אנו ממאסים בתוכחה אז אנו פורקין מעלינו הערבות כמובן, כי אומרין להמוכיח מה לי ולך כי באת אלי להזכיר את עוני, אבל התורה אמרה הוכח תוכיח את עמיתך הרצון. מצד שהוא עמיתך היינו הערבות. וע״כ ולא תשא עליו חטא ר״ל עכ״כ לא יהי׳ לך חטא על שלא הוכחת אותו. וגם ידוע דהיום הדין בעצם הוא גדול ונורא לכל איש ישראל ולא רק לאותו שמכריעין אותו לכף חוב ח״ו וכמו שפי׳ העולם עת ספוד ועת רקוד שהעת בעצם מרגיש כמובן וכמו שפרשתי הפסוק (בקול ספוד לפי חיי שרה).

מה שאמר דהע״ה בהספד על אבנר בן נר, הלא תדעו כי שר וגדול נפל היום הזה בישראל, הרצון ע״י מיתת השר וגדול נפל גם היום בעצם ממדריגתו ע״ש יתמצא נחת, וידוע כי ביום הדין טוב לנו לחייתינו אם הקב״ה ידין אותנו בכולל יחד שבטי ישראל כי בלתי באפשרי לכל אחד ואחד לקיים התרי״ג מצות ומה שלא קיים זה קיים זה, וזה יוכל היות אך ורק אם אנו מקבלין התוכחה ומראין שאנו רוצין בערבות כנ״ל אבל אם אנו בועטין בתוכחה ופורקין מעלינו הערבות אז הקב״ה משלם מדה כנגד מדה וביום הדין ידין כל או״א לפי מה שהוא, ולא בכוללת כנ״ל ואז ביום הדין ירע לנו בכללים, הא׳ מיום הדין בעצם והב׳ מיום התוכחה כי ע״י יום התוכחה שלא קבלנו התוכחה מהמוכיח. יבא עלינו העונש מדנ״מ שהקב״ה ידין כל

או״א. ואגל אחי יוסף הי׳ ג״כ יום התוכחה, כי ראובן ויהודה הוכיחו אותם בעת שאמרו לכו ונהרגהו וכו׳ והם קבלו התוכחה וגם יוסף הוכיח אותם אז ולא קבלו מאתו כמו שאמרו אבל אשמים אנחנו על אחינו וכו׳ בהתחננו אלינו ולא שמענו. בהתחננו אלינו, זה התוכחה שהוכיח אותם כמבואר במדרש ולא שמענו, לא קבלנו התוכחה ועי״כ באה אלינו הצרה הזאת עתה ביום הדין וזאת היתה אעפ״י שיוסף דן אותם כלם ביחד כשה״כ מרגלים אתם וכדומה, וז״ש המדרש אוי לנו מיום הדין היינו מן היום בעצם וגם אוי לנו מיום התוכחה, שלא קבלנו התוכחה כי אחי יוסף קבלו התוכחה מאחיהם ראובן ויהודה, והי׳ בהם צד ערבות, ודן אותם ביחד ומ״ט לא יכלו אחיו לענות אתו כי נבהלו מפניו, מפניו דייקא, על שלא קבלו מאתו התוכחה ומכ״ש אנו שלא קבלנו התוכחה ביום התוכחה, ומראין בזה שאין בנו צד ערבות ואז יבא הקב״ה וידין כל או״א לפי מה שהוא ולא בכוללת ועי״כ אוי לנו בכפלים, מיום הדין ומיום התוכחה כנ״ל ויקוים בנו הכתוב הנה שולח לכם את אליהו לפני בא יום ה׳ הגדול והנורא והשיב לב אבות על בנים ולב בנים על אבותם אמן ואמן.

ש״ם ויגש

ויגש אליו יהודה וכו׳ ברש״י חשוב אתה בעיני כמלך וכו׳ ד״א אם תקניטני אהרוג אותך ואת אדוניך, הנה ידוע המלך מצרים צריך לידע כל הלשונו׳ ובתוכם גם לה״ק ופרעה לא ידע בלה״ק ומאחר שהי׳ מליץ בין יוסף ואחיו חשבו הם שגם הוא לא ידע בלה״ק ועי״כ ויגש אליו יהודה ויאמר בי אדוני ידבר נא עבדך דבר באזני אדוני בלי מליץ ובלה״ק, כי חשוב אתה בעיני כמלך וצריך אתה להכיר כל הלשונות כמו פרעה בעצמו וא״ת שגם פרעה לא ידע אז אהרוג אותך ואת אדוניך כי מלשין אני עליכם אצל השרים ודו״ק (מהח״ס ז״ל).

ובזה בארתי המדרש ויגש אליו יהודה הה״ד כי הנה המלכים נועדו עברו יחדיו, זה יהודה ויוסף וכו׳ ופי׳ בעה״ט ויגש אליו יהודה סופי תיבות שוה כלומר שוה אני לך, ולפי הנ״ל אתי שפיר, וכך אמר יהודה ליוסף אם תקניטני אהרוג אותך ואת אדוניך מאחר שאתם מלכים ואינכם מכירים בכל הלשונות וא״ת איך יודע אני נמוסי המלוכה ע״ז אמר ויגש אליו יהודה ס״ת שוה כלומר שוה אני לך כי גם אני מלך כמוך וכפרעה. והה״ד כי הנה המלכים נועדו עברו יחדו וק״ל.

ויגש אליו יהודה וכו׳ כי כמוך כפרעה עי׳ רש״י ונ״ל כי כך אמר לו יהודה וא״ת כי אני קטלא חייב על שקראתי לך אדוני ואני מורד במלכות נגד פרעה, כמו שמצינו באוריה החתי על שאמר אדוני יואב ע״ז השיב לך כי חשוב אתה בעיני כמלך לכל הדברים ואם תחזיק אותי לחונף בזה תרצה להמיתנו, אני מבטיחך כי בדבר ה׳ בודאי אתה דומה למלך שתלקה בצרעת כמו פרעה על שרה, או שאתה דומה

לפרעה מה הוא מבטיח ואינו עושה אף אתה כן וממילא איננו ירא מן הבטחת העונש שלך, ואם כל זה לא יועיל ותקניטני, אז אהרוג אותך ואת אדונך דייקא, כי גם פרעה איננו אדון לי, וכמוך כמוהו אינם חשובים כמלכים בעיני ורק את האלקים אני ירא וק"ל.

והנה עיניכם רואות ועיני אחי בנימין כי פי המדבר אליכם בלה"ק, וגם הראה להם המילה. וכ"ל כי ידוע דהרמב"ם טרח למצוא טעם למה נקרא שפת עבר לשון הקודש, ואמר ע"ש שלא נמצא בו שמות לאברי המשגל, וע"ז חולק הרמב"ן ואמר כי בגל ומשגל הוא שמם וע"כ כתב טעם אחר ע"ש. וגם הח"ס ז"ל בספר ת"מ לפ' שמות כתב שם כ"פ בענין זה. ובזמננו נמצאו כתות שמדברים בלה"ק ומבזבזים ממונם ללמוד גם לבניהם שפת עבר ובכל זה הם ונשיהם ובניהם ובנותיהם וכל אשר להם מחללין שבתות ויום טוב בפרהסיא, ועושין גם שאר עבירות קלות וחמורות בפומבי ושפתם אתם מי אדון להם ופיהם דברי שוא וימינם ימין שקר והכל רק בלה"ק (ועי' מ"ש בזה הענין לפ' בראשית) ולפ"ז לא מפיהם [שמדברי' בלה"ק] אנו חיין והגם שגם הם מחזיקי' השפת עבר לעילא ולעילא אבל רק מכח (פאטריאטיזמוס נאציאנאל שפראכע) אבל לא מהטעם שכתב הרמב"ם ז"ל כנ"ל כי אדרבה הם המדברים נבול פה וכל דבר נבלה, דברי שחוק וגאוה לנבות עזות וחציפות על ה' ועל משיחו בלשון הנ"ל ועפ"כ הי' צריך יוסף לתרי סהדי. וז"פ כי פי המדבר אליכם בלה"ק וזאת הוא ראיה אמיתית שאני עוד יהודי גמור בלב ונפש וא"ת שהוא רק משום פאטריא"טיזמוס ע"כ הראה להם המילה, שקדושה אשר יש בה על אשר לא נמצא בה שם לאברי המשגל וקדושים תהיו הוי גדורים בעריות וכמו שהי' יוסף באמת ומחמת זה זכה לגדולה וע"כ והגדתם לאבי את כל כבודי במצרים ואת כל אשר ראיתם היינו המילה. שלא חטא באשת פוטיפר וע"כ זכה לכל הכבוד וגדולה ק"ל.

ויגידו לו לאמר עוד יוסף חי וכי הוא מושל בכל ארץ מצרים ויפג לבו כי לא האמין להם כ"ל כי מה רבותא הוא ליעקב שיוסף הוא מושל ולשמחה מה זו עושה אלא הענין כך הוא, כי ידוע מה שדרשו ח"ל על והי' צרה לראש כל המיצר לישראל נעשה ראש, והטעם כי לב המלך והשרים ביד ה' ובלתי זה אם יעמוד מלך רשע כהמן לא נשתייר משונאיהן של ישראל שריד ופליט, ע"כ נעשה ראש ולב המלך ביד ה' ויופל לטובתו ברצונו וע"כ יוסף נתן שמחה בלב אביו וצוה לאחיו לאמר לאביו שהוא עוד חי כי רשעים בחיים נקראו מתים והוא עוד יהודי בלב ונפש ומחזיק בתורה ומצות וא"ת שהוא דבר שאי אפשר במצרים ומה גם בשני טל הילדות והשחרות ע"כ אמר וישמני לאב לפרעה ולאדון לכל ביתו ומושל בכל ארץ מצרים ולב מלך ושרים ביד ה' וה' הטה את לבבי רק לטוב וע"כ ויגידו לו לאמר

עוד יוסף חי הרצון שהוא חי באמת ועודנו מחזיק בתומתו והראי׳ וכי הוא מושל בכל ארץ מצרים אבל ויפג לבו כי לא האמין להם ר״ל לא האמין שהוא מושל אבל אח״כ וירא את העגלות והבין את אמיתת הענין אז מיד ותחי רוח יעקב אביהם.

ויּרא את העגלות אשר שלח יוסף לשאת אותו ראיתי בס׳ ת״מ מהח״ם ז״ל כי בתוס׳ עה״ת פי׳ עגלות הנשיאים וכ״ל ששלח לו עגלות שצוה פרעה לשלוח בעד יעקב ולא רצה שיעקב ישב עליהם, ע״כ רמז לו עבודת הקדש עליהם בכתף ישאו והקדש נושא את נושאיו כי השי נושא את עצמו ואמר אז ותחי יעקב אביהם ברגה״ק ונשא עצמו ע״כ וישאו בניו את יעקב אביהם בכתף ואת נשיהם ואת טפם בעגלות אשר שלח פרעה. וק״ל.

ול״נ עפ״י רש״י ז״ל שהיו עגלות אחרות וע״כ נאמר עגלות אשר שלח יוסף ולא פרעה והיא פי׳ עגלה ערופה עי״ש ויוסף שלח לו כך מאחר שאתה אמרת טרף טורף יוסף ומקום דירתך היתה העיר הקרובה אל החלל ולמה לא הבאת אז עגלה ערופה ולא יאונה לצדיק כל עון השתא בהמתן של צדיקים וכו׳ ומזה נראה שאני עוד בחיים וע״כ כשראה כך מיד ותחי רוח יעקב וק״ל.

ועוד נ״ל כי ע״פ רוב המושב בעגלות השרים נעשה משעטנז כידוע וע״כ נוכל לומר כי העגלות בעצם היו העגלות אשר שלח פרעה אבל יוסף הצדיק החליף המושב בהן שלא יהי׳ שעטנ״ז וז״פ וירא את העגלות אשר שלח יוסף לשאת אותו היינו לישב עליהן, ואז מיד ותחי רוח יעקב אביהם וק״ל.

הא לכם זרע וזרעתם עי׳ כלי יקר ול״נ כי עשר בשביל שתתעשר ופי׳ כך הא לכם זרע הרצון אם נתתם את החומש ואז יהיה בתבואות יהי׳ לכם תבואות עד בלי די וק״ל.

או״י הא לכם זרע הרצון אם ה״א, אהנ:ת תם החומש, אז לכם זרע וק״ל.

דרוש לפ׳ ויחי—קול הקץ

ויחי יעקב בארץ מצרים, במד״ר למה פ׳ זו סתומה מכל הפ׳ שבתורה אלא כיון שנפטר אבינו יעקב התחילה שעבוד מצרים על ישראל. ד״א למה היא סתומה מפני שבקש יעקב לגלות את הקץ ונסתם ממנו ד״א למה היא סתומה מפני שנסתם ממנו כל צרות שבעולם. ע״כ.

ורש״י הביא המדרש הנ״ל קצת בסגנון אחר וז״ל למה פ׳ זו סתומה שכיון שנפטר יעקב אבינו נסתמו עיניהם ולבם של ישראל מצרת השעבוד שהתחילו לשעבדם, ד״א שביקש לגלות את הקץ

לבניו ונסתם ממנו עכ״ל והקושיא מפורסמת הלא כל זמן שאחד מן השבטים קיים לא הי׳ עוד שיעבוד כ״ש וימת יוסף וכל אחיו ואח״כ ויקם מלך חדש וכ״ע, והנה הח״ס בס׳ ת״מ פי׳ הכתוב בפ׳ בחקתי ואשבור מוטות עולכם ואולך אתכם קוממיות וכ״ע אחר הברכות הגדולות איך מבטיח ואשבור מוטות עולכם איזה עול יהי׳ על צוארם שיצטרך להשבר? אבל האמת תחת שהיינו עבדים לפרעה צריכין אנו להיות עבדים לה׳ אלקינו עבדי הם אשר הוצאתי אותם וכו׳ פירש״י שטרי קודם ומה יעשה ישראל ואפשי בבשר חזיר והולך בבתי טרטיאות ובקציצת פאת ראש וזקן אבל מה יעשה והתורה אוסרתה והוא יהודי כשר ואינו רוצה למרוד על אדונו זהו עובד ה׳ והוא לו עול על צוארו ועל עבודה זו נאמר תחת אשר לא עבדת את ה׳ אלקיך בשמחה, אמנם באמת אין זה עול כ״א שמחה וחדוה אשרינו מה טוב חלקנו, שלא שם חלקנו מן הטועים והשוטים יושבי בתי טרטיאות ואוכלים ושותים וכדומה וע״כ בסוף כל הברכות אמר ואשבור מוטות עולכם שלא יהי׳ לכם התומ״צ לעול ולא תתאוו תאוה רעה ואולך אתי קוממיות והנה כ״ז שיעקב אבינו הי׳ בחיים עובדים את ה׳ בשמחה ובטוב לבב אבל כיון שנפטר אעפ״י שעדנו עבדו את ה׳ כ״ז שאחד מן השבטים הי׳ קיים אבל עבודה זו הי׳ על אפס ועל חמתם, והי׳ להם לעול ולמשא כבדה וע״כ כיון שנפטר יעקב אבינו אעפ״י שלא הי׳ עוד שיעבוד מצרים כ״ז שאחד מן השבטים הי׳ בחיים אבל נסתמו עיניהם ולבם של ישראל מצרת השיעבוד היינו מן עול תורה ומצות שהי׳ להם לעול, שיעבוד א׳ למעלה התורה והמצות, ושיעבוד א׳ למטה, כי מיד נגזר עליהם שיעבוד גלות למטה כדכתיב תחת אשר לא עבדת את ה׳ בשמחה עכ״ל הטהור, ואני פרשתי בזה הפי׳ בתהלים ל״ב רבים מכאובים לרשע והבוטח בה חסד יסובבנו כי הרשע אפילו עושה איזה מצוה או דבר טוב היא לו למכאוב ויותר מצות אשר הוא עושה, כן ירבו לו המכאובים, משא״כ לצדיק כל המצות שעושה חסדים טובים המה לו מהקב״ה וז״פ רבים מכאובים לרשע ר״ל המצות מכאובים לו ולהבטח בה׳ חסד יסובבנו, כל המצות המה לו לחסדים כנ״ל.

ועתה נתנה ראש ונשובה לבאר המדרש שהתחלנו בו, במסכת תענית איתא ר׳ נחמן ור׳ יצחק הוי יתבי בסעודתא א״ל לימא לן מר מילי דאגדתא א״ל הכי אמר רבי יוחנן אין מסיחין בסעודה שמא יקדים קנה לושט בתר דסעיד א״ל הכי א״ר יוחנן יעקב אבינו לא מת א״ל וכי בכדי ספדו ספדיא א״ל מקרא אני דורש ואתה אל תירא עבדי יעקב ואל תחת ישראל כי הנני מושעך מרחוק ואת זרעך מארץ שבים מקיש הוא לזרעו מה זרעו בחיים אף הוא בחיים ע״כ והבעל עקידה ראש המדברים בכל מקום פתר חידה זי בשער ב׳ כי הקנה כינוי לחכמה ומדע

הנקנית לרוב ע"י הדבור, והושט כינוי להנאת הגוף כי הוא מעבר המאכל והמשקה והת"ח אוכל לרוב בכל פעם רק על סעודת מצוה ר"ל שכונתו במאכל אשר הוא אוכל רק לחזק גופו לעבודת הבורא והסעודה בעצמה רק כטפל להמצות ואין משיחין ממנה כלומר אין עושין אותה לעיקר כדי שלא יבא לגדר ספק, ולומר שמא משפט הקדימה להקנה כנגד הושט אלא כי בידאי הוא. כך שהקנה ר"ל החכמה ושלימות האדם קודמת לושט שהוא המאכל, וז"ש ר' נחמן ור' יצחק הוי יתבו בסעודתא א"ל לימא לן מר מלתא, הרצון על עניני סעודתא ע"ז השיב אין משיחין בסעודתא הרצון אין טוענין מטעם סעודה ולקחת המזון לאדם על ענינו ומהותו ולעשות הסעודה לעיקר ולומר שכאשר יחסר לחמו·ימות לגמרי כי ע"ז שמא יקדים קנה לושט ר"ל רק דרך שמא ואנו יודעים כי בודאי משפט הבכורה להקנה כנ"ל והנה מפני שדבר ברמז סתום ולא הרגיש מהשומעים שהבינו כונתו ע"כ בתר דסעיד אמר להם בפירש הענין עצמו אשר רמז עליו בראשונה, והוא כי הנדמה אל יעקב אבינו בחלקי האדם לא מת ואפי' שהאדם יתקיים ע"י אכילה ושתי' וע"ז מביא ראי' מן הפי' ודרש מה זרעו בחיים אף הוא בחיים זהו תוכן דבריו אע"פ שאין לשונו ממש עיי"ש ותמצא נחת. ולדידי קשה לי סוף דברי המאמר הנ"ל מקיש הוא לזרעו מה זרעו בחיים אף הוא בחיים וגם הלשון יעקב אבינו לא מת הלא די באמרו יעקב לא מת. והנ"ל בזה כי צדיק במיתתו קרוי חי, ומה גם אם·גם זרעו בחיים ר"ל אם המה עובדי ה' וכל המניח בן צדיק כמותו כאלו אינו מת וע"כ יעקב אבינו לא מת הרצון כל זמן שהוא אבינו ואנו הולכין בדרכיו ועושין רצונו של מקום אז הוא לא מת וזהו מקיש הוא לזרעו, הרצון מנת חלקו וגורלו בעוה"ב תלוי בזרעו, אם זרעו בחיים כנ"ל אז גם הוא בחיים, והנה אפי' בעת שנפטר יעקב אבינו כ"ז שאחד מן השבטים הי' קיים לא הי' שיעבוד כי זרעו היו כלם עובדי ה' ויעקב אבינו לא הי' מת כי דמות דיוקנו הי' תמיד חי נגד פניהם לבלתי יחטאו וכמו שפי' חז"ל עה"פ ויבא יוסף הביתה לעשות מלאכתו אלא שדמות דיוקנו של אביו נראה לו וכו' אכן מכיון שנפטר יעקב הרצון נפטר מנגד פניהם, ויתערבו בגוים וילמדו ממעשיהם. אז החל הגלות נסתמו עיניהם ולבם של ישראל מצרת השיעבוד שהתחילו לשעבדם.

ועוד נ"ל הן אמת שהי' יעקב אבינו חי בארץ מצרים י"ז שנים של שלוה וטובה וברכה כי ראה בנים עוסקים בתורה ומצות אבל מ"מ ראה א"ע בכל עת כגר בארץ, כדי להשלים הד' מאות שנים של גלות מצרים וכמו כן הי' אצל בניו בחייו וגם ראה בעינים פקוחות רשעתן של מצרים מתוך טובתן וידע שהמצרים המה הבעלי בתים בהמדינה וכמו כן הי' זאת אצל השבטים לא כן אחר פטירתן שחשבו שהמה השרים וחורי הארץ, ותמלא הארץ אותם בבתי משתאות

ובנתו קרקסאות אשר אין בארה חלק ליעקב, כמו בזמננו בעוה״ר אשר כמעט ניתן קנת חופש ודרור בארץ, מחזיקים א״ע כתושבים ולהם הארץ ומלואה ולוקחין חבל בין השרים ואזרחי הארץ ויושבין על כסאות למשפט בבתי דינן הנבהות וכדומה ועי״כ נגרה השנאה עלינו מאד ויקוצו מפני בני ישראל, אבל השמן לב העם הזה ואזניו הכבד ועיניו השע, כ״א יראה בעיניו ובאזניו ישמע ובלבבו יבין ושב ורפא לו. וה״פ למה פ׳ זו סתומה וכו׳ אלא כיון שנפטר יעקב אבינו נסתמו עינים ולבם של ישראל מצרת השיעבוד כי סוף פרשת ויגש כתיב וישב ישראל בארץ מצרים בארץ גושן ר״ל אע״פי שהי׳ להם תחום ארץ גושן מ״מ היו כתושבים גם בארץ מצרים, ויאחזו בה ויפרו וירבו עד מאד באין שטן ומפריע אבל כל זאת היתה להם כי ויחי יעקב בארץ מצרים ר״ל כ״ז שיעקב חי הוא הי׳ להם לעינים וכמו שפרשתי אצל יוסף, ויהי׳ איש מצליח ויהי בבית אדניו המצרי, אפי׳ עת שמש הצלחה נוגה לו הי׳ חקוק על לוח לבו תמיד שהואבבית אדניו המצרי כי היו לו עינים פקוחות והבין גודל השנאה מהעמים עלינו אכן כיון שנפטר יעקב אבינו היינו אחר מיתת כל השבטים ולא הלכו בדרכי אביהם ויגבה לבם כאדוני הארץ, אז נסתמו עיניהם ולבם של ישראל מצרת השיעבוד ופרקו עול הגלות על צוארם התחילו לשעבדם והשיעבוד החל להיות הגבור בארץ. ויהד״צ שישבור עול גלות ועול הגוים מעל צוארינו ויוליכנו במהרה קוממיות לארצינו בבנינו ובבנותנו אמן ואמן.

ש״ם פ׳ ויחי

ויחי יעקב בארץ מצרים שבע עשרה שנה וכו׳ פי׳ הא״י כי צדיקים תחילתן יסורים וסופן שלוה ועי״ד זה הי׳ אצל יעקב שבאחרית ימיו נמלאו כל ימי חייו מה שהי׳ מעוותם בהם בגלל המקרים ומשאר היגונות מיוסף ושמעון ובנימין וכמוהם, ונשלם החסרון הזה בימים שהי׳ במצרים וזהו ויחי יעקב בא״מ וכו׳ כלומר בא״מ הי׳ חיותו בטוב המעלה כ״כ עד ששלמו לו כ״כ לימים הראשונים ועי״כ ויהי ימי יעקב שני חייו שבע שנים וארבעים ומאת שנה עי״ש.

ואני אלך בעקבותיו ועוד צעד א׳ קדימה ואען ואומר כי מן אחרית דבר ניכר ראשיתו ואין צ״ל שהימים הראשונים יפלו אלא המה בעצמם היו לטובה ואפי׳ בלי השלמה מן ימים האחרונים ופרשתי בזה צדיקים תחילתן יסורין כשבאין עליו המה לו ליסורין אבל וסופן ר״ל סופן של היסורין; בעצמם שלוה כי מאתו לא תצא הרעות כידוע וצומח מזה ישועות רבות וכמו שפרשתי בזה הפי׳ בתהלים רבות רעות צדיק מתחילה דומין עליו לרעות אבל לבסוף, מכלם ר״ל מכל צרה וצרה יצלנו ה׳ רואה בכל צרה רק הצלה וכן בארתי בזה (בספרי מנחת סופר על ס׳ בראשית בקול המונה) הפסוק בתהלים אשר הראיתנו צרות רבות ורעות, כלומר

מתחילה אמרתי שהם צרות ורעות והמה באין להרע לי, אכן אח"כ הראתי לדעת כי תשוב תחיינו ומתהומות הארץ תעלנו, היסורין בעצמם המה רק הטובות כנ"ל וז"פ ג"כ אצל יעקב ויחי יעקב בארץ מצרים שבע עשרה שנה וע"ז תבין כי כל המאורעות הוא רק סבות לזה כידוע, וממילא הימים הראשונים לא יפלו וע"כ ויהי ימי יעקב שני חייו שבע שנים וארבעים ומאת שנה בשלימות וד"ל.

ויחי יעקב בארץ מצרים וכו', כ"ל כי ידוע כי הצדיקים המה רק חיים על האדמה אם ממלאין ימיהם בתומ"צ אבל אם ח"ו יאבדו רגע א' אשר לא עבדו את ה' אז מת אותו רגע ויעקב המובחר שבאבות אמר עם לבן גרתי ותרי"ג מצות שמרתי אבל כאן בארמ"צ שגם אוירה מטמא יוכל היות שלא עבד כ"כ את בוראו כבשנים קדמוניות ומה גם לעת זקנתו. וע"כ הימים הראשונים יפלו מימי חייו, כי לא חי בהן וע"כ העיד עליו הפי' ויחי יעקב בארמ"צ שבע עשרה שנה, ר"ל שחי בהם בתורה ומצות ולא אבד אפי' יום א' וע"כ ויהי ימי יעקב שני חייו שבע שנים וארבעים ומאת שנה בשלימות, וד"ל.

במדרש וברש"י למה פי' סתומה, בקש יעקב לגלות הקץ לבניו ונסתם ממנו, כ"ל שפי' בהגדה ברוך שומר הבטחתו לישראל וכו' ברוך הוא שהקב"ה חשב את הקץ לעשות וכו' כי לא היו במצרים אלא כמנין רד"ו וחסר ק"ץ ונשלמו או ע"י שנתשוב משעת אמירה לאברהם או משנולד יצחק או ע"י קושי השיעבוד או ע"י גליות האחרים העתידים לבוא וז"פ ברוך שומר הבטחתו לישראל כי הוא מדבר ומקיים וא"ת כי חסר מן הד' מאות במצרים מנין ק"ץ ע"ז השיב ברוך הוא שהקב"ה חשב את הקץ לעשות כלומר להעבודה להשלים הד' מאות, או ע"י שחשב מן העת שאמר לאברהם אבינו בין הבתרים שנאמר ויאמר לאברהם ידוע תדע והידיעה בעצמה הי' די לאאע"ה ונחשב לו לגלות כי נצטער מאד על בניו או ע"י כי גר יהי' זרעך היינו משנולד יצחק כמו שפרש"י או ע"י ועבדום וענו אותם ר"ל קושי השיעבוד, או ע"י והיא שעמדה לאבותינו ולנו שהוציאנו משם קודם שנשלם הק"ץ ע"י שלא א' בלבד עמד עלינו לכלותינו היינו פרעה, אלא שבכל דור ודור עומדים עלינו לכלותנו ר"ל ונשלם ע"י גליות אחרות כנ"ל, והנה כשהקב"ה אמר למשה אהי' אשר אהי' אמר משה דיה לצרה בשעתה ע"ז השיב לו הקב"ה כה תאמר אל בני ישראל אהי' שלחני אליכם והנראה מזה כי הקב"ה הסכים למשה שלא לגלות להם מן הגלות אחרות כדי שלא ירך לבבם וז"פ ג"כ יעקב אבינו בקש לגלות את הקץ לבניו ר"ל שלא יהי' במצרים אלא כמנין רד"ו והק"ץ שמור לבניו אחריו כלומר לדורות הבאים בגלות אחרות, וע"כ ונסתם ממנו וד"ל.

ועתה שני בניך הנולדים לך בא"מ עד באי אליך מצרימה לי הם אפרים

ומנשה כראובן ושמעון יהיו לי, נ"ל בדרך חידוד בעלמא כי ע"כ זכו אפרים ומנשה להחשב בין השבטים מפני שיעקב אבינו הי' עתיד להעמיד י"ג שבטים, כמו שפי' המפרשים אצל וילך ראובן וישכב את בלהה פלגש אביו וכן באורתי הפי' וישב ראובן אל הבור ויאמר הילד איננו עי"ש וע"כ השתדל ראובן בכל עוז להציל את יוסף כדי שיהי' תשובת המשקל על חטאו ושמעון חטא במכירת יוסף אשר ע"כ ויאסור אותו לעיניהם וע"כ גם שמעון הי' רוצה לעשות תשובת המשקל להשלים השבט שחסר ע"י כ"ז שסברו שיוסף איננו ע"כ יוסף בא בשכרו למנות את שני בניו בין שבטי יה. הא' לפי סברת ראובן והב' כסברת שמעון כנ"ל וזהו שאמר יעקב, ועתה שני בניך הנולדים לך באמ"צ, רק עד באי אליך מצרימה לי הם הרצון עד שיודע לי שאתה חי והטעם כי אפרים ומנשה כראובן ושמעון, היינו כסברת ראובן ושמעון יהיו לי, ובדין זכו להחשב בין השבטים ודוק.

ויאמר ישראל אל יוסף ראה פניך לא פללתי וכו' נ"ל כי הגם שכבר ידע יעקב אבינו שיוסף הוא מלך ועומד בצדקו כאשר באורתי בפי' ויגש הפסוק עוד יוסף חי עכ"ז חשב אולי קצץ פאות הראש והזקן וכדומה, מאחר שהוא מלך, כמו שעושין בזמננו אפי' מקצת מן היראים אם זכו לקבל איזה משרה שמתביישין אם יש איזה סימן יהודית על פניהם וסברו סימנין לאו דאורייתא ואפי' לא מדרבנן, לא כן יוסף הצדיק שהי' מלך במצרים ואעפ"כ לא שינה שמו ולשונו ומלבושיו ויראת ה' הי' חופף על פניו כל היום וז"ש יעקב ראה פניך דייקא שיהי' ניכר גם על פניך שאתה יהודי זאת לא פללתי ועתה זכיתי שהראה אותי אלקים גם את זרעך ר"ל דגם בזרעך ניכר שהמה זרעך זרע ברך ה' וד"ל ואולי ע"י יוסף זכו ישראל שלא שינו את שמם לשונם ומלבושם כמו שפי' המפרשים על שהרה גדרה ערוה במצרים זכו כל נשי ישראל במצרים לגדר ערותם ודוק.

המלאך הגואל אותי וכו' ויקרא בהם שמי וכו' נ"ל כי זאת היתה ברכה הכי גדולה כי ידוע שאם ח"ו בני בניו של יעקב לא הי' הלכו בדרכי ה' בודאי לו לבושה ולכלימה שיקראו בשמו שהוא אביהם אבל אם המה יראי ה אז עטרת זקנים ב"ב ושמחה הוא לו לקראם בשמו וזהו שאמר ויקרא בהם שמי ושם אבותי כלומר שהיו יראים ושלמים כ"כ שיהי' ראוים לקרא בשמי ואני מתפאר בהם, לא כן בזמנינו שאפי' לומדי תורה שמחשבין אותן לצדיקים וחסידים שהם ושמחים בצאצאיהם וצאצאי צאצאיהם והם פושעים וכופרים וממרים מהן לתאבון מהן להכעים, אוי לאותו בושה, אוי לאותו כלימה וה' ירחם במהרה על פליטת עמו וד"ל.

הקבצו ושמעו בני יעקב ושמעו אל ישראל אביכם נ"ל ע"פ שפרשתי כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו ושמרו דרך ה', הרצון שיצוה וילמוד את בניו בזריזות נפלא כ"כ שאפי' אחריו היינו

אחר מותו ישמרו דרך ה', וע"כ ידעתיו, והיינו כי בנים צדיקים מעלין את אביהם לאחר מיתתו, וז"פ הקבצו ושמעו בני יעקב כשאתם באים לשמוע אני בבחינת יעקב. ושמעו ר"ל אבל אם באמת תשמעו לי, אז אל ישראל אביכם אתם מעלין אותי למדרגת ישראל וק"ל.

פחז כמים אל תותר נ"ל כי משה רע"ה חטא במי מריבה ג"כ ע"י שהי' נבהל קצת כמו שפי' חז"ל על שדבר אל הסלע ולא נתן מימיו, וכשבא אל הסלע האמיתי הכה אותו, ונענש על כך, וחטא ראובן ג"כ הי' על שהי' בהול ונענש גם כן וז"פ פחז כמים. הרצון כמו מרע"ה במי מריבה, וע"כ אל תותר. היינו בעליה.

גור ארי' יהודה וכו' כרע רבץ כארי' וכו' נ"ל כי שאר חיות אם הם כורעים אז הם נופלים, אשר לא כן אצל האריי כי בעת שכרע איננו נופל שדוד, אלא אדרבה זהו גאותו שאפי' בעת שכרע יגבה ראשו למעלה, וז"פ גור אריה יהודה שאפי' בעת שכרע לא נפל אלא כרע ורבץ כארי' וכלביא מי יקימנו, ולא כמו שאר מלכים שאם כורעים המה נופלים ולא יוסיפו לקום ולא כן אצל יהודה וע"כ לא יסור שבט מיהודה ומחוקק מבין רגליו עד כי יבא שילה ולו יקהת עמים. משיח צדקנו שיבא במהרה בימינו אמן ואמן.

חתימת הספר

ועתה! ספרי היקר פרי עשתונותי הנני שולח אותך קרית חוצות. ויהר"צ שתתקבל בספר פנים יפות, בערי ישראל הנפוצות. בבתי כנסיות ובבתי מדרשות. ושלא תבוש בי ואני בך לא אבוש, ותמצא חן ושכל טוב בעיני אלקים והבריות, ויהיו מדשן ביתך כל הנפשות וילמדו ממך שלא לעשות מכל התעבות רק כחקים ומשפטים ותורות, אשר בלפיד אש נתונות.

ספרי היקר כמה יגיעות בך יגעתי, ושנה מעיני ותנומה מעפעפי נדדתי ורק אתה חלקי מכל עמלי, ועתה צלח ורכב על דבר אמת והוי רץ כצבי וגבור כארי לעשות רצון אביך שבשמים ותזכה לעלות גם על שלחן מלכים, מאן מלכי רבנן, והמה יתענגו בך על רוב שלום, עדי יבא במהרה מבשר טוב משמיע ישועה בקול מבשר ויאמר, שובו בנים לגבולכם, כי בנים אתם לה' אלקיכם אמן ואמן.